

Vervreemde Vreemdelingen

ZELFREDZAAMHEID EN SENSE OF BELONGING ONDER
EX-AMV'S IN DE GEMEENTE BREDA

Delia Spoelstra
Universiteit Utrecht

Vervreemde Vreemdelingen

ZELFREDZAAMHEID EN SENSE OF BELONGING ONDER
EX-AMV'S IN DE GEMEENTE BREDA

Delia Spoelstra
Studentnummer: 6045200
Universiteit Utrecht
Master: Contemporary Social Problems
Begeleider: Stefan Soeparman
Tweede lezer: Joyce Delnoij
Datum: 28-06-2018

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie genaamd ‘Vervreemde vreemdelingen’, zelfredzaamheid en sense of belonging onder ex-AMV’s in de gemeente Breda. Deze scriptie is het resultaat, en markeert daarmee ook het einde, van mijn studententijd en stageperiode bij RadarAdvies.

In deze scriptie staat de begeleiding die in de gemeente Breda aan alleenstaande minderjarige vluchtelingen (AMV) wordt geboden na hun 18^e verjaardag centraal. Nadat AMV’s 18 zijn geworden komen zij voor grote uitdagingen te staan. Ze moeten zich leren te redden in de Nederlandse samenleving en aan een toekomst voor zichzelf werken. Daarnaast wordt van hen verwacht dat ze zelfredzaam zijn op alle levensdomeinen, waaronder financiën, scholing en huisvesting. Dit zijn verwachtingen die voor menig Nederlandse jongere al te hoog gegrepen is. Tot het begin van mijn stage was het complexe leven van de ex-AMV mij volkomen onbekend. Hoe meer ik leerde over de verwachtingen die de Nederlandse maatschappij van ze heeft, hoe meer respect ik voor hen ontwikkelde. De jongeren moeten wel ongelofelijk veel daadkracht, zelfstandigheid en doorzettingsvermogen hebben om aan deze verwachtingen te voldoen. De gemeente Breda erkent deze problematiek en biedt de jongeren een tussenfase aan, in de vorm van het Koetshuis. Dit is een huis waar ze heen kunnen verhuizen als ze 18 worden, om zo de begeleiding nog even te laten voortduren. Hoe ervaren de jongeren het Koetshuis, de eisen die aan het gesteld worden in termen van zelfredzaamheid en bovenal; wat motiveert hen om de regie te nemen over hun eigen leven?

In de (bijna) vijf maanden die ik in het Koetshuis onderzoek heb gedaan, heb ik veel bijzondere mensen mogen ontmoeten die ik graag wil bedanken. Primair ben ik alle ex-AMV’s dankbaar die mij een kijkje hebben gegeven in hun leven. Daarnaast wil ik Caroline Lindner en Miranda Pieterse en Salim Alasad bedanken voor hun steun, hulp en humor.

Dan wil nog Robin Koper bedanken, mijn steun en toeverlaat in het laatste jaar van mijn academische carrière. In het bijzonder wil ik nog mijn scriptiebegeleider Stefan Soeparman bedanken voor het geduld, de motiverende woorden, de goede ideeën en de geweldige begeleiding bij het tot stand komen van mijn scriptie. Ook gaat mijn dank uit naar mijn vrienden, ouders en familieleden voor al hun steun en geduld.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Delia Spoelstra

Amsterdam, 26 juni 2018

Abstract

Every year hundreds of unaccompanied minor aliens (UMA's) flee to the Netherlands seeking asylum. As a minor they are entitled to a guardian, education and housing. Once they turn 18, they are expected to be self-reliant. However, this is not the case. Ex-UMA's are reported to struggle financially, socially and psychologically. Furthermore, the regular support that is provided for refugees turns out to not be enough for this specific group to establish self-reliance. Since every day more UMA's in need of guidance turn 18, it is necessary to look into new, innovative ways to approach the support given to UMA's.

Sense of belonging has been identified as a fundamental human need and motivator for refugees to establish an independent and meaningful life. Although sense of belonging has been widely researched amongst child refugees and adult refugees, knowledge is still lacking on what creates a sense of belonging amongst refugees in the transition from adolescence to adulthood. Using a practice oriented qualitative case study, the concepts self-reliance and sense of belonging amongst ex-UMA's in the municipality of Breda were researched. Special attention has been paid to how a sense of belonging comes to be among these refugees. This research shows that for UMA's in the municipality of Breda it is important to (1) feel at home, (2) establish meaningful relationships with others from their own ethnic community as well as with Dutch people, (3) integrate in the Dutch society through frequent micro-interactions with Dutch people and (4) have a clear perspective of their future.

Based on findings regarding what is important to UMA's to experience a sense of belonging, as opposed to what they actually experience four policy recommendations have been established. Firstly, it is important to create a home that is perceived as safe and stable. Secondly, this research urges policymakers into investing in meaningful relationships with Dutch people through establishing a coaching system that will continue to guide these UMA's after they turn 18. Thirdly, to prevent UMA's to end up in social isolation, it is highly recommended to offer them support in joining Dutch sport clubs. Finally, time should be invested in motivating UMA's to think about their future, mapping out how to achieve this and keep supporting them after they turn 18.

Lijst met afkortingen en relevante organisaties

In dit onderzoek worden veel organisaties, actoren en afkortingen genoemd. Hieronder een overzicht

Tabel 1

Overzicht van Afkortingen

Afkorting	Volledig
AMV	Alleenstaande Minderjarige Vluchteling
AVIM	Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel
VWN	Vluchtelingenwerk Nederland
AA	Algemene Asielprocedure
IND	Immigratie en Naturalisatiedienst
POL-AMV	Proces Opvang Locatie
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
KWG	Kinderwoongroep
KWE	Kleine Wooneenheid
ISK	Internationale Schakel Klas
VWN	Vluchtelingenwerk Nederland

Tabel 2

Overzicht van actoren en organisaties

Persoon	Organisatie
Mentor	Juzt
Voogd/begeleider	Nidos
Schoolmentor	ISK
Klantmanager	Gemeente Breda
Coach Huisvesting	Vluchtelingenwerk Nederland
Locatiemanager	WMO Radar
Projectmanager	RadarAdvies
Jongerenbegeleider	WMO Radar
Huismeester	Verbonden aan het Koetshuis
Buddy	BuddyToBuddy

Inhoudsopgave

VOORWOORD	1
ABSTRACT	2
LIJST MET AFKORTINGEN EN RELEVANTE ORGANISATIES	3
HOOFDSTUK 1: INLEIDING	6
§ 1.1 AANLEIDING	6
§ 1.2 MAATSCHAPPELIJKE EN WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	7
§ 1.3 ONDERZOEKSDOEL EN ONDERZOEKSVRAGEN	7
§ 1.4 LEESWIJZER	8
HOOFDSTUK 2: CONTEXTUEEL KADER	9
§ 2.1 VAN AANKOMST IN NEDERLAND TOT VERHUIZING NAAR BREDA	9
§ 2.2 VAN PLAATSING IN BREDA TOT DE LEEFTIJD VAN 18 JAAR	10
§ 2.3 VAN AMV NAAR EX-AMV	11
§ 2.4 PRAKTISCH ZELFSTANDIGE EX- AMV	12
§ 2.5 SOCIAAL ZELFSTANDIGE EX-AMV	13
HOOFDSTUK 3: THEORETISCH KADER	14
§ 3.1 ZELFREDZAAMHEID	15
§ 3.2 METEN IS WETEN: OVER DE ZELFREDZAAMHEIDS-MATRIX	15
§ 3.3 SENSE OF BELONGING	17
§ 3.3.1 SENSE OF BELONGING ALS GEVOEL	18
§ 3.3.2 CONTEXTUELE MIGRATIEFACTOREN VAN SENSE OF BELONGING	20
§ 3.4 CONCLUSIE	22
HOOFDSTUK 4: METHODOLOGIE	24
§ 4.1 INSTEEL ONDERZOEK	24
§ 4.2 ONDERZOEKSMETHODEN	26
§ 4.2.1 <i>Observatie</i>	26
§ 4.2.2 <i>interviews</i>	26
§ 4.2.3 <i>Sensitizing concepts</i>	27
§ 4.4 ANALYSE	28
§ 4.5 ETHISCHE OVERWEGINGEN	29
§ 4.6 METHODOLOGISCHE VOORWAARDEN	31
HOOFDSTUK 5: ZELFREDZAAMHEID	32
§ 5.1 MATERIËLE ZELFREDZAAMHEID	33
§ 5.1.1 <i>Financiën</i>	33
§ 5.1.2 <i>Huisvesting</i>	33
§ 5.1.3 <i>Score</i>	33
§ 5.1.4 <i>Barrières</i>	34
§ 5.2 MAATSCHAPPELIJKE ZELFREDZAAMHEID	34
§ 5.2.1 <i>Nuttige tijdsbesteding</i>	35
§ 5.2.2 <i>Maatschappelijke participatie</i>	35
§ 5.2.3 <i>Score</i>	35
§ 5.2.4 <i>Barrières</i>	35
§ 5.3 SOCIALE ZELFREDZAAMHEID	36
§ 5.3.1 <i>Huiselijke relaties</i>	36
§ 5.3.2 <i>Sociaal netwerk</i>	36
§ 5.3.3 <i>Score</i>	37
§ 5.3.4 <i>Barrières</i>	38
§ 5.4 GEZONDHEID EN VERZORGING	38
§ 5.4.1 <i>Basale ADL</i>	39
§ 5.4.2 <i>Instrumentele ADL</i>	39

§ 5.4.3 Geestelijke gezondheid	40
§ 5.4.4 Score	40
§5.5 CONCLUSIE	40
HOOFDSTUK 6: SENSE OF BELONGING	42
§ 6.1 THUIS VOELEN	44
§ 6.1.1 VERBLIJFSVERGUNNING EN NEDERLAND	44
§ 6.1.2 VERTROUWDHEID EN BREDA	45
§ 6.1.3 VERANTWOORDELIJKHEID EN HET KOETSHUIS	45
§ 6.1.5 Conclusie	46
§ 6.2 BETEKENISLOZE RELATIES EN EENZAAMHEID	47
§ 6.2.1 Betekenisvolle relaties	47
§ 6.2.2 Gezocht: Nederlandse Betekenis	48
§ 6.2.3 Het belang van een mentor	48
§ 6.2.4 Conclusie	49
§ 6.3 MATE VAN INTEGRATIE	49
§ 6.3.1 Micro interacties en sociaal isolement	50
§ 6.3.2 Culturele belonging	50
§ 6.3.3 Welkom voelen in Nederland	52
§ 6.3.4 Acculturatietactie en Acculturatieresultaat	54
§ 6.3.5 Conclusie	55
§ 6.4 TOEKOMSTPERSPECTIEF	56
§ 6.4.1 Lange termijn dromen	56
§ 6.4.2 Korte termijn doelen	57
§ 6.4.3 Conclusie	58
HOOFDSTUK 7: CONCLUSIE	59
§7.1 ZELFREDZAAMHEID	59
§7.2 SENSE OF BELONGING	60
§7.2.1 THUIS VOELEN	60
§ 7.2.2 BETEKENISLOZE RELATIES EN EENZAAMHEID	61
§ 7.2.3 MATE VAN INTEGRATIE EN DE ROL VAN HET KOETSHUIS	61
§ 7.2.4 HET BELANG VAN EEN TOEKOMSTPLAN	61
§ 7.3 TOT SLOT	62
HOOFDSTUK 8: DISCUSSIE	63
HOOFDSTUK 9: BELEIDSADVIES	65
§ 9.1 VERANTWOORDELIJKHEID EN VERWACHTINGEN	65
§ 9.2 VERBINDING IN DAGELIJKE ACTIVITEITEN	67
§ 9.3 DOORBEGELEIDINGSTERMIJN EN PERSOONSGEBONDEN BUDGET	68
§ 9.4 TOEKOMSTPLAN EN PERSPECTIEF	70
LITERATUURLIJST	72
BIJLAGE 1: ZELFREDZAAMHEIDS-MATRIX	78
BIJLAGE 2: CODEBOOM	80

Hoofdstuk 1: Inleiding

Alleen al in 2015 heeft de Immigratie- en Naturalisatiedienst de asielaanvraag van 1660 alleenstaande minderjarige vluchtelingen (AMV's) goedgekeurd (VNG|OTAV & Platform Opnieuw Thuis, 2016). AMV's krijgen ondersteuning en begeleiding, hebben recht op onderwijs en op speciale opvang. Vanaf het moment dat de jongeren 18 worden hebben ze geen recht meer op onderwijs, en ook de begeleiding door een voogd vervalt. Vanaf dat moment wordt verwacht dat ze zelfstandig kunnen leven, ofwel zelfredzaam zijn (Nidos & VNG, 2017).

De leeftijd van 18 wordt door veel Nederlandse jongeren gezien als een symbool van vrijheid, rechten en feest. Een dergelijke positieve perceptie van deze leeftijd geldt echter niet voor iedereen. Vooral voor kwetsbare jongeren die (nog) niet zelfredzaam zijn, en ook geen ondersteunend netwerk hebben om op terug te vallen heeft deze symbolische leeftijd veel negatieve gevolgen (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Dit lijkt zeker het geval te zijn voor ex-AMV's, voor wie het wegvallen van de begeleiding desastreuze gevolgen heeft in termen van oplopende schulden, te laat geconstateerde psychische problemen, schoolverzuim, vereenzaming en overlast (Nidos & VNG, 2017).

§ 1.1 Aanleiding

Van de eerdergenoemde 1660 AMV's die in 2015 asiel toegewezen kregen was het merendeel 14 jaar of ouder (Pharos, 2017b). Dit betekent dat een groot deel van hen inmiddels 18 is geworden, of bijna 18 wordt. Met de decentralisatie van het sociaal domein ligt de verantwoordelijkheid voor de huisvesting op gronde van de huisvestingswet voor deze groep bij gemeentes (Gruijter, 2016). Bij het zoeken naar geschikte huisvestingsmogelijkheden is inspelen op de bovengenoemde risico's die meerderjarig worden met zich meebrengt essentieel (Nidos & VNG, 2017).

De gemeente Breda biedt met de aanpak van de huisvesting van ex-AMV's een vernieuwend perspectief. In 2016 werd door de gemeente het Koetshuis gekocht, een pand geschikt als woonvoorziening met privé slaapkamers, en gedeelde gemeenschappelijke ruimtes. Ex-AMV's worden hier na hun 18e verjaardag gehuisvest, om zo beter zicht te blijven houden op de doelgroep en ze verder te begeleiden in de richting van zelfredzaamheid zodat in de toekomst de ex-AMV's een zelfstandig leven kunnen opbouwen in Nederland. Toch blijkt de aanpak van de gemeente Breda nog niet voldoende (Konings & Dijkmans, 2017). De gemeente Breda geeft aan vast te lopen in de begeleiding van de ex-AMV's, en behoefte te hebben aan

concrete handvatten om de volgende stap te kunnen maken in de richting van zelfredzaamheid van jonge statushouders (persoonlijke communicatie, 5 februari 2018).

§ 1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

“Het Nederlandschap is iets om trots op te zijn en wat je moet verdienen. Snelle integratie van asielzoekers is van groot belang. Van nieuwkomers wordt verwacht dat zij alles doen om te integreren [...]. Actieve integratie door de asielzoeker zelf is daarbij het uitgangspunt.” (Rijksoverheid, 2017b).

De aanpak die normaal gesproken wordt gevoerd bij de begeleiding van statushouders is voor de groep ex-AMV's in de gemeente Breda niet voldoende (persoonlijke communicatie, 5 februari 2018). Ex-AMV's die vastlopen beperken zich niet alleen tot de gemeente Breda. Ook op nationaal niveau wordt gesteld dat de aanpak tekort schiet (Nidos & VNG, 2017). Het is maatschappelijk relevant dat vernieuwende vormen van begeleiding worden onderzocht, en dat daarbij het perspectief van de ex-AMV in kaart wordt gebracht. In het kader van vernieuwende onderzoeken wordt binnen dit onderzoek in het bijzonder aandacht geschonken aan het belang van sense of belonging.

Sense of belonging draait rond het gevoel ergens thuis te horen en wordt door onderzoeken bestempeld als cruciale motivator voor nieuwkomers om een zelfstandig en betekenisvol leven op te bouwen (Ager & Strang, 2004; Hogarth, 2011). In dit onderzoek wordt vanuit het perspectief van de ex-AMV's gekeken naar sense of belonging, en naar de barrières die ze ervaren op het gebied van zelfredzaamheid om zo te onderzoeken hoe de gemeente Breda de jongeren beter kan begeleiden.

Hoewel er al onderzoek is gedaan naar het belang van sense of belonging voor de integratie van kindervluchtelingen en volwassen vluchtelingen is maar weinig onderzoek gedaan naar de invloed van sense of belonging tijdens de transitie van adolescentie naar volwassenheid (Brar-Josan, 2015). Daarnaast is er ook een gebrek aan kennis over hoe hulpverleners kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van een sense of belonging. Vanuit zowel wetenschappelijk als maatschappelijk perspectief, is het relevant om een bijdrage te leveren aan deze kennis.

§ 1.3 Onderzoeksdoel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is om op basis van empirische resultaten de gemeente Breda advies te bieden betreft hoe de begeleiding richting zelfredzaamheid die nu aan de ex-AMV's geboden

wordt verbeterd kan worden. Om een helder advies te formuleren is beschreven hoe zelfredzaam de jongeren zijn. Hierbij is gebruik gemaakt van een Zelfredzaamheids-Matrix, een matrix ontwikkeld voor gemeenten om op een toegankelijke manier verschillende domeinen van zelfredzaamheid in kaart te brengen.

Daarnaast is, in lijn met de wetenschappelijke literatuur die stelt dat sense of belonging een belangrijke motivator voor het opbouwen van een betekenisvol leven, verdiepend onderzocht hoe de mate van zelfredzaamheid zich verhoudt tot sense of belonging. Dit heeft geleid tot de volgende drie beschrijvende, verdiepende en beleid adviserende onderzoeksvragen:

1. Hoe scoren ex-AMV's, woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda, op de Zelfredzaamheids-Matrix?
2. In welke mate ervaren de ex-AMV's, woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda, sense of belonging en hoe verhoudt zich dit tot hun score op de Zelfredzaamheids-Matrix?
3. Welk advies kan de gemeente Breda, op basis van de empirische resultaten uit het onderzoek, geboden worden voor de verbetering van begeleiding van ex-AMV's woonachtig in het Koetshuis?

§ 1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding volgt een hoofdstuk waarin het onderzoek contextueel gekaderd wordt en uiteen wordt gezet welke relevante partijen ex-AMV's in de gemeente Breda mee te maken hebben. Daarna wordt ingegaan op een theoretische uiteenzetting van de bestaande literatuur op het gebied van zelfredzaamheid en sense of belonging. In het vierde hoofdstuk zal de gehanteerde methodologie beschreven worden. In hoofdstuk vijf wordt uiteengezet hoe de respondenten scoren op de Zelfredzaamheids-Matrix. Vervolgens wordt in hoofdstuk zes ingezoomd op sense of belonging, en wordt dit in verband gebracht met de score op de Zelfredzaamheids-Matrix zoals uiteengezet in hoofdstuk 5. Aansluitend volgt een conclusie en discussie, waarna het beleidsadvies uiteen wordt gezet.

Hoofdstuk 2: Contextueel Kader

In dit onderzoek is onderzocht in welke mate de jongeren zelfredzaam zijn, en welke rol sense of belonging hierbij speelt. Daarbij is gekeken naar hoe het huidige gevoerde beleid hierop inspeelt, en worden aanbevelingen gedaan aan de gemeente Breda. Om dit mogelijk te maken is in het navolgende hoofdstuk verhelderd welke voorzieningen en instanties aanwezig zijn. De structuur van dit hoofdstuk volgt de chronologie van voorzieningen en instanties waar de ex-AMV mee te maken krijgt vanaf het moment van binnenkomst in Nederland naar woonachtig in Breda.

§ 2.1 Van aankomst in Nederland tot verhuizing naar Breda

Wanneer een Alleenstaande Minderjarige Vluchteling Nederland binnenkomt moet hij of zij zich eerst melden bij de Afdeling Vreemdelingenpolitie Identificatie en Mensenhandel (AVIM). De AVIM bevindt zich in het aanmeldcentrum in ter Apel. Bij de aanmelding worden persoonlijke gegevens worden geregistreerd en vingerafdrukken worden afgenomen (Rijksoverheid, n.d.).

Na de registratie bij de AVIM wordt de uitrustperiode van minimaal zes dagen in gang gezet. Tijdens de Algemene Asielprocedure (AA) wordt een AMV altijd ondersteund door drie partijen: Vluchtelingenwerk Nederland (VWN), een advocaat en een jeugdbeschermer van stichting Nidos. Stichting Nidos is een onafhankelijke voogdijinstelling die juridisch verantwoordelijk is voor AMV's. Daarna wordt onder begeleiding van Vluchtelingenwerk Nederland (VWN), een jeugdbeschermer Nidos en een advocaat de Algemene Asielprocedure (AA) in gang gezet. Tijdens deze asielaanvraag moet de AMV in ter Apel verschillende vragen van de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) beantwoorden. Daarna is het een kwestie van afwachten. Waar de vluchteling zijn of haar uitspraak van de IND afwacht is afhankelijk van de leeftijd en externe omstandigheden (Immigratie en Naturalisatiedienst, n.d.).

Een AMV van 16 jaar en ouder verblijft tijdens de wachtperiode in een Proces Opvang Locatie voor AMV's (POL-AMV). De reguliere POL maar ook de POL-AMV valt onder de verantwoordelijkheid van het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA). Als de vluchteling onder de 15 is wordt geprobeerd hem of haar in een opvanggezin te plaatsen. Er zijn daarbij twee uitzonderingen op de regel. De eerste is dat de kans reëel wordt geacht dat hij of zij slachtoffer is geworden van mensenhandel en/of gevaar loopt om te verdwijnen. In dit geval wordt de AMV in beschermde opvang geplaatst in de wachtperiode. De tweede uitzondering is wanneer er niet voldoende voogdgezinnen zijn. In dat geval worden AMV's van 14 en 15 ook

opgevangen in een POL-AMV. In de POL-AMV worden de jongeren begeleid door het COA op hun toekomst: terugkeer naar land van herkomst of uitstroom naar de voogdij van Nidos (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, n.d.).

Per jaar krijgen gemeenten op basis van hun grootte en hoeveelheid inwoners een taakstelling huisvesting statushouders. Juridisch gezien zijn de gemeentes alleen verantwoordelijk voor meerderjarige statushouders, en is Nidos verantwoordelijk voor minderjarige statushouders (Rijksoverheid, 2017a). Na het verkrijgen van de verblijfsvergunning kan een AMV binnen drie maanden gezinshereniging aanvragen voor ouders en minderjarige broertjes en zusjes. Een asielzoeker wordt alleen asiel aangeboden op basis van zijn of haar vluchtverhaal. Dit betekent dat een asielzoeker pas de vluchtelingenstatus, en daarmee de bijbehorende verblijfsvergunning, kan krijgen na de vlucht naar Nederland. In het geval van een minderjarige vluchteling kunnen de ouders en minderjarige broertjes en zusjes een ‘preventieve’ verblijfsstatus ontvangen op gronde van het belang van het kind (De Raad van de Europese Unie, 2003). Dit betekent dat het mogelijk is dat de ouders en broertjes en zusjes niet voldoende reden hebben om een verblijfsvergunning in Nederland te krijgen, maar deze desondanks krijgen op gronde van dat het belang van het kind belangrijker is.

Hiervoor moet biologisch verwantschap worden aangetoond met brondocumenten of via DNA, afgenomen bij de Nederlandse ambassade in het land van herkomst. Nidos zet de aanvraag voor gezinshereniging altijd in gang, om gegarandeerd binnen de drie maanden periode te blijven. Wat gezinshereniging vaak moeilijk maakt is dat veel AMV’s geen brondocumenten hebben, en veel landen geen Nederlandse ambassade hebben om een DNA test te kunnen uitvoeren. Dit veroorzaakt bij AMV’s veel stress en onzekerheid die normaal functioneren vervolgens in de weg staan (Schippers, 2017).

§ 2.2 Van plaatsing in Breda tot de leeftijd van 18 jaar

Om te voorkomen dat een AMV moet verhuizen op het moment dat hij of zij 18 wordt, en dus continuïteit te waarborgen, vallen AMV’s met een verblijfsvergunning al onder de taakstelling. Wanneer een AMV met verblijfsvergunning gekoppeld wordt aan een gemeente wordt zijn of haar woonvoorziening gekozen op basis van leeftijd (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, 2016).

Overal in Nederland heeft Nidos de juridische voogdij over AMV’s. Nidos voert de begeleiding van de jongeren uit. Nidos plaats op hun beurt de AMV’s weer in woonvoorzieningen van ‘Juzt’. Juzt is een organisatie die specialistische jeugd- en opvoedhulp bij complexe problemen biedt. In de woonvoorziening vindt begeleiding uitgevoerd door Juzt

plaats, daarnaast heeft een AMV regelmatig contact met zijn of haar Nidos voogd (Juzt, n.d.; NIDOS, 2018). Elke AMV heeft dus een voogd vanuit Nidos en een begeleider vanuit Juzt.

Een AMV tussen de 15 en de 17 wordt geplaatst in een Kleine wooneenheid (KWE). In een kleine wooneenheid wonen vier AMV's, die met enige begeleiding goed voor zichzelf kunnen zorgen. Een AMV tussen de 13 en 15 wordt eerst geplaatst in een kinderwoongroep (KWG). In een KWG verblijven 8 tot 12 AMV's, die 24 uur per dag begeleid worden. Op locatie is dan ook altijd een begeleider aanwezig. Wanneer een AMV 15 wordt, verhuist hij of zij door naar een KWE. Verblijf in een KWE of een KWG wordt door het COA 'kleinschalige opvang' genoemd. De begeleiding in deze opvangvormen wordt door het COA uitbesteed aan (jeugd)instellingen (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, n.d.). Een uitzondering op de regel is als een AMV'er bij de aanmelding bij AVIM al 17 jaar is. Om te voorkomen dat een jongere voor een verwaarloosbare periode komt te wonen in een KWE om vervolgens meteen na de 18^e verjaardag te verhuizen kan ervoor gekozen worden dat de jongere het reguliere statushouder traject ingaat. Dit betekent dat de jongere totdat hij of zij officieel meerderjarig is verblijft in een woonvoorziening van het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, n.d.).

Alle jongeren zijn bij wet verplicht om naar school te gaan. AMV's gaan naar de Internationale Schakelklas (ISK) en hoeven om deze reden geen inburgeringscursus te volgen. Op het ISK krijgen leerlingen met name les in Nederlands als tweede taal, maar wordt er ook aansluiting gezocht bij kernvakken als biologie, rekenen/wiskunde en verzorgen om zo de mogelijke overstap naar regulier onderwijs zo soepel mogelijk te laten verlopen. Daarnaast worden de leerlingen door middel van activiteiten als schaatsen en andere cultuur evenementen zo veel mogelijk blootgesteld aan de Nederlandse maatschappij. Op school heeft elke AMV een schoolmentor (ROC West-Brabant, n.d.). Een uitzonderingsgroep bestaat hier weer uit de groep jongeren die het reguliere statushouder traject zijn ingegaan. Zij gaan niet naar ISK maar volgen een inburgeringscursus.

§2.3 Van AMV naar ex-AMV

Op de leeftijd van 17,5 wordt het voorbereidingsproces op zelfstandig wonen gestart. De jongere krijgt informatie over wat er gaat gebeuren, er wordt naar een geschikte woning gezocht. Wat een geschikte woning is wordt besloten tijdens een maandelijks casusoverleg: een vergadering waarbij alle partijen die betrokken zijn bij de jongere als minderjarige informatie delen met alle partijen die betrokken zullen zijn met de jongere als meerderjarige. In 2017 werden de eerste vier jongeren in Breda in een zelfstandige woning geplaatst. Tijdens deze

uitplaatsing bleek al snel dat de jongeren nog onvoldoende vaardigheden hadden om zich te redden. Als gevolg hiervan is besloten om de AMV bij 18 jaar eerst te laten starten in een woonvoorziening met meer begeleiding: De Eglantier of het Koetshuis (Gemeente Breda, 2018).

In het voorjaar inventariseerde de GGD in opdracht van de gemeente de problematiek rondom AMV. Daaruit bleek dat de doelgroep uitermate kwetsbaar is. De onderlinge verschillen in zelfredzaamheid zijn groot. De huidige huisvestingsoplossing biedt de gelegenheid om een beter zicht op de doelgroep te krijgen en de jongeren individueel beter te leren kennen (Gemeente Breda, 2017; Konings & Dijkmans, 2017).

Het Koetshuis is eigendom van de gemeente Breda zelf en bevindt zich in Bavel, net buiten Breda. De Eglantier is eigendom van Laurentius, een externe corporatie. De Eglantier heeft als doelgroep Syrische mannen die wachten op gezinshereniging. Het Koetshuis heeft als doelgroep de ex-AMV's. Beide locaties wijken van de doelgroep af wanneer dit nodig geacht wordt. Bij plaatsing van AMV's is de regel dat zij meestal geplaatst worden in het Koetshuis gezien de doelgroep. Vanwege de doelgroep is het dan ook zo dat het Koetshuis meer begeleiding heeft dan de Eglantier.

Om de verhuizing van begeleid wonen naar semi-zelfstandig wonen minder hard te maken is het beleidsplan "Warme overdracht" gevormd (Gemeente Breda, 2017). Op het moment dat de jongere bijna 18 wordt gaat hij samen met zijn of haar begeleider van Juzt en voogd van Nidos naar de nieuwe woonlocatie. Op de nieuwe woonlocatie ontmoet de AMV zijn of haar klantmanager. De klantmanager monitort de voortgang van de inburgering en/of algemene maatschappelijke participatie en heeft daarbij de focus op de gezondheid, financiën en toekomst van de bewoner. De klantmanager die actief is in het Koetshuis spreekt vloeiend Arabisch.

§2.4 Praktisch zelfstandige ex- AMV

De begeleiding van de ex-AMV in praktische zaken als het begrijpen van brieven, ondersteuning bij financiën en het aanvragen van de juiste toeslagen worden georganiseerd door een jongerenbegeleider, huisvestingscoach, klantmanager, locatiemanager en VWN.

Wanneer de jongere intrekt in het Koetshuis wordt hem of haar een huisvestingscoach toegewezen. Dit is een coach die alle basisvoorzieningen van de ex-AMV regelt, en gedurende de eerste drie maanden van het zelfstandig wonen een direct aanspreekpunt is. In de eerste drie maanden is de begeleiding van de ex-AMV het meest arbeidsintensief; zaken als het aanvragen van een uitkering, regelen van een zorgverzekering en het aanvragen van toeslagen moeten op

korte termijn geregeld worden. De huisvestingscoach werkt samen met de klantmanager, en draagt de begeleiding na drie maanden over. Wanneer de jongeren vragen hebben nadat de begeleiding van de huisvestingscoach is gestopt kunnen ze zich wenden tot de teamleider van VWN, die tweemaal in de week spreekuur op locatie houdt. Deze teamleider spreekt vloeiend Tigrinya, de Eritrese taal.

Op locatie in het Koetshuis is daarnaast een kantoortje waar vijf dagen per week een locatiemanager aanwezig is. De locatiemanager zorgt ervoor dat op locatie alles naar behoren werkt, legt verbinding met de omgeving, maatschappelijke organisaties en potentiële werkgevers, is verantwoordelijk voor het creëren van een constructieve en veilige leef-cultuur in het Koetshuis, en draagt daarnaast zorg voor dagbesteding. De locatiemanager werkt samen met een jongerenbegeleider, tot wie de ex-AMV's zich kunnen wenden in het geval van vragen. De jongerenbegeleider in het Koetshuis is een Syrische vluchteling die vloeiend Arabisch spreekt. Daarnaast houden de jongerenbegeleider en de locatiemanager in de gaten welke brieven de jongeren krijgen. In het kantoor bevinden zich de postvakjes van de bewoners. De jongeren kunnen niet zelfstandig bij hun post, maar moeten dit ophalen bij het kantoor. Dit betekent dat alle brieven langs de locatiemanager of de jongerenbegeleider gaat. Deze twee personen kunnen ook altijd helpen met het begrijpen van de ontvangen brieven.

Buiten kantoortijden om, wanneer noch de jongerenbegeleider, noch de locatiemanager aanwezig is, is er altijd een huismeester aanwezig. In het Koetshuis zijn drie inwonende huismeesters; een Nederlandse, Syrische en Eritrese student.

§2.5 Sociaal zelfstandige ex-AMV

Het invullen van de sociale zaken van een ex-AMV, zoals het ontwikkelen van een sociaal netwerk en invullen van vrije tijd wordt uitgevoerd door de locatiemanager en vrijwilligers. Aan alle bewoners wordt de mogelijkheid gegeven om gekoppeld te worden aan een 'buddy': een vrijwilliger woonachtig in Breda. De vrijwilliger maakt de vluchteling wegwijs in Nederland, en onderneemt activiteiten met als doel de vluchteling te helpen de vertaalslag te maken naar de Bredase samenleving (Buddy to Buddy, n.d.). Organisatie van het aanmelden bij bijvoorbeeld sportverenigingen, cursussen, vrijetijdsbestedingen en andere zaken leunt op de locatiemanager en vrijwilligers in de buurt die zelfstandig, of via een organisatie, hun weg vinden naar de bewoners van het Koetshuis.

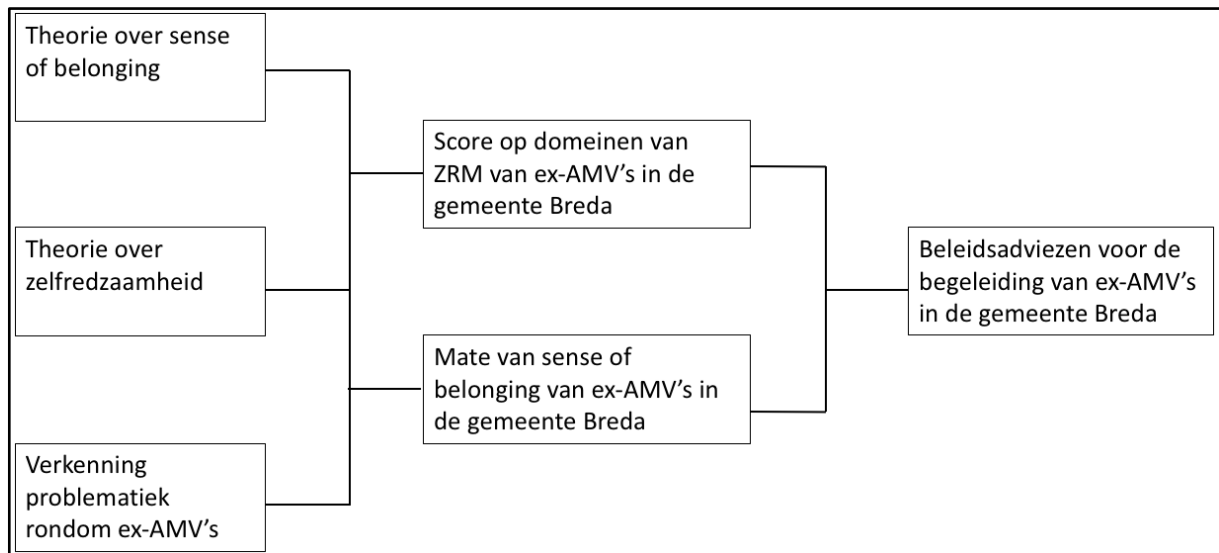
Nu de context is geschetst, besteed het volgende hoofdstuk aandacht aan het theoretisch kader dat als leidraad heeft gediend voor het empirisch onderzoek.

Hoofdstuk 3: Theoretisch Kader

Wanneer gesproken wordt over zelfredzaam *willen* zijn, gaat het in essentie om intrinsieke motivatie (Mulder, 2014). Deze noodzaak voor intrinsieke motivatie wordt teruggevonden in verscheidene beleidsstukken op zowel nationaal als gemeentelijk niveau, waarin gesproken wordt over de noodzaak om vluchtelingen en AMV's de regie te geven over hun eigen leven, actief te integreren en het 'verdienen' van het Nederlanderschap (Gemeente Breda, 2018; Rijksoverheid, 2017b). Extrinsieke motivatie is motivatie die ontstaat door druk van buitenaf. In dat geval wordt een activiteit uitgevoerd om een bepaalde uitkomst te bereiken, vaak om een bepaalde beloning te verkrijgen of een bestraffing te voorkomen (Ryan & Deci, 2000). Volgens de zelfdeterminatietheorie is een gevoel van verbondenheid met betekenisvolle anderen, alsmede een gevoel van veiligheid en wederzijds vertrouwen essentieel voor de ontwikkeling van intrinsieke motivatie om, in dit geval, zelfredzaam te zijn. Dit gevoel van verbondenheid wordt ook wel *sense of belonging* genoemd (Baumeister & Leary, 1995). In dit hoofdstuk zullen de begrippen zelfredzaamheid en *sense of belonging* worden toegelicht. Middels onderstaand model is te zien hoe het onderzoek schematisch in elkaar zit.

Figuur 1

Onderzoeksmodel

§ 3.1 Zelfredzaamheid

Wanneer een individu zelfredzaam is, weet hij of zij wat gedaan moet worden in een bepaalde situatie om problemen op te lossen en is deze persoon ook in staat dit uit te voeren (Oosterbaan, 2014). Zelfredzaamheid als theoretisch concept is tweeledig, bestaande uit algemene- en sociale zelfredzaamheid. Sociale zelfredzaamheid verwijst naar de bereidheid om sociale interacties en relaties aan te gaan. Algemene zelfredzaamheid betreft de overtuiging die iemand heeft dat hij of zij in staat is om succesvol bepaalde problemen op te lossen. Hierbij wordt de grip die iemand heeft op zijn eigen acties en gedragingen in bepaalde situaties en/of bij bepaalde gebeurtenissen bedoeld (Ager & Strang, 2004).

Om fatsoenlijk te functioneren in de Nederlandse samenleving is in ieder geval een bepaalde mate van zelfredzaamheid nodig (Veldman, 1997). Echter is het vaak onduidelijk wat bedoeld wordt met zelfredzaamheid wanneer hierover gesproken wordt in de politiek en in beleidsstukken. Hoe dan ook, kan worden gesteld dat de hedendaagse samenleving hoge eisen stelt aan de zelfredzaamheid van burgers. Op belangrijke levensdomeinen wordt van burgers veel alertheid gevraagd. Het hele leven dezelfde baan lijkt verleden tijd, betreft pensionering moeten steeds meer keuzes gemaakt worden, en zelfs binnen het gezondheidszorgbeleid staan autonomie en eigen verantwoordelijkheid voorop. In bijna alle levensdomeinen wordt daarbij van de burger verwacht dat ze een weloverwogen en geïnformeerde keuze (kunnen) maken (Bovens, Keizer, & Tiemeijer, 2017). Aan dit klassieke beleidsperspectief ligt, zo meldt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017), een aantal assumpties aan grondslag. Ten eerste wordt verondersteld dat iedereen over voldoende mentale vermogens voor zelfredzaamheid beschikt, alle kennis over alle handelsopties bezit, kennis kan vertalen naar het juiste gedrag en onbeperkte zelfcontrole heeft. In andere woorden, de burger moet niet alleen kennen maar ook kunnen. De vraag die hierbij gesteld kan worden is in hoeverre dit uitgaat van reële assumpties van het gedrag van de Nederlandse burger, laat staan van de jonge vluchteling. De premisse dat 'kennen' automatisch 'kunnen' betekent, is op zichzelf al problematisch van aard. Daarnaast is het nog maar de vraag in hoeverre ex-AMV's überhaupt 'kennen', ofwel wát er van hen verwacht wordt en hoe ze dit moeten bereiken. Desalniettemin vereist het zelfredzaamheidsideaal een bepaalde mate van motivatie om zelfredzaam te *willen* zijn (Mulder, 2014).

§ 3.2 Meten is Weten: over de Zelfredzaamheids-Matrix

Hoewel zelfredzaamheid zeer hoog in het vaandel staat binnen verscheidene beleidsstukken blijft het concept op abstract niveau hangen. Sinds de decentralisaties van de langdurige zorg,

de toeleiding naar werk en de jeugdzorg hebben de gemeentes de verantwoordelijkheid gekregen om met minder budget de kwaliteit van zorg- en dienstverlening aan deze doelgroep te handhaven en te verbeteren (Lauriks et al., 2017). Om de gemeentes hierin tegemoet te komen hebben de GGD Amsterdam en gemeente Rotterdam een Zelfredzaamheids-Matrix ontwikkeld (ook wel de ZRM genoemd). In het beleidsdiscours wordt met de term zelfredzaamheid de verantwoordelijkheid hiervoor bij het individu gelegd (Mos, 2015). Dit leidt tot de volgende overkoepelende definitie van zelfredzaamheid:

“[...] het zelf realiseren van een acceptabel niveau van functioneren op de belangrijke domeinen van het dagelijks leven.” (Lauriks et al., 2017)

Zelfredzaamheid bevindt zich dus op meerdere domeinen van het dagelijks leven. Om te onderzoeken hoe de begeleiding van ex-AMV's richting zelfredzaamheid verbeterd kan worden moet er eerst duidelijkheid ontstaan over in welke levensdomeinen ex-AMV's nu vastlopen. Dit gebeurt in de beantwoording van de eerste beschrijvende onderzoeksvraag, waarbij gebruik is gemaakt van deze matrix. De ZRM is een screeningsinstrument waarmee integraal gekeken kan worden naar het individu. In de matrix zijn alle belangrijke domeinen die relevant zijn voor het zelfstandig functioneren in de Nederlandse maatschappij. Doordat het alle belangrijke domeinen van functioneren aan bod laat komen, kan een helder beeld worden geschetst van de mate van zelfredzaamheid van de ex-AMV's in de gemeente Breda. Hiermee kan beleidsadvies beter worden afgesteld op wat deze specifieke groep nodig heeft in termen van het verbeteren van zelfredzaamheid. De matrix is specifiek nuttig bij het ontwikkelen van een integraal beleidsadvies (Lauriks et al., 2017). Zie bijlage 1 voor deze matrix.

In de matrix zijn in totaal 13 leefdomeinen opgenomen, namelijk: Financiën, Werk & Opleiding, Tijdsbesteding, Huisvesting, Huiselijke relaties, Geestelijke gezondheid, Lichamelijke gezondheid, Middelengebruik, Basale-ADL,¹ Instrumentele-ADL², Sociaal netwerk, Maatschappelijke participatie en Justitie. De zelfredzaamheid in deze domeinen wordt gemeten door op elk domein de cliënt in kwestie een score te geven. Deze score is opgedeeld in vijf ordinale categorieën, die gaan van acuut probleem, niet zelfredzaam, beperkt zelfredzaam, voldoende zelfredzaam tot volledig zelfredzaam (ibid.).

¹ ADL staat voor Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen. Basale ADL gaat over activiteiten die uitgevoerd moeten worden om lichamelijk welzijn en veiligheid te behouden. Denk aan naar het weer kleden en hygiëne.

² Instrumentele-ADL heeft betrekking op instrumentele activiteiten in het dagelijks leven. Denk hierbij aan koken, medicatiegebruik, schoonhouden van de leefomgeving en bijhouden van administratie.

Wanneer de domeinen worden opgesplitst in thema's leveren deze vier hoofdthema's op. Er wordt onderscheid gemaakt tussen sociale zelfredzaamheid, maatschappelijke zelfredzaamheid, materiële zelfredzaamheid en zelfredzaamheid op het gebied van gezondheid en verzorging.

§ 3.3 Sense of belonging

Bij sense of belonging staat een gevoel van verbondenheid met het nieuwe thuisland, alsmede de mensen die wonen in het nieuwe thuisland centraal (Baumeister & Leary, 1995). Zoals eerder gesteld kan het begrip sense of belonging niet vertaald worden, omdat de letterlijke vertaling de lading niet dekt. Echter kan het, wanneer in een zin geplaatst, wel vertaald worden zonder betekenis te verliezen (Antonsich, 2010). Het gevoel wanneer iemand sense of belonging ervaart is: "Ik hoor hier thuis". Dit is een uitspraak die vanzelfsprekendheid uitstraalt, maar als hier nader over getheoretiseerd wordt is het een uitspraak die uitermate complex is. Wat is *thuis*? En wat maakt het gevoel ergens thuis te *horen*?

Dát sense of belonging onder jongvolwassen immigranten zeer belangrijk is wordt onderschreven door Arredondo (1984). Middels een vijfjaar durend longitudinaal onderzoek naar 30 jongvolwassen migranten van 17 verschillende nationaliteiten in de Verenigde Staten laat Arredondo (1984) zien dat jongvolwassen immigranten met een sterke sense of belonging meer inzet en betrokkenheid tonen, en dus intrinsieke motivatie, in het investeren in hun eigen toekomst in het nieuwe thuisland. Wat interessant is, is dat voor al deze 17 nationaliteiten sense of belonging van even veel belang voor de intrinsieke motivatie blijkt. Onafhankelijk van nationaliteit en cultuur, is de ontwikkeling van sense of belonging belangrijk.

Een gebrek aan sense of belonging leidt tot eenzaamheid, isolatie, vervreemding en motivatieproblemen voor het opbouwen van een betekenisvol en succesvol leven in het nieuwe thuisland (Dorling, Vickers, Thomas, Pritchard, & Ballas, 2008; Menzies & Davidson, 2002). Daar tegenover wordt een positieve sense of belonging in verband gebracht met betere studieresultaten, minder schooluitval, betere mentale gezondheid en verminderde invloeden van PTST op het functioneren (Delhey & Newton, 2003; Faircloth & Hamm, 2005; Coyne, & Early, 1996; Nuttman-Shwartz & Dekel, 2009).

§ 3.3.1 Sense of belonging als gevoel

“Sense of belonging is the experience of personal involvement in a system or environment so that persons feel themselves to be an integral part of that system or environment.” (Hagerty et al., 1992)

Binnen de wetenschappelijke literatuur zijn twee operationaliseringen van sense of belonging dominant. De eerste operationalisering wordt uiteengezet door Hagerty et al. (1992). Zoals uit de bovenstaande definitie van deze auteurs te destilleren valt, draait sense of belonging rond het gevoel integraal onderdeel te zijn van een systeem of gemeenschap. Binnen dit gevoel onderscheiden zij twee dimensies, namelijk:

1. Gewaardeerde betrokkenheid: het gevoel gewaardeerd te worden, nodig te zijn en geaccepteerd te worden in de samenleving.
2. *Fit*: het idee of gevoel dat persoonlijke kenmerken en karakteristieken van het individu goed passen bij, of iets toevoegen aan een systeem of gemeenschap.

In beide dimensies staat het *gevoel* bijpassend te zijn en gewaardeerd te worden centraal. Dit betekent dat iemand die onderdeel is van een organisatie niet per definitie ook een sense of belonging hoeft te ervaren. Sense of belonging is dus een relationeel concept, en geen conditie die puur is gebonden aan het individu zelf. De sociale context/omgeving waarin het individu verkeert kan dus ook een bijdrage leveren aan een sterkere of zwakkere sense of belonging. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan percepties van culturele verschillen en persoonlijke karaktereigenschappen.

De tweede dominante operationalisering, gevormd door Baumeister en Leary (1995), legt de nadruk meer op het belang van sociale interacties en relaties. Door hen wordt gesteld dat sense of belonging bestaat uit het hebben van:

1. Frequente, alledaagse interacties: het gaat hierbij om regelmatig en vluchtig contact met anderen. Idealiter zijn deze interacties prettig, maar het belangrijkste is dat het grootste deel van deze interacties vrij van negatieve ervaringen zijn.
2. Stabiele, betekenisvolle relatie(s): hierbij gaat het om relaties die ervaren worden als stabiel, affectief en voortdurend tot in de toekomst. Deze drie kenmerken bieden interacties sociale context. Hierdoor wordt elke interactie, zelfs als deze initieel als oppervlakkig gezien wordt door omstanders, gepercipieerd als waardevol. Om aan deze voorwaarde te voldoen moet de persoon in kwestie geloven dat de ander waarde hecht aan zijn of haar welzijn en om hem of haar geeft. Idealiter is de perceptie van deze stabiele relatie wederzijds. De ene persoon hecht even veel waarde aan de relatie als de

ander. Echter is dit niet essentieel. Het gaat vooral om de ervaring dat een ander om je geeft.

Interessant aan deze operationalisering is dat sense of belonging dus om meer gaat dan alleen prettige en betekenisvolle interacties met anderen. Het gaat net zozeer over betekenisloze vluchtige micro-interacties met betekenisloze anderen (Baumeister & Leary, 1995). Daarnaast kan het ontwikkelen van stabiele relaties zoals hierboven beschreven wordt alleen plaatsvinden in een omgeving die ervaren wordt als stabiel, comfortabel en veilig. Het moet plaatsvinden in een setting die ervaren wordt als comfortabel en langdurig (Baumeister & Leary, 1995). Comfortabel als randvoorwaarde refereert naar het veilige en gemakkelijk gevoel wat ervaren wordt wanneer iemand *thuis* is. Langdurig als randvoorwaarde houdt in dat de verwachting is dat de omgeving voor een langere tijd hetzelfde zal blijven. Alleen onder deze omstandigheden kan onvoorwaardelijke investering in stabiele relaties plaatsvinden (Baumeister & Leary, 1995; Brar-Josan, 2015). Het belang van je thuis voelen en de perceptie hiervan als stabiel, langdurig en veilig voor de ontwikkeling van sense of belonging wordt breed onderschreven (Antonsich, 2010; Duyvendak, 2011; Trudeau, 2006; Yuval-Davis, 2006). Met andere woorden, voor sense of belonging het is belangrijk dat ex-AMV's zich ergens 'thuis voelen' en het ervaren als een plek die ze voor een langere periode als 'thuis' kunnen bestempelen.

De meeste onderzoeken naar sense of belonging onder specifieke doelgroepen nemen een van de bovenste operationaliseringën als uitgangspunt. Echter, laat onderzoek van Brar-Josan (2015) zien dat ze elkaar niet uitsluiten. Sterker nog, het gebruik van slechts één van de twee operationaliseringën biedt niet genoeg theoretische verklaring voor de ervaring van sense of belonging. Uit onderzoek naar sense of belonging onder jonge vluchtelingen in Canada blijkt dat alle vier dimensies cruciaal zijn voor een sense of belonging in het nieuwe thuisland. Daarom biedt een combinatie van de twee operationaliseringën, in lijn met het onderzoek van Brar-Josan het meeste perspectief. De operationalisering die wordt aangehouden in dit onderzoek bestaat daarmee uit (1) gewaardeerde betrokkenheid, (2) fit, (3) frequente interacties met anderen en (4) stabiele en betekenisvolle relaties met als voorwaarde dat er (5) een plek is waar de ex-AMV zich kan thuis voelen (Baumeister & Leary, 1995; Brar-Josan, 2015; Hagerty et al., 1996).

§ 3.3.2 Contextuele migratiefactoren van sense of belonging

Binnen de sociologie wordt verondersteld dat microgedragingen, intenties en voorkeuren gevormd worden door een macrocontext die gevormd wordt door sociaal contextuele factoren (Coleman, 1986). Zoals hierboven gesteld wordt heeft sense of belonging invloed op de intrinsieke motivatie van jongeren om zich in te zetten voor de ontwikkeling van zelfredzaamheid. Vanuit sociologisch perspectief wordt er daarmee vanuit gegaan dat contextuele voorwaarden van invloed zijn op de mate van sense of belonging zoals deze wordt ervaren. Het gevoel hebben ergens thuis te horen is dus niet alleen een persoonlijk gevoel, maar hangt ook samen met sociale factoren. Daarmee moet het intieme gevoel van ergens thuishoren in overeenstemming komen met de condities die de sociaal-spatiale context produceert (Antonsich, 2010). Hierom zal in deze paragraaf literatuur betreft de invloed van macrostructuren op sense of belonging van vluchtelingen worden besproken. Welke contextuele factoren beïnvloeden de sense of belonging van vluchtelingen?

Voorwaardelijk voor het gevoel ergens thuis te *horen*, zijn de rechten om ergens thuis te *zijn*. Zoals eerder gesteld draait sense of belonging om de ervaring integraal onderdeel te zijn van een systeem of gemeenschap (Hagerty et al., 1992). Dit veronderstelt de contextuele factor dat dit ook mogelijk is. Hierbij wordt gerefereerd aan formeel burgerschap, in de vorm van een verblijfsvergunning of paspoort maar ook aan de rechten die hieraan verbonden zijn zoals het hebben van werkvergunning. Het hebben van formeel burgerschap is daarmee de erkenning van de vluchteling als integraal onderdeel van de het systeem en de gemeenschap waar zij onderdeel van zijn (Yuval-Davis, 2006). Dit ligt in lijn met de dimensie ‘gewaardeerde betrokkenheid’ van Hagerty et al. (1992). Het startpunt van je gewaardeerd voelen, ligt in je geaccepteerd voelen. Dit betekent dat als formeel burgerschap en gelijke rechten ontbreken, het serieuze implicaties heeft voor de mate van sense of belonging zoals ervaren wordt door vluchtelingen. Daarentegen betekent dit niet dat formeel burgerschap automatisch sense of belonging veronderstelt. In termen van Crowley (1992): “Feeling like you belong is thicker than citizenship.” (in Antonsich, 2010). Sense of belonging gaat namelijk ook over de perceptie van ‘fit’. In hoeverre ervaart de vluchteling dat de persoonlijke kenmerken verenigbaar zijn met de dominante cultuur?

Het proces wat door vluchtelingen wordt doorlopen wanneer ze in een nieuw land terecht komen kenmerkt zich door aanpassing en acculturatie (McCarthy & Marks, 2010). Acculturatie is het proces waarbij mensen met een verschillende culturele achtergrond de overtuigingen en gebruiken van de andere groep overneemt (De Vroome, Verkuyten, & Martinovic, 2014). Met andere woorden, het proces van acculturatie is ook wel het aanpassen

aan een ander macrosysteem. Volgens Berry (2005) kunnen individuen het acculturatieproces op verschillende manieren doorlopen afhankelijk van drie componenten, namelijk de voorkeur voor het behouden van de eigen cultuur, de interesse in het verbinden met de samenleving en de houding van de dominante groep. Dit leidt tot de volgende vier acculturatiestrategieën:

Tabel 3

Acculturatiestrategieën

		Het belang van behoud van de eigen culturele identiteit en karakteristieken	
		Ja	Nee
Het belang van de relaties met de samenleving	Ja	Integratie	Assimilatie
	Nee	Segregatie	Marginalisatie

Noot. Aangepast van “Immigration, Acculturation, and Adaptation”, door Berry, J., 1997, *Applied Psychology: an international review*, 46 (1).

In hoeverre de voorkeuren van het individu leiden tot daadwerkelijk de geprefereerde acculturatiestrategie is afhankelijk van de houding van de dominante groep. De ideologieën en het gevoerde politieke beleid van de dominante groep kan de vluchteling hinderen in termen van acculturatietactiek (Berry, 1997). Bijvoorbeeld, als er waarde wordt gehecht aan het behoud van de eigen culturele identiteiten en karakteristieken, maar ook aan aansluiting vinden in termen van sociale relaties met de nieuwe samenleving dan lijkt integratie de meest voor de hand liggende acculturatietactiek. Het probleem is dat dominante groepen meestal de notie van thuishoren invult met een retoriek van gelijkheid wat erkenning van verschil per definitie verhindert (Antonsich, 2010). Vaak wordt van nieuwkomers verwacht dat ze de taal, cultuur, normen, waarden, gedrag en geloof van de dominanten groep overnemen (Yuval-Davis, 2006). Als de nieuwkomer niet bereid is om te assimileren, dan wordt het vermoeilijkt om relaties met de samenleving aan te gaan en eindigt de acculturatietechniek in sociaalruimtelijke uitsluiting, ofwel segregatie.

Empirische studies naar multiculturalisme laten zien dat sense of belonging vereist, dat mensen het geloof moeten hebben dat ze hun eigen identiteit kunnen uiten (Sporton & Valentine, 2007). Daar tegenover staat dat falen in de adoptie van de dominante cultuur kan leiden tot vervreemding van de omgeving en de mensen die daartoe behoren (Brar-Josan, 2015). Toch gebeurt het met regelmaat dat jonge vluchtelingen hun eigen cultuur verliezen naarmate ze de dominante cultuur overnemen. In het geval van ex-AMV's die regelmatig contact hebben met de achtergebleven ouders kan de overname van de dominante cultuur daar bovenop weer

tot intergenerationeel conflict leiden en daarmee tot vervreemding van de ouders (Hyman, Vu, & Beiser, 2000; Pharos, 2017b). De stress die geassocieerd wordt met het balanceren van zowel de oude als de nieuwe cultuur wordt acculturatiestress genoemd (Berry, 2005). Acculturatiestress staat de dimensie 'fit' in de weg en daarmee sense of belonging in het algemeen, doordat het zorgt voor twijfel over in hoeverre de persoonlijke kenmerken en karakteristieken van het individu verenigbaar zijn met de dominante cultuur (Berry, 2005; Brar-Josan, 2015; Hagerty et al., 1992). Als, zoals in het voorgaande voorbeeld, het inderdaad het geval is dat de dominante macrostructuur assimilatie vereist waaraan de nieuwkomer niet kan, of wil voldoen heeft dit bovendien implicaties voor de mate waarin de nieuwkomer in staat is om stabiele relaties op te bouwen of frequent micro-interacties te hebben die vrij is zijn van negatieve ervaringen (Baumeister & Leary, 1995).

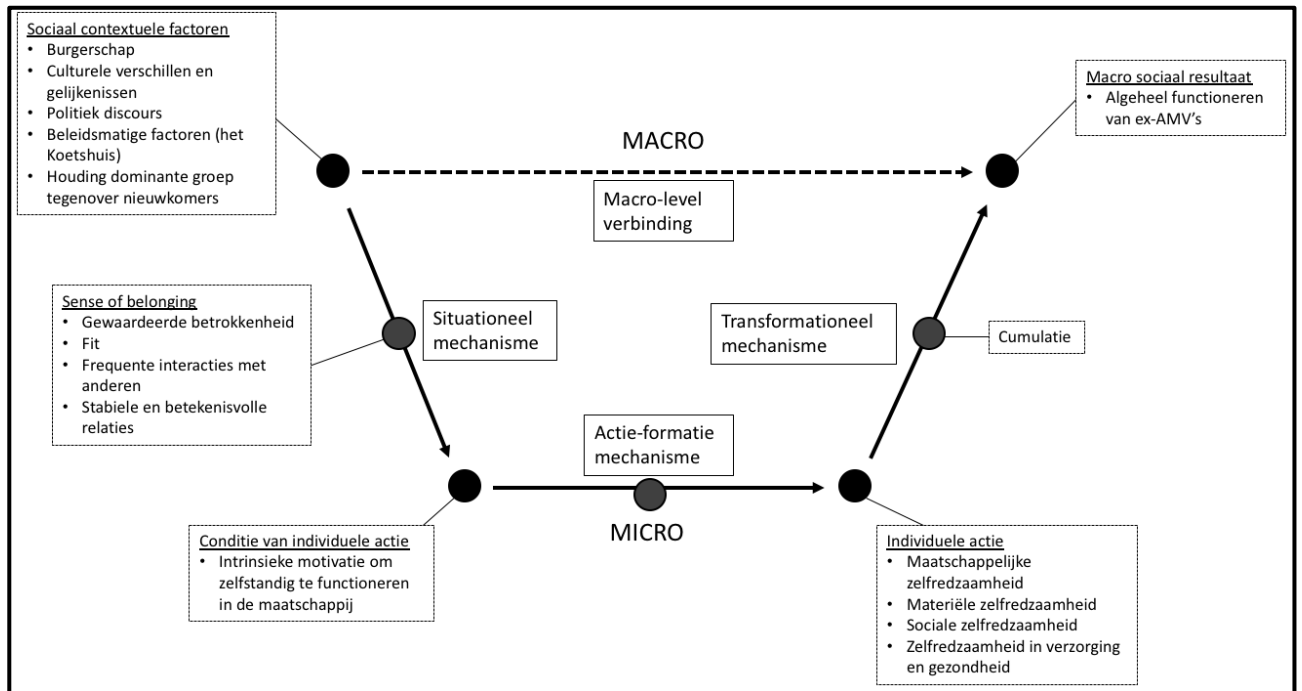
§ 3.4 Conclusie

Zoals uit de bovenstaande uiteenzetting van de literatuur besproken is, wordt in hoeverre individuen zelfredzaam zijn mede bepaald door intrinsieke motivatie om zelfredzaam te zijn. Zelfredzaamheid zal worden gemeten met behulp van de Zelfredzaamheids-Matrix. Dit is een matrix ontwikkeld om de mate van zelfredzaamheid op domeinen die relevant om te functioneren in de Nederlandse maatschappij te meten.

De wil om zelfstandig te functioneren in de maatschappij wordt gevoed door een mate van sense of belonging. De ervaring van sense of belonging bestaat uit (1) gewaardeerde betrokkenheid, (2) fit, (3) frequente interacties met anderen en (4) stabiele en betekenisvolle relaties. Hoewel sense of belonging een persoonlijke ervaring is, creëert de macrostructuur sociale condities die de ontwikkeling hiervan beïnvloedt. Toegespitst op nieuwkomers zijn de meest relevante en beïnvloedende sociaal contextuele factoren burgerschap, culturele verschillen en gelijkenissen, het politieke discours van het ontvangende land en de houding van de dominante groep tegenover de nieuwkomer. Dit laat zien dat de sociaal-contextuele factoren zeer uiteenlopend kunnen zijn. Als dit wordt toegespitst op de case die in dit onderzoek centraal staat, namelijk de ex-AMV's in de gemeente Breda, vormt het Koetshuis het centrum van deze sociaal contextuele factoren. Dit heeft daarmee naar alle waarschijnlijkheid betekenis voor de mate waarin ex-AMV's een sense of belonging ervaren omdat het hun verblijf in Nederland in sociaal en contextueel opzicht inkadert. Dit leidt tot het volgend theoretisch model:

Figuur 2

Theoretisch model

Hoofdstuk 4: Methodologie

In dit hoofdstuk zal besproken worden welke methode gebruikt is om data te verzamelen en te analyseren. Daarnaast zal uiteengezet worden welke overwegingen een rol hebben gespeeld in het kiezen voor bepaalde methoden, en wat daarmee de implicaties zijn voor de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

De zelfredzaamheid van ex-AMV's in de gemeente Breda, en de rol van sense of belonging hierbinnen staan centraal in dit onderzoek. Daarnaast zijn op basis van de onderzoeksresultaten vier adviezen geformuleerd voor de gemeente Breda. De drie onderzoeksvragen die in dit onderzoek getracht zijn te beantwoorden zijn als volgt:

4. Hoe scoren ex-AMV's, woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda, op de Zelfredzaamheids-Matrix?
5. In welke mate ervaren de ex-AMV's, woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda, sense of belonging en hoe verhoudt zich dit tot hun score op de Zelfredzaamheids-Matrix?
6. Welk advies kan de gemeente Breda, op basis van de empirische resultaten uit het onderzoek, geboden worden voor de verbetering van begeleiding van ex-AMV's woonachtig in het Koetshuis?

§ 4.1 Insteek onderzoek

Zoals omschreven in hoofdstuk 1, stelt de gemeente Breda vast te lopen op de verdere begeleiding van ex-AMV's woonachtig in het Koetshuis in de richting van zelfredzaamheid. Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken hoe de begeleiding van ex-AMV's in de gemeente Breda verbeterd kan worden. Om dit doel te bereiken is gebruik gemaakt van een praktijk georiënteerde kwalitatieve case study.

Wanneer het doel van een onderzoek is om te ondervinden wat een geschikte interventie is voor een bepaald probleem ligt praktijk georiënteerd onderzoek het meest voor de hand (Verschuren & Doorewaard, 2010). Door de respondenten te scoren op de Zelfredzaamheids-Matrix werd vastgesteld op welke domeinen van het dagelijks leven de respondenten vastlopen. Met andere woorden, hier wordt vastgesteld *wat* het probleem is. Vanuit de theorie wordt gesuggereerd dat sense of belonging, of eerder het gebrek hieraan, een belangrijke rol speelt in een gebrek aan motivatie om zelfredzaam te zijn (Arredondo, 1984; Brar-Josan, 2015; Dorling

et al., 2008; Menzies & Davidson, 2002). Door te onderzoeken hoe de score op de matrix zich verhoudt tot de mate van sense of belonging wordt getracht vast te stellen *waarom* het een probleem is. Hiermee heeft het praktijk georiënteerde onderzoek een probleem analytisch karakter (Verschuren & Doorewaard, 2010).

Een case study is een gedetailleerde en intensieve analyse van een casus, in dit geval het Koetshuis (Bryman, 2012). Dit sluit ook aan op het doel om een diepgaand begrip te vormen van sense of belonging en zelfredzaamheid in de sociale context van het Koetshuis (Yin, 2009). De *kwalitatieve insteek* is bepaald op basis van verschillende overwegingen. Kwalitatief onderzoek is uitermate geschikt voor onderzoeken met het doel om (1) een onderzoeksgebied waarover weinig bekend is beter te begrijpen, (2) een complexe situatie beter te begrijpen, (3) ervaringen van respondenten te begrijpen en (4) een fenomeen tot in detail te begrijpen (Morse & Richards, 2002).

Een van de grootste tekortkomingen van onderzoek naar vluchtelingen is dat vaak het daadwerkelijke perspectief van hen zelf niet wordt meegenomen (Korac, 2003). Behalve dat het perspectief van de ex-AMV's zelf de meest voor de hand liggende bron van data is, wordt op deze manier ook deze tekortkoming voorkomen. Wanneer getracht wordt om door de ogen van respondenten een bepaalde situatie in beeld te brengen sluit kwalitatief onderzoek het beste aan (Bryman, 2012). Daar komt bij dat vanuit pragmatisch oogpunt een kwalitatieve onderzoeksmethode het meest voor de hand liggend vanwege een lage response rate onder migranten groepen (Laganà, Elcheroth, Penic, Kleiner, & Fasel, 2013). Bovendien hebben ex-AMV's meestal weinig onderwijs genoten hebben, vanwege een gebrek aan mogelijkheden in het land van herkomst en de jonge leeftijd van vluchten. Analfabetisme is daarmee allesbehalve uitzonderlijk en vormt een grote belemmering in het bereiken van deze onderzoekspopulatie middels bijvoorbeeld een enquête (Pharos, 2017b).

Daar komt bij dat sense of belonging een vaag concept is waar, ondanks dat er veel literatuur aan gewijd is, geen eenduidige geoperationaliseerde definitie van bestaat (Antonsich, 2010). Desondanks staat dit begrip centraal, om welke reden een kwalitatief onderzoeksdesign wat geschikt is om een complex fenomeen tot in detail te begrijpen het meest aansluit (Bryman, 2012; Healy & Perry, 2000). De eerder genoemde operationalisering van dit concept is onderzocht als sensitizing concepts (Blumer, 1954; Bowen, 2006). Hier zal in de volgende paragraaf verder op worden ingegaan

§ 4.2 Onderzoeksmethoden

Voor de verschillende onderzoeksvragen zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt.

§4.2.1 Observatie

Voor de bepaling betreft hoe de respondenten scoorden op de Zelfredzaamheids-Matrix is gebruik gemaakt van participatieve observatie. Hierbij wordt door de onderzoeker data verzameld, door te participeren in het dagelijks leven van de onderzoeksgroep (Becker, 1958). Er is gekozen voor een observatiemethode om verschillende redenen. Ten eerste was het doel om niet de mate van zelfredzaamheid te baseren op een momentopname, maar op de langdurige mate van functioneren. De onderzoeker is gedurende de observatieperiode van drie maanden twee tot drie dagen in de week werkzaam op het Koetshuis, de locatie waar de respondenten wonen. Ten tweede is volgens Bryman (2012) participatieve observatie als onderzoeksmethode uitermate geschikt wanneer het doel van het onderzoek is om gedrag in context te verklaren. In dit onderzoek werd het belangrijk gevonden om ook in kaart te brengen onder welke contextuele voorwaarden de mate van zelfredzaamheid naar voren komt. Welke contextuele aspecten beïnvloeden de mate waarop de ex-AMV in staat is om zelfredzaam te zijn?

§4.2.2 interviews

De tweede onderzoeksvraag over sense of belonging is beantwoord door middel van interviews met ex-AMV's. In totaal zijn er 18 interviews gehouden. Van deze 18 interviews waren 12 met ex-AMV's op dat moment woonachtig in het Koetshuis en zes met professionals en vrijwilligers werkzaam in het Koetshuis. De interviews varieerden van een half uur tot een uur en tien minuten. 7 van de interviews zijn uitgevoerd met behulp van een professionele tolk via het Tolk- en Vertaalcentrum Nederland (TVCN, n.d.). De interviews waren semigestructureerd van aard waarbij de voorkeur lag op een herindeling van het interview op basis van de antwoorden en de respondent zelf. Zo werd de respondent zoveel mogelijk ruimte geboden en gemotiveerd om te antwoorden zoals hij of zij wil en er zoveel mogelijk (nieuwe) data verzameld wordt (Bryman, 2012). Twee van de respondenten hebben aangegeven dat ze liever niet wilden dat het interview werd opgenomen. Bij deze respondenten zijn door de onderzoeker tijdens het interview zo uitgebreid mogelijk aantekeningen gemaakt, waarna deze meteen zijn uitgewerkt om zo min mogelijk data te verliezen. In de volgende tabel wordt de respondentenlijst weergegeven. Hierbij zijn de namen van de respondenten gefingeerd.

Tabel 4*Respondentenlijst*

Naam/ Beroep	Land van herkomst
1. Ermias	Eritrea
2. Kyran	Afghanistan
3. Amir	Syrië
4. Nala	Somalië
5. Fikru	Eritrea
6. Aman	Eritrea
7. Uba	Somalië
8. Habren	Eritrea
9. Jamila	Eritrea
10. Jannah	Eritrea
11. Ismail	Syrië
12. Sarah	Eritrea
13. Huismeester	Nederland
14. Jongerenbegeleider	Syrië
15. Locatiemanager	Nederland
16. Vrijwilliger	Eritrea
17. Klantmanager	Syrië
18. Teamleider Vluchtelingenwerk	Nederland en Eritrea

4.2.3 Sensitizing concepts

De kwalitatieve interviews zijn opgebouwd aan de hand van sensitizing concepts. Dit zijn concepten die voortkomen uit theorie en het beginpunt vormen in het uitvoeren van onderzoek. Ze fungeren puur als thema's, maar geenszins als afgebakende concepten waarvan niet afgeweken mag, of kan worden (Blumer, 1954; Bowen, 2006). Vanuit het voorgaande theoretisch hoofdstuk zijn onderwerpen naar voren gekomen die belangrijk lijken te zijn voor het hebben van een sense of belonging. Dit zijn (1) gewaardeerde betrokkenheid, (2) fit, (3) frequente, alledaagse interacties en (4) betekenisvolle relaties. Hoewel de literatuur betreft wanneer iets geclassificeerd kan worden als 'frequent' of 'betekenisvol' eindeloos zijn, is van tevoren een waardeoordeel op deze concepten plakken zinloos. Het gaat immers om de perceptie van de respondenten over *wanneer* iets frequent of waardevol is. Juist door de

concepten te gebruiken als kapstok om een interview aan op te hangen, in plaats van als vaste afgesloten concepten kunnen nieuwe inzichten tot stand komen (Blumer, 1954).

Op basis van de vierdeling van *sense of belonging* zijn de topiclists van de interviews opgesteld. De respondenten vullen door middel van antwoorden de definitie van de concepten in, en gaven hier zelf een waardeoordeel aan (Nooij, 1970). Ook is gevraagd hoe de respondenten dit concept in hun eigen leven ervaren; wat is belangrijk voor hen om dit gevoel tot stand te laten komen?

Gevraagd is naar *thuis voelen*. In het onderzoek is gekeken naar het perspectief van de jonge vluchteling in de gemeente Breda. Aan hen is gevraagd naar associaties met het woord 'thuis', wat voor hen een plek 'thuis' maakt, en locaties waar dit gevoel aan kan worden verbonden. Ten tweede is gesproken over de ervaring *gewaardeerd te voelen* in de samenleving. Hierbij is gesproken over hun dromen en doelen, en wat het voor hen de ervaring nodig zijn en geaccepteerd te worden in de samenleving betekent. Betreft *fit* is gekeken naar hoe de respondent de eigen cultuur beschrijft alsmede hoe de respondent de Nederlandse cultuur beschrijft. Hierbij is gevraagd naar de ervaring van compatibiliteit, en of ze het gevoel hadden dat ze hun eigen culturele identiteit konden uiten.

Naar *stabiele en betekenisvolle relaties* is gevraagd door de respondenten te laten vertellen over de personen in hun leven die belangrijk zijn. Daarnaast is gesproken over ervaringen als eenzaamheid die de literatuur beschreven als consequentie van een tekort aan betekenisvolle relaties. Ook is gesproken over *frequente alledaagse interacties*. De respondenten is gevraagd hoe vaak ze mensen buiten hun betekenisvolle relaties om spreken. Daarnaast is specifiek gevraagd naar hoe vaak de respondenten Nederlanders spreken.

Bij alle bovengenoemde concepten is ook gesproken over barrières die ze ervaren. Wat maakt het moeilijk om de bovenstaande aspecten volledig te ervaren? Daarnaast is gesproken over de domeinen van de Zelfredzaamheids-Matrix, en de barrières die ze ervaren.

§ 4.4 Analyse

De data uit de interviews werd, wanneer opgenomen, getranscribeerd en daarna geanalyseerd met behulp van ATLAS.ti, een software om kwalitatieve data te coderen. Met behulp van deze software konden alle interviews systematisch geanalyseerd worden doormiddel van codes en subcodes. De data heeft zich op iteratieve wijze in drie rondes voltooid.

In de eerste codeer ronde zijn op de transcripten codes aangebracht die zo open mogelijk waren. Hierdoor werd de mogelijkheid geboden om zoveel mogelijk afstand te nemen van de

eigen ideeën en verwachtingen en de codes voort te laten komen uit de data (Charmaz, 2011). In de tweede fase werden de open codes met elkaar vergeleken en naast de transcripten gehouden. De vergelijkbare codes werden onderling gehercodeerd in overkoepelende axiale codes. Met behulp van de axiale codes werden de interviews een laatste maal geanalyseerd. De axiale codes werden naast de uit de theorie voortgekomen concepten en interviews gelegd (ibid). Hierdoor werden verbanden zichtbaar waardoor de diverse componenten van sense of belonging duidelijk werden. In de bijlagen zijn de codeerschema's toegevoegd.

§ 4.5 Ethische overwegingen

De onderzoekspopulatie betreft een zeer kwetsbare groep waarbij uiterst voorzichtig te werk moet worden gegaan wanneer onderzoek gedaan wordt (Pharos, 2017). Om deze reden hebben een aantal ethische overwegingen de revue gepasseerd, waarbij met alle vier ethische domeinen die binnen sociaalwetenschappelijk onderzoek belangrijk zijn rekening gehouden is (Bryman, 2012; Diener & Crandall, 1978).

Het eerste domein betreft de vraag in hoeverre het onderzoek zo is vormgegeven dat het de participanten geen kwaad doet (Diener & Crandall, 1978). De onderzoeker heeft voordat er interactie plaatsvond met de ex-AMV's zo veel mogelijk literatuur gelezen over communicatie met de doelgroep, om rekening te kunnen houden met belangrijke zaken als trauma's en interculturele communicatie barrières. Een van de zaken die naar voren kwam uit de literatuur is dat ex-AMV's zeer autoriteitsonderdanig zijn (Pharos, 2017). Dit betekent dat als zij de onderzoeker als een autoriteitsfiguur zouden zien, zij een interviewverzoek onafhankelijk van of ze geïnterviewd willen worden niet zouden afwijzen. Om te garanderen dat de respondent de vrijheid voelde om een interviewverzoek af te wijzen als hij of zij dat wilde, is eerst drie maanden gependend aan het winnen van het vertrouwen van de respondenten en de positionering van de onderzoeker als 'gelijke'. Ten tweede is in de interviews expliciet niet gesproken over hun vlucht en traumatische ervaringen die ze hebben gehad. Dit omdat de onderzoeker geen psycholoog is, en veel ex-AMV's vormen van PTSS hebben waarbij praten over herinneringen symptomen hiervan kunnen oproepen (Welling, Slaats-Willemse, Schers, & van de Laar, 2014). Voor begin van het interview is uitvoerig besproken dat het interview hier niet over zal gaan.

Het tweede domein van ethiek betreft of de respondenten toestemming geven, en ook echt weten waar ze toestemming voor geven (Diener & Crandall, 1978). Ten eerste werd een pamflet met een foto van de onderzoeker en informatie over haar rol verspreid. Dit pamflet was

in alle talen die gesproken worden in het Koetshuis vertaald. Daarnaast werd het pamflet opgehangen als poster in het Koetshuis zodat het permanent te zien was. Om rekening te houden met mogelijk analfabetisme zijn daarnaast sleutelfiguren benaderd in het Koetshuis, aan wie gevraagd werd of zij de informatie van het pamflet mondeling konden verspreiden. Om dezelfde reden was het schriftelijk laten tekenen van een formulier voor aanvang van het interview niet voldoende garantie dat de respondenten echt wisten waar ze toestemming voor gaven en wat hun rechten waren. Om deze reden is met behulp van een tolk mondeling het formulier doorlopen. Voor begin van het interview werd duidelijk gemaakt dat de participatie vrijwillig was, dat de respondenten geen antwoord hoefden te geven als ze dat niet wilden, weg mochten lopen zonder uitleg te geven als ze halverwege het interview wilden stoppen en nergens toe verplicht waren. Echter is het onmogelijk om zeker te weten of de respondenten ook de vrijheid zouden nemen om met het interview te stoppen als ze dat wilden.

Het derde domein van ethiek is het domein van privacy en anonimiteit (Bryman, 2012; Diener & Crandall, 1978). Hierin bevinden zich risico's waarin de onderzoeker tekort is geschoten. Hoewel alle respondenten uiteraard geanonimiseerd zijn door het onderzoek heen, en daarmee anonimiteit gewaarborgd wordt is privacy een punt van serieuze kritiek. In essentie zat de onderzoeker tijdens de observatiemomenten in de woonkamer van de respondenten. Zelfs als de respondenten niet geobserveerd wilden worden was het bijna onmogelijk om haar te ontlopen.

Het vierde domein van ethiek betreft mogelijke misleiding van de respondenten (Bryman, 2012; Diener & Crandall, 1978). Hierbij moet gedacht worden aan onderzoekers die hun werk anders representeren dan wat het is, of de verkeerde verwachting wekken over de duur van het interview. Om duidelijkheid te waarborgen is door de onderzoeker veel belang gehecht aan de duidelijkheid van haar rol binnen het Koetshuis. Om te garanderen dat de respondenten begrepen wat de rol van de onderzoeker was, dat zij observeerde en dat zij gebruik wilde maken van interviews zijn de eerdergenoemde acties ondernomen als het verspreiden van de informatie via pamfletten en sleutelfiguren, en de informatie nogmaals herhalen met behulp van een tolk voor aanvang van het interview. Echter zijn er nog steeds ethische vraagtekens te stellen bij de positie van de onderzoeker. Omdat de onderzoeker haar best deed om als 'gelijke' gezien te worden heeft ze vriendschappen gesloten en vertrouwensbanden opgebouwd met de respondenten. Daarnaast hielp ze de maatschappelijk werkers in het Koetshuis met uitvoering van projecten en activiteiten. Deze dubbele rol die vervuld werd kan zorgen voor een verwarring onder de respondenten over welke informatie die zij deelden met de onderzoeker

gebruikt zou worden als data, en wat gedeeld werd onder het mom van vriendschap of vertrouwen.

§ 4.6 Methodologische voorwaarden

Kwalitatief onderzoek, en zeker wanneer observatie onder een van de methoden van dataverzameling valt, wordt vaak verweten dat het te afhankelijk is van de subjectieve interpretatie van de onderzoeker. Uiteraard is er een mogelijkheid dat de onderzoeker een bias heeft. Om te voorkomen dat de invulling van de score op de matrix gebaseerd werd op (verkeerde en) subjectieve interpretatie van de observaties beïnvloed door een bias, werden de componenten van de matrix ook bevraagd bij andere werknemers die dagelijks aanwezig waren in het Koetshuis. Hiermee werden zij gehanteerd als tweede paar ogen op de onderzoeksresultaten betreft de score op de Zelfredzaamheids-Matrix. De score die gegeven werd met behulp van de data verkregen uit de interviews werd vergeleken met de scores vastgesteld op basis van observaties. Daarmee wordt de betrouwbaarheid van het antwoord op deze onderzoeksvraag verhoogd. Daarnaast werd tijdens de observatieperiode gekeken naar barrières voor de respondenten om zelfredzaam te zijn. Tijdens de interviews is eerst gevraagd naar barrières die de respondenten zelf ervaren, om te voorkomen dat antwoorden gegeven werden door leidende vragen van de onderzoeker. Daarna werd gesproken over barrières die de onderzoeker had geobserveerd. Door middel van deze triangulatietactiek is daarmee de validiteit geprobeerd zo veel mogelijk te waarborgen (Creswell & Miller, 2000). Tevens zijn alle beleidsadviezen getoetst bij professionals wat bijdraagt aan de implementaire validiteit.

Wat betreft validiteit van de onderzoeksresultaten van de interviews over sense of belonging is gekozen voor het coderen in drie fasen om zo de onderzoeker zo min mogelijk invloed te laten hebben op de data. Daarnaast is het eerste interview door twee mensen los van elkaar gecodeerd waarna de gegeven codes met elkaar werden vergeleken. De gegeven codes kwamen overeen waarmee tot op zekere hoogte intercodeur betrouwbaarheid geclaimd kan worden (Mouter, Noordegraaf, & Noordegraaf, 2012).

Hoofdstuk 5: Zelfredzaamheid

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de eerste beschrijvende onderzoeksvraag: “Hoe scoren ex-AMV’s woonachtig in het Koetshuis, in de gemeente Breda, op de Zelfredzaamheids-Matrix?” Met behulp van deze matrix wordt in kaart gebracht hoe zelfredzaam de ex-AMV’s zijn, op de domeinen die relevant zijn om in Nederland zelfstandig te functioneren (Lauriks et al., 2017). De 13 domeinen van zelfredzaamheid zijn onderverdeeld in vier hoofdthema’s: materiële zelfredzaamheid, maatschappelijke zelfredzaamheid, sociale zelfredzaamheid en zelfredzaamheid op het gebied van gezondheid en verzorging. Per domein is een score toegekend aan de zelfredzaamheid van de ex-AMV’s, op basis waarvan het gehele thema beoordeeld is. De mogelijke score die gegeven kan worden varieert van (1) acute problematiek, (2) niet zelfredzaam, (3) beperkt zelfredzaam, (4) voldoende zelfredzaam en (5) volledig zelfredzaam (Lauriks et al., 2017). Deze scores zijn gebaseerd op data verkregen uit observaties, interviews met de werknemers van het Koetshuis en interviews met de respondenten. Behalve de gegeven scores zal in dit hoofdstuk ook, wanneer hier informatie over is, uiteengezet worden welke barrières volgens de ex-AMV’s een rol spelen in deze score. De scores waartoe dit heeft geleid zijn te zien in de onderstaande tabel. Bij het geven van de score worden de beoordelingscriteria zoals geformuleerd in de matrix aangehouden. Om te illustreren hoe deze score gegeven wordt, zal in de bijlage een voorbeeld worden toegevoegd van hoe Ermias score op materiële zelfredzaamheid tot stand is gekomen.

Tabel 2

Mate van zelfredzaamheid per thema en respondent

Respondent	Materiële zelfredzaamheid	Maatschappelijke zelfredzaamheid	Sociale zelfredzaamheid	Gezondheid en verzorging zelfredzaamheid
Ermias	Beperkt	Beperkt	Voldoende	Voldoende
Kyran	Niet	Beperkt	Beperkt	Voldoende
Amir	Beperkt	Beperkt	Voldoende	Voldoende
Nala	Voldoende	Beperkt	Beperkt	Voldoende
Fikru	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende
Aman	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende
Uba	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt
Habren	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Beperkt
Jamila	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende
Jannah	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende
Ismail	Beperkt	Beperkt	Voldoende	Voldoende
Sarah	Beperkt	Beperkt	Beperkt	Voldoende

§ 5.1 Materiële zelfredzaamheid

De mate waarin ex-AMV's materieel zelfredzaam zijn wordt gebaseerd op hoe zij scoren op de domeinen 'huisvesting' en 'financiën'. Bij financiën wordt gekeken naar in hoeverre de ex-AMV's in staat zijn zelfstandig in hun inkomen te voorzien en of zij schulden of huurachterstanden hebben. Bij huisvesting wordt gekeken naar de veiligheid van de huisvesting, het type huurcontract, in hoeverre de huisvesting veilig en stabiel is, en de mate van autonomie.

§ 5.1.1 Financiën

Geen van de ex-AMV's genereren geheel zelfstandig hun inkomen, ze ontvangen allemaal studiefinanciering of een uitkering, aangevuld met verscheidene toeslagen. 7 van de 12 respondenten ontvangen studiefinanciering, en 4 van de respondenten een uitkering. Eén van de respondenten (Nala) heeft een (legale) bijbaan.

5 van de 12 respondenten hebben schulden, waarvan bij vier stabiel en bij één groeiend. Deze schulden bestaan allemaal uit huurachterstanden. Geen van de respondenten is in budgetbeheer, wat betekent dat de schulden bij alle respondenten in eigen beheer is. Geldzorgen zijn niet groot onder de respondenten, maar tegelijkertijd wordt ook gesteld dat het geen vetpot is. Aman vertelt dat hij rondkomt met het inkomen, maar dat hij geen geld over heeft om zich aan te sluiten bij een voetbalvereniging, wat hij wel zou willen.

§ 5.1.2 Huisvesting

Alle respondenten wonen in het Koetshuis, voor hen voorzien door de gemeente Breda. Daarmee zijn ze niet zelfstandig in zichzelf voorzien van huisvesting. Wonen in het Koetshuis kan gezien worden als een veilige, stabiele en toereikende huisvesting. Verder wordt in het huis alles voor hen voorzien, inboedel, reparaties en andere zaken hebben de ex-AMV's geen controle over. Daarmee kunnen de respondenten geen van allen als autonoom gezien worden.

§ 5.1.3 Score

9 van de 12 respondenten zijn zowel voor inkomen als voor huisvesting afhankelijk van de Nederlandse overheid. Eventuele schulden zijn bij hen stabiel. De score voor materiële zelfredzaamheid wordt daarmee een 3: *beperkt zelfredzaam*.

Alleen Nala heeft naast haar studiefinanciering een bijbaan waarmee zij gedeeltelijk zelfstandig kan voorzien in inkomen. Daarnaast heeft zij geen schulden en neemt zij

verantwoordelijkheid voor haar leefomgeving. Daarmee scoort Nala een 4: *voldoende zelfredzaam*. Kyran heeft geen zelfstandig inkomen, oplopende schulden, weinig contact met zijn medebewoners en onderhoudt gemeenschappelijke ruimtes niet. Zijn zelfredzaamheidsscore op materiële zelfredzaamheid is daarmee een 2: *niet zelfredzaam*.

§ 5.1.4 Barrières

“Er is mij ook verteld van, joh, je kan binnen drie vier maanden wel verhuizen als je zelf een huis hebt of als iemand je gaat helpen met het zoeken naar een ander huis [...] ja, ik ben niet echt heel erg bekend hoe dat dan moet. Het voelt alsof ik vastzit.” (Jannah)

De respondenten vertellen dat, hoewel ze graag zelfstandig willen wonen, ze niet weten hoe dit bereikt moet worden. Hiermee zijn ze afhankelijk van de gemeente Breda die, wanneer beschikbaar, zelfstandige woningen of kamers aanbiedt.

Daarnaast noemen respondenten als barrière om een baan te hebben en zelfstandig in inkomen te voorzien de taal, maar ook het gebrek aan tijd. Dit is specifiek voor de jongeren die vijf dagen per week naar de internationale schakelklas gaan een probleem.

De respondenten die huurachterstanden hebben gaven aan hier niet over te willen praten. Om deze reden is ervoor gekozen om hier werknemers over te laten uitweiden.

“Ja, waarom hebben ze huurachterstanden? Ik denk, het is omdat ze niet helemaal begrijpen wat de consequenties zijn ervan, want die zijn er in het koetshuis ook niet echt en ja, ik hoor ook wel vaak dat ze zich zorgen maken over geld thuis en ja... Ze sturen dan misschien 20 euro ofzo naar huis en dat is hier niet veel maar dat is daar heel erg veel en ja, ze hebben het niet heel breed ofzo hè, dus die 20 euro kan dan net betekenen dat niet het hele huurbedrag wordt afgeschreven en ja dan hebben ze weer nog meer schulden” (Werknemer B)

§ 5.2 Maatschappelijke zelfredzaamheid

Maatschappelijke zelfredzaamheid bestaat uit Tijdbesteding, Maatschappelijke Participatie en Justitie. Onder tijdsbesteding valt indeling van tijd door nuttige dingen, zoals werk, school of vrijwilligerswerk. Maatschappelijke participatie kijkt naar deelname aan georganiseerde activiteiten zoals aansluiting bij een kerk, of sportclub. Daarnaast is regelmatig contact met een buddy hieraan toegevoegd, omdat organisatie Buddy to Buddy als doel heeft een verbinding te maken met de maatschappij (Buddy to Buddy, n.d.). Justitie is buiten beschouwing gelaten, gezien het onduidelijk is of ex-AMV's hier contact mee hebben gehad.

§ 5.2.1 Nuttige tijdsbesteding

Ten tijde van de interviews gaan van de 12 respondenten 7 naar ISK. Dit betekent dat zij vijf dagen in de week een volledige dag naar school gaan. De ex-AMV's die minimaal vier dagen in de week naar ISK gaan vullen hiermee hun tijdsbesteding voldoende nuttig in. Dit geldt voor vijf van de 12 respondenten, Kyran en Ismail spijbelen met hoge regelmaat. Nala volgt drie dagen in de week een MBO-opleiding, en vult de rest van haar doordeweekse dagen met een parttimebaan. Daarnaast is Uba vijf dagen in de week bezig met inburgering. Aman, Fikru en Habren vertellen op de wachtlijst te staan om te mogen starten met inburgering, maar tot op heden geen vaste dagbesteding te hebben.

§ 5.2.2 Maatschappelijke participatie

Van de twaalf respondenten is alleen Fikru aangesloten bij een sportvereniging, namelijk bij voetbalvereniging JEKA in Rotterdam. Alle Eritrese jongeren en Kyran bezoeken om de week een kerk in Tilburg, Breda en Rotterdam. Daarnaast hebben alleen Fikru, Kyran en Amir een buddy. Echter, vertellen Kyran en Amir dat zij hun buddy vrijwel nooit zien.

§ 5.2.3 Score

De respondenten die *voldoende tot volledig zelfredzaam* scoren op nuttige tijdsbesteding zijn Nala, Janna, Jamila en Amir. Zij scoren op maatschappelijke participatie *niet tot beperkt zelfredzaam*. De enige respondent die 4: *voldoende zelfredzaam* scoort op maatschappelijke participatie is Fikru, maar hij scoort daarentegen 2: *niet zelfredzaam* op het domein Tijdsbesteding. Hiermee scoren alle ex-AMV's op *Maatschappelijke Zelfredzaamheid* een 3: *beperkt zelfredzaam*.

§ 5.2.4 Barrières

Wanneer gevraagd wordt waarom de respondenten geen buddy hebben of vrijwilligerswerk doen in hun vrije tijd stelt ruim 40% van de respondenten eerst Nederlands te willen leren voordat iets anders ondernomen kan worden. Dit kan niet tegelijkertijd plaatsvinden. Een grote barrière voor deze respondenten om meer te participeren is dus de Nederlandse taal.

De tweede barrière die wordt ervaren heeft te maken met geld. Vier respondenten vertellen dat om bij de kerk in Tilburg of Rotterdam te kunnen komen ze reiskosten moeten betalen, iets wat ze niet kunnen sparen. Deze barrière beïnvloedt ook participatie in

sportverenigingen. Aman zegt bijvoorbeeld heel erg graag bij een voetbalvereniging te willen, maar het niet te kunnen betalen.

“Mevrouw, aan het eind van de maand heb ik 10 euro over. Bij JEKA voetballen kost 20 euro, maar dan heb ik nog niet eens voetbalschoenen.” (Aman)

Door vijf respondenten wordt genoemd dat ze graag meer zouden willen participeren middels sport, zoals hockey en zwemles. Ze vertellen daarentegen dat ze niet weten hoe ze dit moeten organiseren. Een gebrek aan organisatorische kennis lijkt een rol te spelen in de lage score op maatschappelijke zelfredzaamheid.

Als laatste vertellen Fikru en Aman dat een grote oorzaak van hun gebrek aan dagbesteding komt door wachtlijsten om te starten met inburgeren. Ze proberen zelf Nederlands te studeren, maar ervaren dit als ingewikkeld. Wanneer mogelijk participeren ze in taallessen en andere zaken, die meestal door vrijwilligers worden georganiseerd.

§ 5.3 Sociale zelfredzaamheid

Sociale zelfredzaamheid bestaat uit Huiselijke relaties en Sociaal Netwerk. Huiselijke relaties gaat over in hoeverre de respondenten consistente en positieve communicatie hebben met medebewoners. Sociaal Netwerk gaat over zowel de kwaliteit van relaties als de kwantiteit van relaties, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen contact met leden van de eigen groep en contact met Nederlanders.

§ 5.3.1 Huiselijke relaties

11 van de 12 respondenten hebben regelmatig goed contact met de medebewoners. Volgens de jongerenbegeleider in het Koetshuis ziet hij dagelijks en regelmatig contact tussen de Eritrese jongens onderling en de Eritrese meisjes onderling. Zij doen eigenlijk alles samen, van boodschappen doen tot eten. Dit wordt bevestigd door de jongeren in de interviews.

Ook de Somalische bewoners hebben goed contact met elkaar. Nala helpt Uba bijvoorbeeld met regelmaat met haar post en andere zaken. Alleen Kyran heeft amper contact met zijn medebewoners.

§ 5.3.2 Sociaal netwerk

Van de respondenten vertellen Ermias, Amir en Ismail veel vrienden te hebben. Ze spreken meerdere malen per week af met mensen om te ‘chillen’. Daarnaast vertellen ze alle drie over

een beste vriend, met wie ze alles bespreken. Ze hebben zowel betekenisvolle relaties als veel verschillende vrienden.

“Ja, ik kan niet vergeten van toen. Ik was heel erg fijn toen [draait weg, gaat zachter praten]. Wij mensen uit Eritrea, wij zijn sociaal. Toen was ik met mijn vriend daar [KWE], hij komt ook uit Eritea daar. Hij is mijn beste vriend, hij is zoals mijn baba.” (Ermias)

Vijf respondenten geven aan een aantal stabiele relaties te hebben, maar verder een heel smal sociaal netwerk te hebben:

“Vrienden? Eigenlijk ik heb niemand. Ik heb een meisje, zij is echt een vriendin. Ik heb dus twee vrienden. De ene is die meneer, en deze meisje. Zij is Somalisch. Wij praten, wij gaan samen naar school, samen naar werk. Zij was ook, ik kom hier, zij heeft mij geholpen met het huis. Altijd samen.” (Nala)

Dit is ook het geval voor Sarah, Jannah, Jamila en Habren. Zij doen alles samen, zien elkaar elke dag, maar hebben weinig contact met anderen. Kyran en Uba hebben beide een familielid in Breda wonen maar buiten hun om weinig contact met mensen. Kyran heeft een oom in Breda wonen die hij elke dag ziet maar buiten hem om heeft hij weinig contact met anderen. Uba zegt het volgende:

“Ik heb weinig contact met mensen, geen vrienden [...], maar ik heb ook mijn zus hier. Mijn medebewoners zijn geen vrienden.”

Van de respondenten zeggen alleen Amir en Ismail regelmatig in contact te komen met Nederlanders. De rest van de respondenten spreekt wel eens Nederlanders op school, buddy's of mensen op straat, maar noemen dit in eigen woorden “bijna nooit”.

§ 5.3.3 Score

Ermias, Amir en Ismail scoren op huiselijke relaties alle drie *voldoende zelfredzaam*. Daarnaast hebben ze veel contact met mensen buiten het Koetshuis om, ook met mensen die Nederlands spreken. Hiermee zijn zij *voldoende zelfredzaam*.

Kyran heeft weinig contact met mensen in het Koetshuis, maar erkent dit en zijn eigen rol hierin wel. Hij scoort daarmee *beperkt zelfredzaam*. Daarnaast heeft hij enig contact met familie. Hiermee scoort hij *ook beperkt zelfredzaam*. De rest van de respondenten scoren op huiselijke relaties *voldoende zelfredzaam* maar hebben buiten het Koetshuis om amper tot geen contact met Nederlandse mensen.

Op sociale zelfredzaamheid scoren drie ex-AMV's een 4: *voldoende zelfredzaam*, tegenover 9 ex-AMV's die een 3 scoren: *bepikt sociaal zelfredzaam*.

§ 5.3.4 Barrières

Kyran heeft als enige respondent weinig tot geen contact met anderen in het Koetshuis:

“[Kijkt gedurende hele gesprek naar de grond] Ik heb helemaal geen vrienden [...] Ik heb heel weinig contact met de mensen in het Koetshuis. Heel weinig. [...] Iedereen praat Tigrinya, Arabisch. Ik praat Nederlands, Farsi, niemand praat hier Nederlands.” (Kyran)

Juist de respondent die voornamelijk goed Nederlands spreekt, vindt het moeilijk om verbinding te maken met anderen. De respondenten vertellen dat ze, doordat ze in het Koetshuis wonen en naar ISK gaan ze nergens toevallig Nederlanders tegenkomen wat het moeilijk maakt om spontaan contact te maken.

Acht respondenten noemen de Nederlandse taal als belangrijkste reden om niet op kwalitatief dieper niveau contact te kunnen leggen met Nederlanders. Ook de respondenten die goed Nederlands spreken, ervaren deze barrière. Het gaat dus verder dan alleen kennis:

“Van Nederlands weet ik niet alles, ik kan niet snel praten of snel nadenken. Ik moet veel nadenken, ik kan dan niet alles zeggen wat ik wil weet je wel.” (Ermias)

Daarnaast wordt door acht respondenten gesteld dat het door de houding van Nederlanders moeilijk is om vrienden te worden. Sarah stelt in haar interview “*Weet je wat raar is aan de Nederlandse cultuur? Alles moet op afspraak, zelfs vriendschap. Maar niemand heeft tijd dus je maakt nooit een afspraak.*” Fikru bevestigt dit:

“Ik probeer sociaal te zijn maar dat vind ik vaak moeilijk en vermoeiend. Nederlandse mensen zijn gesloten, ze doen weinig moeite om contact met je te hebben. Ze willen wel met je praten, maar niet lang. En ze willen niet echt vriendschap met je sluiten. Iedereen heeft het altijd zo druk. Ik voel me daardoor soms eenzaam.”

§ 5.4 Gezondheid en verzorging

In hoeverre de ex-AMV's zelfredzaam zijn op het gebied van gezondheid en verzorging wordt bepaald op basis van hoe ze scoren op lichamelijke gezondheid, middelengebruik, basale ADL, instrumentele ADL en geestelijke gezondheid. De afkorting ADL komt van Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen. Bij basale ADL gaat het over de mate waarin de persoon de

activiteiten uitvoert en heeft uitgevoerd die een persoon moet doen zijn of haar lichamelijke veiligheid en welzijn te behouden. Denk hierbij aan geschikt kleden voor het weer, persoonlijke hygiëne en voldoende verplaatsen binnenshuis. Zelfredzaamheid met betrekking tot instrumentele activiteiten in het dagelijks leven gaat over koken, adequaat medicatiegebruik, administratie bijhouden en schoonmaken van de directe leefomgeving.

Lichamelijke gezondheid en middelengebruik worden niet apart besproken omdat alle respondenten lichamelijk gezond zijn, geen excessief middelengebruik vertonen.

§ 5.4.1 Basale ADL

Volgens de jongerenbegeleider zien alle jongeren er altijd goed gekleed uit, zorgen ze goed voor zichzelf op het gebied van eten en zijn er geen tekenen dat de basale activiteiten niet goed worden uitgevoerd.

“De ex-AMV’s zijn altijd goed gekleed, netjes, schoon. Het valt me op dat dit altijd geregeld is, en dat ze altijd foto’s van zichzelf maken. Ik denk om thuis te laten zien dat ze er goed uitzien.”

§ 5.4.2 Instrumentele ADL

Door de locatiemanager en de jongerenbegeleider wordt gerapporteerd dat er tussen de ex-AMV’s een groot verschil zit in hulpbehoefte. Wanneer een persoon alle onderdelen voldoende uitvoert zonder hulp dan is hij of zij volledig zelfredzaam, iemand die dit allemaal voldoende voor elkaar krijgt met hulp van externen scoort desondanks voldoende zelfredzaam. Zelfredzaamheid betekent namelijk niet *alleen* zelfredzaam zijn.

De jongerenbegeleider in het Koetshuis geeft aan dat 5 van de 12 respondenten zich niet aan afspraken houden betreft schoonmaken van gemeenschappelijke ruimtes, maar wel hun eigen kamer schoonhouden.

5 van de respondenten kunnen vrijwel alle taken, zoals het bijhouden van administratie, lezen van brieven en afspraken maken en nakomen volledig zelfstandig uitvoeren. Dit zijn Ermias, Kyran, Ismail, Amir en Nala. Dit zijn tevens de respondenten die goed Nederlands spreken, en met wie de interviews in het Nederlands zijn uitgevoerd. Volgens de jongerenbegeleider is een groot deel van de mogelijkheid om praktische zaken zelfstandig uit te voeren dan ook afhankelijk van het spreken van Nederlands.

5 van de 12 respondenten spreken niet genoeg Nederlands om zelfstandig uit te voeren, maar wel weten wel waar ze hulp bij nodig hebben. Hier komen ze dan ok om vragen bij ofwel

de locatiemanager, vluchtelingenwerk of de jongerenbegeleider. Dit zijn Jamilah, Jannah, Sarah, Aman, en Fikru.

Twee van de respondenten, namelijk Uba en Habren, hebben erg veel begeleiding nodig. Zij houden hun administratie niet bij, begrijpen bankzaken niet, noch hoe ze met bijvoorbeeld google maps ergens zelfstandig kunnen komen. Daarnaast vragen ze wanneer nodig niet om hulp bij het uitvoeren van deze taken en moeten de werknemers om hen heen contact hebben met elkaar om te kijken waarbij ze begeleid moeten worden. Verder worden andere zaken als koken, juiste medicatie nemen en schoonhouden van de directe omgeving wel goed uitgevoerd.

§ 5.4.3 Geestelijke gezondheid

10 van de 12 respondenten rapporteren slaaptekort door stress en spanningen door gezinshereniging en andere zaken. Dit leidt ertoe dat ze soms thuisblijven van school, of langer in bed blijven liggen. Bij Kyran zorgt dit voor overmatig thuisblijven en zit het zijn functioneren in de weg, echter is hij wel actief in therapie en heeft goede behandeltrouw, wat betekent dat hij zich houdt aan zijn behandelafspraken.

§ 5.4.4 Score

Betreft zelfredzaamheid op gezondheid en verzorging voeren alle respondenten die domeinen lichamelijke gezondheid, middelengebruik en basale ADL volledig uit. Van de 5 respondenten die de instrumentele ADL onbeperkt uitvoeren rapporteren alleen Amir en Ermias dat stress en slaaptekort geen invloed heeft op het uitvoeren van hun dagelijkse taken. Daarmee scoren 2 ex-AMV's een 5: *volledig zelfredzaam*.

Respondenten Uba en Habren scoren op alle domeinen *voldoende zelfredzaam*, behalve op instrumentele ADL waar zij niet zelfredzaam zijn. Hiermee scoren 2 ex-AMV's bij zelfredzaamheid bij gezondheid en verzorging een 3: *bepert zelfredzaam*. De overige 8 respondenten scoren op alle domeinen een 4: *voldoende zelfredzaam*.

§5.5 Conclusie

De beschrijvende onderzoeksvraag waarop in dit hoofdstuk antwoord is gegeven luidt: “Hoe scoren de ex-AMV's woonachtig in het Koetshuis, in de gemeente Breda, op de Zelfredzaamheids-Matrix?”. Voorgaand is uiteengezet hoe de respondenten scoren per domein, waarna deze scores zijn samengevoegd in zelfredzaamheid per thema. Uit de bovenstaande resultaten komt naar voren dat op gebied van **materiële zelfredzaamheid** slechts één

respondent een *4: voldoende zelfredzaam* scoort. Tien respondenten scoren *3: beperkt* en een respondent scoort *2: niet materieel zelfredzaam*. In termen van **maatschappelijke zelfredzaamheid** scoren alle respondenten hetzelfde *3: beperkt zelfredzaam*. Op het gebied van **sociale zelfredzaamheid** scoren drie respondenten *4: voldoende zelfredzaam* te zijn tegenover acht respondenten die *3: beperkt zelfredzaam* zijn. In het geval van **zelfredzaamheid in gezondheid en verzorging** worden zijn twee respondenten *3: beperkt zelfredzaam* en tien respondenten die met *een 4: voldoende zelfredzaam* zijn. Voor een helder overzicht van de score per respondent kan nogmaals gekeken worden naar tabel 2, aan het begin van dit hoofdstuk.

Barrières die de respondenten ervaren in zelfredzamer zijn draaien rondom geld voor activiteiten, kennis om zaken zelf te organiseren en tijdgebrek voor bijbaantjes. Daarnaast wordt betreft tijdsbesteding gerefereerd aan lange wachtlijsten voor inburgeringscursussen.

In het volgende hoofdstuk zal gekeken worden naar de mate van sense of belonging onder ex-AMV's in de gemeente Breda. Daarbij zal gekeken worden naar hoe de score op de Zelfredzaamheids-Matrix zich verhoudt tot de mate van sense of belonging om zo uiteindelijk een beleidsadvies te geven waarbij, afhankelijk van de resultaten, gekeken kan worden hoe bevordering sense of belonging onderdeel kan worden van het beleid van de gemeente Breda om de zelfredzaamheid onder ex-AMV's te vergroten.

Hoofdstuk 6: Sense of Belonging

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de verdiepende onderzoeksvraag: “In welke mate ervaren ex-AMV’s woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda sense of belonging, en hoe verhoudt zich dit tot hun score op de Zelfredzaamheid-Matrix?”

In dit hoofdstuk staan de ervaringen van de 12 ex-AMV’s centraal. De interviews werden gevoerd met behulp van de vierdelige operationalisering van (1) stabiele en betekenisvolle interacties met anderen, (2) frequente interacties met anderen, (3) Fit en (4) gewaardeerde betrokkenheid. Met de respondenten is gesproken over hoe zij deze vier concepten ervaren en wat bepalend is bij deze specifieke ervaring. Hieruit bleek dat de mate van integratie dominant is in de ervaring van het deelconcept *fit* en dat dit sterke overlap vertoont met de frequentie van alledaagse interacties. Om deze reden is dit concept bijgesteld. Daarnaast bleek dat de ervaring van gewaardeerde betrokkenheid dominant bepaald werd door het hebben van een toekomstplan, of toekomstperspectief.

Ook is gesproken over je thuis voelen, wat volgens de literatuur een randvoorwaarde is voor de ontwikkeling van de eerdergenoemde vier aspecten van sense of belonging. Concluderend lijken de data erop te wijzen dat de mate van sense of belonging bepaald wordt door (1) thuis voelen, (2) betekenisvolle relaties (3) mate van integratie en (4) toekomstperspectief. In de paragrafen zal eerst uiteengezet worden wat de resultaten zijn, waarna deze aan het theoretisch kader gerelateerd zullen worden. Tabel 3 geeft de codeboom waarin gezien kan worden hoe de thema’s zich verhouden tot de theoretische concepten, en hoe vaak een code aan een quote is toegewezen. In de bijlage is de codeboom inclusief axiale codes toegevoegd.

Tabel 3*Vaak terugkerende thema's*

<i>Theorie sense of belonging</i>	Familiecode	Dichte code
Randvoorwaarde voor ontwikkeling sense of belonging	Thuis voelen (106)	Definitie (54) Plaatsgebonden (52)
Stabiele en betekenisvolle relaties	Betekenisvolle relaties (72)	Ervaren barrières in ontwikkelen van relaties (12) Verhouding formele en informele relaties (50)
Gewaardeerde betrokkenheid		Eenzaamheid als gevolg gebrek (10)
Fit	Mate van integratie (119)	Perceptie van culturele factoren (49)
Frequente, alledaagse interacties		Perceptie houding samenleving (37) Ervaring barrières (21) Sociale isolatie door gebrek aan micro interacties (12)
Gewaardeerde betrokkenheid	Toekomstperspectief (45)	Doel lange termijn (26) Doel korte termijn (19)

Noot. Zie bijlage codeboom inclusief axiale codes. Transcripten interviews aangeleverd bij eerste lezer.

§ 6.1 Thuis voelen

Thuis voelen als concept impliceert automatisch subjectiviteit. Het gaat om *voelen*. Samen met de respondenten is gesproken over welke associaties zij hebben bij het woord ‘thuis’, wat hier belangrijk voor is en aan welke locaties dit gevoel zich verbindt.

I: “Als je nu denkt aan het woord thuis, welke associaties heb je daar dan bij? ”

R: “Dit moet een plek zijn waar je je het veiligst voelt, en waar je vrij bent. Waar je gerust bent dat je thuis bent zeg maar [...] dat je thuiskomt en dat je denkt: ‘Gelukkig, ik ben thuis.’” (Jamila)

De respondenten verbinden het woord ‘thuis’ unaniem aan vrijheid en veiligheid. Hierbij wordt vaak gewezen op het contrast met eigen land, waar ze zich niet veilig noch vrij voelen. Ook wordt verteld dat thuis een plek is waar je je kunt ontspannen. Vervolgens is aan de respondenten is gevraagd om dit gevoel te relateren aan drie plekken: Nederland in het geheel, Breda, en het Koetshuis. Daarna is aan hen gevraagd om hierbij te duiden waar dit gevoel vandaan komt.

§ 6.1.1 Verblijfsvergunning en Nederland

Nederland wordt door de respondenten in verband gebracht met vrijheid en veiligheid. De meerderheid van de respondenten noemt het hebben van een verblijfsvergunning essentieel is in het creëren van dit gevoel. Dit wordt beschreven als een formele verklaring van bescherming.

“Ja voel ik me thuis, mevrouw. Ik heb een verblijfsvergunning, ik voel me veilig en heb een verblijfsvergunning. Dat betekent dat ik krijg bescherming hier.” (Uba)

Echter lijkt het hebben van een verblijfsvergunning niet voldoende om het te percipiëren als een formele verklaring van bescherming. Kyran stelt:

“Dat betekent voor mij tijdelijk. Gewoon tijdelijk blijven in Nederland. Als mijn land is veilig, ik denk, dan gaat Nederland mij terug gaat sturen [...] Ik ben bang [...]”

Tussen deze twee citaten zit een groot verschil. Beiden hebben dezelfde verblijfsvergunning, maar het effect wat het heeft op hun gevoel lijkt tegenstrijdig. Uba vertelt dat de verblijfsvergunning ervoor zorgt dat zij zich veilig voelt, tegenover Kyran die stelt dat hij bang is. Klaarblijkelijk heeft de interpretatie van de verblijfsvergunning veel invloed. Volgens Baumeister en Leary (1992) kan het ontwikkelen van sense of belonging alleen plaatsvinden in een stabiele omgeving die het toelaat om verbindingen met de samenleving te leggen. De

interpretatie van een verblijfsvergunning als tijdelijk, wanneer samengaand met angst voor terug gaan naar het thuisland heeft daarmee serieuze implicaties voor de mate van sense of belonging van Kyran. Opvallend is dat Kyran daarentegen wel stelt dat hij zich thuis voelt in Nederland. Het zou zo kunnen zijn dat iemand zich thuis kan voelen zónder deze plek als veilig en langdurig ervaren, wat wel verondersteld wordt in de literatuur die ‘thuisgevoel’ en ‘sense of belonging’ aan elkaar verbindt (Antonsich, 2010; Brar-Josan, 2015; Yuval-Davis, 2006).

§ 6.1.2 Vertrouwdheid en Breda

De respondenten voor wie Breda de eerste (semi)permanente woonplaats in Nederland was noemen Breda als belangrijke plek waar ze zich thuis voelen. Hierbij wordt aangegeven dat dit gevoel veroorzaakt wordt doordat ze er wonen, naar school gaan en de weg kennen. Een bepaalde mate van vertrouwdheid en bekendheid met de woonplaats lijkt daarmee te leiden tot thuis voelen.

I: “Als je zou moeten verhuizen uit Breda, zou je dat dan erg vinden?”

R: “Ja dat zou ik heel erg vinden. Voor mij is Breda mijn thuisland. Breda is meer thuis dan Nederland.” (Ismail)

Alle respondenten, behalve Uba en Kyran, zeggen dat als ze denken aan ‘thuis’ ze eerder Breda zo zouden bestempelen dan Nederland als geheel. De respondenten vertellen dat Breda vertrouwd voelt. Ook werd in korte privégesprekken tussen de respondenten en de onderzoeker Breda vaak benoemd als ‘de lieve stad’. Zoals gesteld in hoofdstuk 2.2 worden AMV’s met een verblijfsvergunning preventief onderdeel gemaakt van de taakstelling van de gemeentes om te voorkomen dat een AMV na de 18e verjaardag moet verhuizen (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, 2016). Het lijkt hiermee zo te zijn dat het beleidsmatige doel van continuïteit bijdraagt aan de vertrouwdheid met en het thuisgevoel in Breda. Daarmee draagt dit beleid bij aan de randvoorwaarde van een stabiele omgeving voor het ontwikkelen van betekenisvolle relaties.

§ 6.1.3 Verantwoordelijkheid en het Koetshuis

Geen van de respondenten bestempelt het Koetshuis als een plek waar ze zich thuis voelen. Als verklaring hiervoor wordt verteld dat in het Koetshuis te veel mensen wonen, er te veel geluid is en er te veel regels zijn. Voornamelijk de regels met betrekking tot mensen die mogen komen slapen vinden respondenten moeilijk en heeft veel invloed op hun thuis gevoel in het Koetshuis:

“Wat mij was verteld was dat ik op mijn 18e alleen zou wonen, een eigen plek zou krijgen of iets zou vinden. Ik kan hier helemaal niets doen, geen gasten ontvangen. [...] Ik moet in mijn eigen huis stiekem doen met bezoek, en dat voelt dan niet als een thuis.” (Jamilah)

Dit lijkt zich te verhouden tot het eerdergenoemde aspect van vrijheid wat gezien wordt als bepalend voor een thuisgevoel. Het onderstaande citaat van Jannah is kenmerkend voor het algemene beeld wat naar voren komt uit de gesprekken.

“Ja, kijk, ehm, ik ben er niet echt aan gewend, ik ben niet gesetteld. Ik had het idee alsof het verplicht was om te verhuizen, ja, daardoor voel ik me niet op mijn gemak. Er is mij ook verteld van, joh, je kan binnen drie vier maanden wel verhuizen. [...] Iedereen zegt dat ik moet wachten ja, ik ben niet echt heel erg bekend hoe dat dan moet. Het voelt alsof ik vastzit.” (Jannah)

Veel van de respondenten vertellen dat ze, toen ze 18 werden, zich gedwongen voelden om te verhuizen naar het Koetshuis en het huurcontract te ondertekenen. Daarnaast noemen vijf respondenten dat ze niet settelen omdat hen is verteld dat ze tijdelijk zullen wonen in het Koetshuis. Ze vertellen dat ze al maanden in afwachting zitten van een vervolghuis.

De ervaring of verwachting dat het Koetshuis tijdelijk is draagt, zoals eerder gesteld, niet bij aan de perceptie van ‘langdurigheid’ van de omgeving, wat als voorwaarde geldt voor de ontwikkeling van sense of belonging. Daarnaast lijkt het gebrek aan de ervaring van het Koetshuis als ‘thuis’ negatieve invloed te hebben op de intrinsieke motivatie om verantwoordelijkheid te nemen voor de staat van het huis:

“It doesn’t feel like home, and thats why I do not take responsibility for cleaning. It does not feel like my stuff.” (Fikru)

Hiermee lijkt een vicieuze cirkel te ontstaan waarbij de drukte, hoeveelheid regels en perceptie van tijdelijkheid invloed hebben op de mate waarin de jongeren zich thuis voelen, wat invloed heeft op de intrinsieke motivatie om het huis te onderhouden waardoor het huis vies is, wat weer invloed heeft op het thuis gevoel.

§ 6.1.5 Conclusie

Uit de literatuur blijkt dat het voor sense of belonging belangrijk is dat ex-AMV’s zich ergens ‘thuis voelen’, en verwachten dat deze plek voor een langere periode hetzelfde zal blijven (Antonsich, 2010; Duyvendak, 2011; Trudeau, 2006; Yuval-Davis, 2006). Om deze reden is onderzocht wat de respondenten verstaan onder ‘thuis’ en wat voor hun belangrijk is voor dit gevoel.

De associaties die de respondenten hebben bij het woord ‘thuis’ zijn veiligheid, vrijheid, vertrouwdheid en ontspannenheid. De ervaring van veiligheid lijkt afhankelijk te zijn van de perceptie van de verblijfsvergunning. Wanneer deze ervaren wordt als een formele verklaring van bescherming leidt het tot de perceptie van Nederland als veilig, en stabiel. Wanneer deze ervaren wordt als tijdelijk beïnvloedt dit de perceptie van veiligheid. Volgens Baumeister en Leary (1995) heeft dit serieuze gevolgen voor de ontwikkeling van sense of belonging. Zij stellen namelijk dat het bieden van een stabiel en langdurig framework essentieel is om betekenisvolle stabiele relaties te ontwikkelen.

Geen van de respondenten voelt zich thuis in het Koetshuis doordat het gepercipieerd wordt als tijdelijk, niet vrij en niet ontspannen. Daarentegen ervaren 10 van de 12 respondenten Breda als vertrouwd en ontspannen waardoor ze zich in positieve termen aan deze stad hebben gehecht. De vraag die hierbij gesteld kan worden is of dit in termen van Baumeister en Leary (1995) voldoende is voor de perceptie van de omgeving als stabiel.

§ 6.2 Betekenisloze relaties en eenzaamheid

In deze paragraaf staat de sense of belonging dimensie van stabiele en betekenisvolle relaties centraal. Eerst zal in kaart gebracht worden wie de respondenten benoemen als belangrijk persoon in hun leven in Nederland, en wat dit voor hen betekent. Daarna zal in kaart gebracht worden welke barrières de respondenten ervaren in het aangaan van betekenisvolle relaties waarna gesproken zal worden over het gevolg van deze barrières in de ogen van de respondent.

§ 6.2.1 Betekenisvolle relaties

Betekenisvolle relaties hebben drie kenmerken: (1) ze zijn stabiel, (2) affectief en (3) voortdurend in de toekomst. Onder stabiel wordt verstaan dat de relatie constant waardevol moet zijn, onder affectief wordt verstaan dat de ander waarde hecht aan zijn of haar welzijn, en onder voortdurend in de toekomst wordt verstaan het geloof dat de relatie zal standhouden tot in de toekomst. Met andere woorden, deze relatie moet niet gepercipieerd worden als tijdelijk (Baumeister & Leary, 1995).

Alle respondenten hebben een soortgelijke betekenisvolle relatie in hun leven. Relaties die aan deze voorwaarden voldoen in het leven van de respondenten zijn familieleden die ook in Nederland zijn, huisgenoten, klasgenoten en mentoren. Opvallend is dat de relaties voornamelijk plaatsvinden tussen leeftijdsgenoten binnen de eigen groep, dat wil zeggen die dezelfde taal spreken.

§ 6.2.2 Gezocht: Nederlandse Betekenis

Ondanks dat het op het eerste gezicht lijkt alsof de respondenten voldoende betekenisvolle relaties hebben rapporteren 9 van de 12 respondenten dat ze zich met regelmaat eenzaam voelen. Wanneer gevraagd werd waar dit gevoel vandaan komt draaiden de meeste respondenten weg van de interviewer, duidend op schaamte en verlegenheid. Er werd in dat geval niet verder ingegaan op waar het gevoel vandaan komt. De antwoorden van de respondenten die er wel over wilden praten worden samengevat middels het volgende citaat uit het interview van Fikru:

“Ik probeer sociaal te zijn maar dat vind ik vaak moeilijk en vermoeiend. Nederlandse mensen zijn gesloten, ze doen weinig moeite om contact met je te hebben. Ze willen wel met je praten, maar niet lang. En ze willen niet echt vriendschap met je sluiten. Iedereen heeft het altijd zo druk. Ik voel me dan wel eens eenzaam.” (Fikru)

Schijnbaar is er wel behoefte aan diepere sociale relaties met Nederlanders, maar ervaren de ex-AMV's het als ingewikkeld om deze diepere relaties daadwerkelijk te ontwikkelen. Hoewel drie van de respondenten wel een buddy hebben, vertellen zij dat dit ook geldt voor de buddy's. Ze vertellen dat de buddy's het druk hebben en dat ze als gevolg daarvan elkaar één keer in de twee weken zien. Uit persoonlijke gesprekken kwam bovendien naar voren dat de respondenten moeite hebben om initiatief te nemen om hun eigen buddy te benaderen.

“Hier is het moeilijk. In Eritrea is het makkelijk om contact te leggen met de burens. Je hebt warm contact. Hier is het alleen maar op afspraak, als je naar de burens of naar je vrienden gaat dan moet het op afspraak. Daardoor vind ik het veel moeilijker om contact te krijgen.” (Sarah)

Door de respondenten worden de taal, de Nederlandse geslotenheid, en de 'afspraakcultuur' genoemd als barrière voor betekenisvolle relaties.

§ 6.2.3 Het belang van een mentor

Ten tijde van de interviews hadden vier respondenten een betekenisvolle relatie met een Nederlandse mentor. In het geval van Amir, Ermias en Ismail is dit een mentor die zij nog kennen uit hun KWG. Zij vertellen alle drie dat hun mentor van destijds hen nog steeds regelmatig belt of opzoekt, om te kijken hoe het met ze gaat. Nala heeft heel erg goed contact met haar huidige mentor van school, die haar regelmatig een bericht stuurt buiten werktijden om, om te kijken hoe het gaat en haar aanmoedigt om door te studeren. Wat belangrijk lijkt te

zijn is dat deze personen ook contact houden met de respondenten buiten hun functie om en hen motiveren om hun best te doen op school, toetsen goed te maken, en na te denken over hun toekomst. Ze vertellen alle vier dat ze dat heel erg fijn vinden, en het feit dat ze ook buiten hun functie om open staan voor contact laat zien dat de interesse in de respondenten oprecht is. Dit sluit aan op wat Hagerty et al. (1992) als dimensie van *sense of belonging* definieert: gewaardeerde betrokkenheid. Doordat het contact tussen de respondent en de mentor buiten werktijden door gaat, voelen de respondenten zich extra gewaardeerd. De lichaamshouding veranderde bij alle vier op het moment dat ze het over deze mentor hadden, de volgende zin uit het aantekeningenboek van de interviewer is bij alle vier in min of meer dezelfde bewoording het volgende opgeschreven: “*Vraag over mentor –rechttop zitten, oogcontact, lacht.*” Naderhand is in het aantekeningenboek geschreven “*Gesprek verliep makkelijker nadat gevraagd is naar de mentor, respondent leek te ontspannen.*”.

§ 6.2.4 Conclusie

Eenzaamheid lijkt een prominente rol te spelen in het leven van de ex-AMV. Hoewel 10 van de 12 respondenten in termen van kwantiteit voldoende betekenisvolle relaties hebben binnen de eigen groep wordt dit door 9 niet ervaren als toereikend om te stellen dat aan de dimensie ‘stabiele en betekenisvolle relaties’ wordt voldaan (Baumeister & Leary, 1995). Dit suggereert dat in termen van *sense of belonging* onder de ex-AMV’s in de gemeente Breda er minimaal één betekenisvolle relatie met een Nederlander moet zijn. Behalve dat dit inspeelt op de dimensie van stabiele en betekenisvolle relaties, lijkt het ook in te spelen op de dimensie van Hagerty et al. (1992): gewaardeerde betrokkenheid. De respondenten met mentor vertellen dat ze zich gewaardeerd voelen in zaken die ze ondernemen zoals nadenken over vervolgoopleidingen en goede cijfers halen voor toetsen. Hoewel dit onderzoek geen uitspraken doet over causaliteit tussen *sense of belonging* en zelfredzaamheid is het wel opvallend dat de jongeren met mentor, namelijk, Amir, Ermias, Ismail en Nala, hoger scoren op de zelfredzaamheidsmatrix.

§ 6.3 Mate van integratie

In deze paragraaf staat de dimensie ‘fit’ centraal. Fit als dimensie ontstaat wanneer ervaren wordt dat de persoonlijke kenmerken en karakteristieken goed passen bij, of zelfs iets toevoegen aan een systeem of een gemeenschap (Hagerty et al., 1992). Naarmate de codering zich vorderde bleek de ervaring van fit sterk in verband stond met de acculturatiestrategie, perceptie van

cultuurverschil tussen de eigen en de Nederlandse cultuur en hoe frequent de respondenten Nederlanders tegen kwamen in alledaagse settingen. Deze 3 factoren samen bepalen daarmee de mate van integratie die de respondenten ervaren wat beïnvloedt in welke mate ze zich integraal onderdeel voelen van de Nederlandse samenleving.

§ 6.3.1 Micro interacties en sociaal isolement

8 van de 12 respondenten noemen dat ze zich sociaal geïsoleerd voelen van de rest van Nederland. Hier wordt door de respondenten ook een link gelegd met een gevoel van eenzaamheid.

“Ik kan ze [Nederlanders] niet vinden. Ze zijn geen onderdeel van mijn dagelijks leven, niet op school, niet in mijn huis. Waar moet ik ze zien dan?” (Jannah)

Het gevoel voldoende banden te hebben gaat dus verder dan betekenisvolle relaties, maar vereisen ook regelmaat van micro interacties. Het missen van deze micro-interacties zorgt voor een gevoel van sociale isolatie. De respondenten vertellen dat ze in het Koetshuis omgeven worden door andere statushouders, en alleen sporadisch Nederlandse hulpverleners spreken. Daarnaast gaan de meeste jongeren naar de Internationale Schakelklas, waar ze wederom omgeven zijn door andere jonge statushouders. Opvallend is dat twee respondenten die aangeven geen eenzaamheid te voelen hiervoor dezelfde verklaring geven als de respondenten die dit wél voelen. Juist doordat ze in een sociale isolatie van Nederlanders leven, blijft de directe omgeving, het Koetshuis, hetzelfde voelen als het land van herkomst.

I: “[...] Voel jij je wel eens alleen? Eenzaam?”

R: “[lacht schamper]. Nee, ik voel mij niet eenzaam maar ik voel mij alsof ik in Eritrea ben, iedereen is Eritrees. Er is eigenlijk geen verschil.”(Sarah)

§ 6.3.2 Culturele *belonging*

Onder culturele factoren worden gewoontes, gebruiken en tradities maar ook taal en geloof verstaan (Antonsich, 2010). Alle respondenten vertellen dat wanneer ze nadenken over hun toekomst, deze plaatsvindt in Nederland.

I: “Wil jij voor altijd in Nederland blijven?”

R: “Zeker. Ik heb lang geleden gezegd, ik wil nooit weggaan, ik wil altijd in Nederland.” (Nala)

Om deze reden, zo wordt betoogd, willen ze graag Nederlands leren, contact maken met Nederlanders en meer leren over de Nederlandse cultuur. De ambitie om contacten te leggen en

meer te weten over de Nederlandse samenleving lijkt er te zijn, maar zoals uit paragraaf 6.3.1 blijkt wordt dit als zeer moeilijk ervaren. Het gebrek aan interactie met Nederlanders resulteert aan een gebrek aan kennis over de Nederlandse cultuur:

I: “Dan wil ik het nog hebben over de Nederlandse cultuur. Wat vind jij typisch aan de Nederlandse cultuur?”

R: “Ja, wat moet ik zeggen... Ik ken de Nederlandse cultuur niet.” (Habren)

Onderdelen van de cultuur die door de respondenten als beperking gezien worden hebben te maken met Nederlandse geslotenheid, geloofsovertuigingen en taal. Door alle respondenten wordt taal benoemd als een isolerende culturele factor.

“Het komt doordat ik de Nederlandse taal niet spreek, de taalbelemmering [...] ik kan niet zeggen dat ik me thuis voel. Nederland voelt toch nog niet goed.” (Habren)

Dit geldt niet alleen de respondenten die zeer beperkt Nederlands spreken. Nala, Ermias, Amir, Kyran en Ismail spreken voldoende Nederlands. Met hen is het interview dan ook zonder tolk in het Nederlands gevoerd. Zij vertellen dat een gesprek voeren lukt, maar dat ze zich toch beperkt voelen in het Nederlands:

“Ja, ik, wil, ja tigrinya is mijn moedertaal. Van Nederlands weet ik niet alles, ik kan niet snel praten of snel nadenken. Ik moet veel nadenken, ik kan dan niet alles zeggen wat ik wil weet je wel.” (Ermias)

Door vier respondenten wordt gewezen op het feit dat homohuwelijken in Nederland legaal zijn. Twee respondenten hechten hier geen waardeoordeel aan, noemen het niet goed of slecht, maar hadden voornamelijk hier nog nooit hier iets over gehoord. Een van de respondenten stelt dat ze het volgens haar geloof niet kan goedkeuren. Als laatste vertelt een van de respondenten dat hij ‘thuis’ vooral met vrijheid associeert. Toen hij hoorde dat het homohuwelijk in Nederland legaal was vond hij dat dit juist een bewijs was van de Nederlandse vrijheid en daarom bijdroeg aan zijn gevoel van vrijheid, zelfs als het in strijd was met zijn geloof.

I: “Ervaar jij veel verschillen tussen jouw cultuur en de Nederlandse cultuur?”

R: “Ja, echt honderd procent. Hier mag je alles doen, maar daar mag je niet alles doen. Ja. Hier zijn de regels anders dan in mijn land. Hier bijvoorbeeld ehm, voor lesbiennes en homo's, hier mogen zij alles doen. Maar als zij in mijn land, zij hebben dat niet. Als ze dat zien, een homo bijvoorbeeld, dat mag niet.” [...] “Ja, ik vind dat niet goed. Ik vind eigenlijk dat, iemand moet vrij zijn voor liefde.” (Amir)

Opmerkelijk is dat alle Eritrese respondenten noemen dat Nederlanders aardig, maar gesloten zijn. De respondenten noemen dat contact maken makkelijk is, dat mensen er altijd voor open

staan om ergens mee te helpen maar dat het leggen van diepere relaties moeilijk is. Een van de respondenten antwoord op de vraag waarom het niet lukt om Nederlandse vrienden te maken het volgende:

“Ja, ik weet niet. Ik heb voor die vraag geen antwoord. Ik heb wel docenten en bij voetbal komen er ook jongeren langs en maken met mij kennis. Soms wisselen wij ook telefoonnummers, maar iedere keer is er iets anders. Het lukt niet om een vast iemand te hebben.” (Aman)

Opvallend is dat de Syrische en Afghaanse jongeren voornamelijk in positieve woorden de Nederlandse cultuur beschrijven en er ook vaak naar refereren als ‘mijn cultuur’ tegenover ‘de cultuur van mijn moederland’. Er wordt regelmatig gesteld dat, hoewel de beide culturen heel anders zijn, ze zich prettig(er) voelen in de Nederlandse cultuur.

“Mijn cultuur? Ja ik ben eigenlijk een beetje gewend met de Nederlandse cultuur. Dat voelt meer als mijn cultuur. Vroeger was dat anders maar nu niet meer.” (Kyran)

Hoewel de Eritrese en Somalische jongeren ook positief spreken over de Nederlandse cultuur in termen van vrijheid, veiligheid en behulpzaamheid spreken ze ook vaak over onderdelen die ze missen. Hierbij wordt voornamelijk verwezen naar een gebrek aan warm contact en oprechte interesse in hun vanuit Nederlanders. Het is onduidelijk of dit een verschil is in daadwerkelijke kwantiteit van micro interacties, of percepties van deze micro-interacties. Voorbeelden hiervan zijn Ermias en Amir die vertellen eigenlijk geen Nederlandse vrienden te hebben, maar toch de Nederlandse cultuur meer als de eigen cultuur te ervaren dan de Syrische of Afghaanse cultuur.

“Nederlanders zijn open, makkelijk. Ze stellen je altijd voor aan hun vrienden.” (Amir)

Dit wekt de vraag op in hoeverre het kiezen van een acculturatiestrategie, en daarmee het tot stand komen van *sense of belonging* verschilt per cultuur. Het kan zo zijn dat deze conclusies specifiek alleen getrokken kunnen worden voor deze twaalf respondenten. Echter lijkt het zo te zijn dat verdiepende connecties, of eerder het gebrek eraan met Nederlandse mensen voor de Syrische ex-AMV's niet van invloed is op in hoeverre zij de Nederlandse cultuur, en daarmee Nederlanders, als ontoegankelijk ervaren.

§ 6.3.3 Welkom voelen in Nederland

De acculturatiestrategie wordt onder andere gekozen op basis van de houding van de dominante groep (Berry, 1997). Om deze reden is het belangrijk om in kaart te brengen hoe de

respondenten de houding van de Nederlanders en Bredanaars ervaren, en hoe dit hen beïnvloedt. Er is gesproken met de respondenten over in hoeverre zij zich welkom voelen, en wat dit gevoel beïnvloedt.

De meerderheid van de respondenten vertelt dat het hebben van een identiteitskaart hen een welkom gevoel geeft. De redenering luidt: als je een verblijfsvergunning krijgt van de overheid, dan ben je welkom om er te zijn. Er wordt naar gerefereerd als een formele verklaring van bescherming en verwelkoming. Het bovenstaande citaat wordt in dezelfde vorm door meerdere respondenten gedeeld. Ismail illustreert in zijn interview met een persoonlijk verhaal wat het belang is van een identiteitskaart voor het hebben van een welkom gevoel:

“Ik was 15 toen ik aankwam in Duitsland. Ik ging elke dag naar het stadskantoor om te vragen of ik al een ID kon krijgen. Elke keer zeiden ze ‘komt wel, komt wel’. Dagen, maanden en uiteindelijk anderhalf jaar heb ik gewacht op een ID kaart. Zonder ID kaart heb ik geen huis, kan ik niet naar school, niet op vakantie, geen hereniging met gezin aanvragen. Ik dacht, ze willen mij niet hier. Uiteindelijk heb ik mijn spullen gepakt en ben ik naar Nederland gekomen. [...] Toen kwam de mooie dag van 7 juni 2016, tijdens suikerfeest, toen ik mijn ID kreeg. Ik zal dat nooit vergeten. Toen voelde ik me goed, toen dacht ik in Nederland willen ze mij wel, hier heb ik een toekomst.” (Ismail)

Dankbaarheid voor de identiteitskaart is een dominant geluid wat naar voren komt in het hebben van de verblijfsvergunning. De dankbaarheid wordt daarnaast versterkt door de bijkomende hulp die de jongeren geboden wordt vanuit de gemeente Breda, vluchtelingenwerk en verscheidene maatschappelijke organisaties als Buddy to Buddy.

Nederlands is altijd, zij zorgen voor de mensen. Voor vluchtelingenmensen. Zij zeggen tegen mij: ga welkom. Als iemand geeft jou huis, geld en zorgt dat jij leeft dan ben je welkom. Dat is welkom. Ik voel me welkom. [...] Ik kom naar Nederland en Nederland geeft mij identiteitskaart dus ik moet het zelf doen. Ik wil niet hand ophouden en wachten. Ik wil het voor mijzelf doen. (Nala)

Het hebben van formeel burgerschap, en het ontvangen van hulp van overheidsinstanties lijken respondenten het gevoel te geven verwelkomd te worden. Hoewel formele instituties inderdaad kunnen bijdragen aan een welkom gevoel, moet de samenleving hetzelfde uitstralen (Brar-Josan, 2015). Ervaringen van racisme, uitsluiting en andere zaken kunnen dit tegenwerken. Om deze reden is dan ook gesproken met respondenten over eventuele negatieve ervaringen.

Opvallend is dat geen van de respondenten negatieve ervaringen hebben gehad met betrekking tot hun geloof, cultuur of etniciteit.

“Nederland is vrij, cultuur is vrij. Freedom! In Nederland is iedereen mens. Islam is makkelijk, maakt niet uit of ik islamitisch ben of christelijk. In Nederland is vrij. Jij hebt ogen, ik heb ogen, jij hebt benen, ik heb benen. Iedereen is mens.” (Ismail)

Alle respondenten vertellen zich vrij te voelen in het uiten van hun geloof, of het nou christendom of islam is. Daarnaast vertellen ze dat ze nooit negatieve ervaringen hebben gehad met Nederlanders, en altijd respect hebben ervaren voor hun geloof.

§ 6.3.4 Acculturatietactiek en Acculturatieresultaat

Acculturatie is het proces waarbij mensen met een verschillende culturele achtergrond de overtuigingen en gebruiken van de andere groep overneemt (De Vroome et al., 2014). De acculturatietactiek wordt door de jongere gekozen op basis van in hoeverre een individu waarde hecht aan het behouden van de eigen cultuur en het overnemen van de cultuur van het nieuwe land. Dit biedt de volgende acculturatiestrategieën.

Tabel 3

Acculturatiestrategieën

		Het belang van behoud van de eigen culturele identiteit en karakteristieken	
		Ja	Nee
Het belang van de relaties met de samenleving	Ja	Integratie	Assimilatie
	Nee	Segregatie	Marginalisatie

Noot. Aangepast van “Immigration, Acculturation, and Adaptation”, door Berry, J., 1997, *Applied Psychology: an international review*, 46 (1).

Alle respondenten vertellen geïnteresseerd te zijn in de Nederlandse cultuur, en vertellen pogingen te doen om te investeren in de ontwikkeling van relaties met de ontvangende samenleving. Elf van de twaalf respondenten vertellen daarnaast het belangrijk te vinden om de eigen cultuur te behouden. Daarmee zou gesteld kunnen worden dat alle respondenten als acculturatietactiek integratietactiek te kiezen. Echter blijkt dat ondanks de integratie strategie veel van de respondenten uiteindelijk met het gevoel van segregatie eindigen. Om dit te illustreren wordt teruggegrepen op de eerdergenoemde quotes over het gebrek aan micro-interacties:

“Ik kan ze [Nederlanders] niet vinden. Ze zijn geen onderdeel van mijn dagelijks leven, niet op school, niet in mijn huis. Waar moet ik ze zien dan?” (Jannah)

I: “[...] Voel jij je wel eens alleen? Eenzaam?”

R: “[lacht schamper]. Nee, ik voel mij niet eenzaam maar ik voel mij alsof ik in Eritrea ben, iedereen is Eritrees. Er is eigenlijk geen verschil.”(Sarah)

Alle Eritrese respondenten beamen de interpretatie van segregatie. Het lijkt dus zo te zijn dat contextuele factoren een barrière vormen voor een succesvolle integratie. Het problematische karakter van contextuele factoren blijkt ook uit het verhaal van Kyran.

Kyran vertelt zich meer te identificeren met de Nederlandse cultuur dan met de Afghaanse cultuur. Hij vertelt dat hij zich heeft bekeerd tot het christendom, wat heeft gezorgd voor een scheiding van zijn ouders. Zijn eigen culturele identiteit en karakteristieken heeft hij losgelaten. Daarmee lijkt hij de acculturatietactie van assimilatie na te streven. Ermias vertelt dat hij zich door zijn verblijfsvergunning wel verzekerd voelt in zijn vrijheid, maar is zich heel erg bewust van de vijf jaar termijn:

I: “Wat betekent jouw verblijfsvergunning voor jou?”

R: “Dat betekent voor mij tijdelijk. Gewoon tijdelijk blijven in Nederland. Als mijn land is veilig, ik denk, dan gaat Nederland mij terug gaat sturen.”

I: “Denk je dat? Ben je bang dat je weggestuurd gaat worden?”

R: “Ja. Ik ben ook bang van dat ik christen ben. Dat is helemaal niet veilig daar. Helemaal niet. Maar de rest ook, ik heb problemen gehad met mijn staat en mijn dorp en [draait weg] daar wil ik niet over praten.”

Door de eigen cultuur niet meer te ervaren als ‘eigen’, en tegelijkertijd niet het gevoel te hebben welkom te zijn in de nieuwe samenleving lijkt Kyran gemarginaliseerd te worden. Respondenten die er wel succesvol in lijken te zijn om het gevoel van integratie te ervaren zijn Amir en Ermias.

§ 6.3.5 Conclusie

De respondenten lijken een acculturatiestrategie te hanteren van integratie en assimilatie, die eindigt in segregatie en marginalisatie. Dit lijkt een onbedoeld gevolg te zijn van de combinatie van scholing specifiek voor (jonge) vluchtelingen en wonen in het Koetshuis. De respondenten vertellen dat ze hierdoor nooit Nederlanders tegenkomen. Er lijkt sprake te zijn van een vicieuze cirkel waarin respondenten vertellen de taal en de (onbekende) cultuur als barrière te zien om initiatief te nemen in contact met Nederlanders en, doordat Nederlanders geen onderdeel zijn van hun dagelijks leven langzaam Nederlands leren, en langzaam settelen doordat ze weinig meekrijgen van de Nederlandse cultuur. Hier lijkt het gebrek aan ‘frequente dagelijkse interacties’ als dimensie te zorgen voor een gebrek aan kennis over de Nederlandse cultuur en daarmee voor twijfels over de comptabiliteit van de eigen en de Nederlandse cultuur. Dit staat haaks tegenover Kyran, die een assimilatiestrategie lijkt aan te nemen. Hij vertelt dat hij

daardoor zijn ouders in het thuisland niet meer spreekt wat lijkt te duiden op een intergenerationeel conflict. Onzekerheid over de Nederlandse cultuur en intergenerationeel conflict wordt ook wel acculturatiestress genoemd, wat de dimensie 'fit' in de weg lijkt te staan (Baumeister & Leary, 1995; Berry, 1997, 2005; Brar-Josan, 2015; Hagerty et al., 1992).

In het eerdergenoemde rapport van de WRR is naar voren gekomen dat het zelfredzaamheidsideaal veronderstelt dat kennen automatisch leidt tot kunnen. Als dit tegen de bovenstaande analyse wordt gehouden lijkt hier een problematische bevinding naar voren te komen. De respondenten laten namelijk onbegrip over de Nederlandse cultuur en gebrek aan kennis van de Nederlandse taal zien. Dit leidt tot de conclusie dat in termen van zelfredzaamheid 'kunnen' verwacht wordt, terwijl 'kennen' nog mist.

§ 6.4 Toekomstperspectief

Zoals in de eerdere definitie van *sense of belonging* gesteld wordt gaat het om een gevoel volledig en integraal onderdeel te zijn van de maatschappij. Deze essentie is breder dan simpelweg geld verdienen, maar gaat over bijdragen aan of nuttig zijn voor de samenleving. Dit linkt aan de dimensie van Hagerty et al. (1992) betreft gewaardeerde betrokkenheid, wat te maken heeft met het idee een doel te hebben in het leven of bij te dragen aan iets wat groter is dan zichzelf en binnen dat moment. Dit wordt door Brar-Josan ook wel *sense of purpose* genoemd (Brar-Josan, 2015). De jongeren is daarom gevraagd naar korte termijn doelen, lange termijn dromen, of en hoe ze denken dit te kunnen bereiken.

§ 6.4.1 Lange termijn dromen

Van de respondenten hebben 9 respondenten een lange termijn droom. Ze noemen beroepen als kapper, ouderenzorg, architect, grafisch ontwerpen en automonteur. De respondenten vertellen hierover met trots en enthousiasme. Alle respondenten met een lange termijn droom hebben daarnaast korte termijn doelen, zoals hun opleiding afmaken, Nederlandse taal verbeteren of de inburgeringscursus halen. Aan de respondenten is gevraagd hoe zij van plan zijn om dit doel te behalen. Ismail, Nala, Amir en Ermias vertellen over hoe ze hun studieloopbaan willen inrichten om tot hun uiteindelijke doel te komen. Nala vertelt bijvoorbeeld dat zij na haar MBO 1 een MBO 2 opleiding zal doen met bijbehorende relevante stages om zo in de ouderenzorg aan de slag te kunnen.

De vijf andere respondenten met lange termijn dromen vertellen daarentegen dat ze het gevoel hebben dat ze stil staan. Drie van deze respondenten gaan op het moment naar ISK. Zij

vertellen dat ze graag willen werken aan hun droom door bijvoorbeeld stage te lopen of vrijwilligerswerk te doen in hun vakgebied zodat ze kunnen leren, maar dat het ze niet lukt om dit te realiseren. Ze vertellen dat ze zich hulpeloos en stuurloos voelen.

“Zeg maar, ehm, doorgaan met grafisch vormgeven. Als je een stage hebt dan is het duidelijk: deze plek moet ik heen om grafisch vormgeven te leren. Nu ik geen stage heb vind ik het onduidelijk. Ik moet een beetje wachten tot ik stage krijg. Ik weet niet wat ik moet doen, dus dan is het wachten.”
(Kyran)

“Ik ben een tijdje terug langs zaken gegaan om te kijken of ze een stagiair nodig hadden maar dat was niet zo. Een vriendin van mij had ook haar mentoren gevraagd en rondgevraagd maar dat was niet gelukt, dat maakt het wel moeilijk.” (Jamilah)

§ 6.4.2 Korte termijn doelen

Ook Fikru en Ammanuel vertellen dat ze in de toekomst graag in Nederland willen wonen en werken als timmerman en automonteur. Ze vertellen dat ze op de korte termijn willen inburgeren, maar vooral graag Nederlands willen leren om zo zelfstandig in Nederland te kunnen functioneren. Ze vertellen daarentegen dat ze heel erg lang hebben moeten wachten voordat ze konden beginnen met inburgeren wat hen een hulpeloos gevoel geeft.

“Ik heb een brief gekregen van inburgering in maart. Ik heb 7 maanden gewacht tot ik kon beginnen. Als ik 7 maanden op school zat of bezig was met inburgering dan had ik heel erg veel geleerd, ik vind het zonde van deze tijd. Ik ging wel naar de bibliotheek maar dat is eigenlijk te weinig.” (Aman)

Doordat Amanuel en Fikru moesten wachten op inburgering konden ze ook nog niet starten met andere dagbesteding. Bezig zijn vinden ze heel erg belangrijk, en doordat ze niet bezig zijn voelen ze zich niet voldoende thuis. Fikru zegt het volgende over het thuisgevoel:

“Als ik denk aan een ‘thuis’ dan denk ik aan mijn familie en aan studeren. Ik voel me niet thuis in Nederland, want ik heb geen familie hier en ik studeer niet. Misschien wordt het morgen anders.”
(Fikru)

Sarah, Uba en Habren vertellen geen lange termijnplannen te hebben: “*Ik ga aan mijn toekomst later denken. Ik wil eerst bezig zijn met de taal daarna ga ik pas nadenken.*” (Uba). Ze vertellen dat ze niet goed kunnen nadenken over hoe hun toekomst in Nederland eruitziet, totdat ze kunnen communiceren met Nederlanders.

§ 6.4.3 Conclusie

Het hebben van een toekomstplan, en ook geloven dat dit plan te behalen is, heeft positieve invloed heeft op de *sense of belonging* via de dimensie ‘gewaardeerde betrokkenheid’ (Baumeister & Leary, 1995). Een toekomstdroom draagt bij aan het gevoel ergens naartoe te leven in termen van een groter doel, en ergens voor te werken. De respondenten met een lange termijn droom vervullen zich met trots als ze erover vertellen. Daarentegen noemen ook veel respondenten het gevoel stil te staan, doordat het onduidelijk is hoe ze hun doel kunnen bereiken. Dit leidt hen met onzekerheid, twijfel en machteloosheid. Aman vertelt hier bijvoorbeeld dat hij maanden moest wachten voor hij kon beginnen met inburgeren. Hij zegt hierover “*I asked and asked and asked, but nobody knows when I can start. Nobody knows, nobody cares.*”. Waar het wél hebben van een concreet toekomstplan positieve invloed heeft op de dimensie ‘gewaardeerde betrokkenheid’, werkt het dus ook de andere kant op. Een gebrek aan duidelijkheid zorgt ervoor dat Aman zich niet gewaardeerd voelt.

Hoofdstuk 7: Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om de gemeente Breda concreet advies te bieden hoe de begeleiding van ex-AMV's richting zelfstandigheid verbeterd kan worden. De vier adviezen waartoe dit heeft geleid bevinden zich in hoofdstuk 8. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de eerste twee onderzoeksvragen.

§7.1 Zelfredzaamheid

De eerste onderzoeksvraag die antwoord behoeft is: "Hoe scoren ex-AMV's, woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda, op de Zelfredzaamheids-Matrix?". Een overzicht van de resultaten is te zien in tabel 2. Hieruit valt te destilleren dat vooral op het gebied van materiële, maatschappelijke en sociale zelfredzaamheid nog veel te verbeteren valt. Op het domein **materiële zelfredzaamheid** scoort slechts één respondent een 4: *voldoende zelfredzaam*. Tien respondenten scoren 3: *beperkt* en een respondent scoort 2: *niet materieel zelfredzaam*. In termen van **maatschappelijke zelfredzaamheid** scoren alle respondenten hetzelfde 3: *beperkt zelfredzaam*. Op het gebied van **sociale zelfredzaamheid** scoren drie respondenten 4: *voldoende zelfredzaam* te zijn tegenover acht respondenten die 3: *beperkt zelfredzaam* zijn. In het geval van **zelfredzaamheid in gezondheid en verzorging** zijn twee respondenten 3: *beperkt zelfredzaam* en tien respondenten 4: *voldoende zelfredzaam*.

De barrières die ervaren worden door de respondenten om zelfredzamer te zijn, zijn als volgt:

- Gebrek aan kennis van het Nederlandse systeem
- Gebrek aan tijd om een bijbaan te hebben
- Gebrek aan geld om activiteiten te organiseren
- Gebrek aan Nederlandse taalvaardigheden
- Gebrek aan begrip van de Nederlandse cultuur

Hier is door de werknemers aan toegevoegd dat schulden door huurachterstanden mede veroorzaakt worden door de volgende twee factoren:

- Het is voor de ex-AMV's niet helder wat de consequenties van huurachterstanden zijn
- Zorgen om financiële situatie van achtergebleven familieleden

§7.2 Sense of belonging

In deze paragraaf zal antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag: “In welke mate ervaren de ex-AMV’s, woonachtig in het Koetshuis in de gemeente Breda, sense of belonging en hoe verhoudt zich dit tot hun score op de Zelfredzaamheids-Matrix?”

Sense of belonging draait rond het gevoel ergens thuis te horen en wordt binnen de wetenschappelijke literatuur bestempeld als cruciale motivator voor nieuwkomers om een zelfstandig en betekenisvol leven op te bouwen (Ager & Strang, 2004; Hogarth, 2011). Sense of belonging werd geoperationaliseerd aan de hand van (1) stabiele en betekenisvolle relaties met anderen (2) frequente alledaagse interacties met anderen, (3) Fit en (4) gewaardeerde betrokkenheid. In de interviews is samen met de respondenten gekeken naar hoe zij de vier concepten nu ervaren, en wat bepalend is bij deze specifieke ervaring. Bij nadere analyse van de gegeven codes bleek dat de bovenstaande concepten niet los van elkaar gezien konden worden maar nauw in verband stonden. Dit leidde tot een herformulering van de vier concepten naar de volgende voor de ex-AMV’s belangrijke aspecten van sense of belonging: (1) Thuis voelen, (2) het hebben van betekenisvolle relaties met zowel leden van de eigen groep als Nederlanders, (3) Mate van integratie en (4) het hebben van een concreet toekomstperspectief.

§7.2.1 Thuis voelen

De associaties die de respondenten hebben bij het woord ‘thuis’ zijn veiligheid, vrijheid, vertrouwdheid en ontspannenheid. Het werd naarmate de interviews zich vorderden duidelijk dat de interpretatie van de verblijfsvergunning een grote rol speelt in het gevoel van veiligheid. Wanneer de verblijfsvergunning gezien werd als tijdelijk leek het te fungeren als barrière om onvoorwaardelijk te investeren in een betekenisvol leven wat doorwerkt in de mate van betrokkenheid die getoond wordt voor het opbouwen van een zelfredzaam leven. Hier staat tegenover dat door andere respondenten het hebben van een verblijfsvergunning direct in verband wordt gebracht met de intrinsieke motivatie en wil om een zelfstandig bestaan op te bouwen, en niet afhankelijk te zijn van de Nederlandse overheid. Het is opvallend dat de twee respondenten met een tegenovergestelde perceptie meteen een score aan de andere kant van het spectrum van de Zelfredzaamheids-Matrix hebben. Dit laat direct overeenkomst zien met de theorie van Baumeister en Leary (1995), waarbij gesteld wordt dat het hebben van een omgeving die ervaren wordt als stabiel en veilig voorwaardelijk is aan sense of belonging.

10 van de 12 respondenten noemen Breda als primair gevoel van ‘thuis’ en vertellen zich aan deze ‘lieve’ stad gehecht te hebben. De perceptie van het Koetshuis staat hier weer

lijnrecht tegenover, waarbij de respondenten vertellen dat de vieze staat en de drukte van het huis veroorzaakt dat ze zich niet thuis voelen.

§ 7.2.2 Betekenisloze relaties en eenzaamheid

Eenzaamheid lijkt een prominente rol te spelen in het leven van de ex-AMV. Hoewel 10 van de 12 respondenten in termen van kwantiteit voldoende betekenisvolle relaties hebben binnen de eigen groep wordt dit door 9 niet ervaren als toereikend om te stellen dat aan de dimensie ‘stabiele en betekenisvolle relaties’ wordt voldaan (Baumeister & Leary, 1995). Dit suggereert dat in termen van sense of belonging onder de ex-AMV’s in de gemeente Breda er minimaal één betekenisvolle relatie met een Nederlander moet zijn. Behalve dat dit inspeelt op de dimensie van stabiele en betekenisvolle relaties, lijkt het ook in te spelen op de dimensie van Hagerty et al. (1992): gewaardeerde betrokkenheid. De respondenten met mentor vertellen dat ze zich gewaardeerd voelen in zaken die ze ondernemen zoals nadenken over vervolgoopleidingen en goede cijfers halen voor toetsen. Daarnaast wordt gemeld dat mentoren extra ondersteuning bieden in het ontwikkelen van Nederlandse taalvaardigheden. Het hebben van een mentor kan daarmee ook het negatieve gevolg van een gebrek aan kennis van de Nederlandse taal versneld mitigeren. Het is opvallend dat de jongeren die nog contact hebben met hun mentor hoger scoren op de Zelfredzaamheids-Matrix.

§ 7.2.3 Mate van Integratie en de rol van het Koetshuis

Alle respondenten vertellen geïnteresseerd te zijn in de Nederlandse cultuur, en pogingen te doen om te investeren in de ontwikkeling van relaties met de ontvangende samenleving. Echter speelt acculturatiestress een grote rol. Daarentegen lijkt het zo te zijn dat het Koetshuis een sociale context creëert waardoor deze gevoerde integratie en assimilatietactieken eindigen in segregatie en marginalisatie. De respondenten die al behoorlijk Nederlands spreken hebben hier minder last van. Dit suggereert dat als de ex-AMV al bepaalde vaardigheden heeft in termen van kennis van de Nederlandse taal en cultuur het Koetshuis minder segregierend werkt. Echter is dit voor de meeste respondenten niet het geval en lijken zij hiermee vast te zitten in een vicieuze cirkel van barrières.

§ 7.2.4 Het belang van een toekomstplan

Het hebben van een toekomstplan, en ook geloven dat dit plan te behalen is, heeft positieve invloed op de *sense of belonging* via de dimensie ‘gewaardeerde betrokkenheid’ (Baumeister

& Leary, 1995). Een toekomstdroom draagt bij aan gevoel ergens naartoe te leven in termen van een groter doel, en ergens voor te werken. Het vervult de respondenten met een lange termijn droom met trots als ze erover vertellen. Daarentegen noemen ook veel respondenten het gevoel stil te staan, doordat het onduidelijk is hoe ze hun doel kunnen bereiken. Dit vervult hen met onzekerheid, twijfel en machteloosheid. Hier lijkt een gebrek aan vaardigheden om zelfredzaam te zijn, namelijk kennis van de Nederlandse taal en het Nederlandse systeem de mate van sense of belonging te beïnvloeden. De respondenten laten zien dat dit ook de andere kant op werkt. Het gebrek aan duidelijkheid het gevoel geeft dat het leven van de jongere onbelangrijk is, waarbij de dimensie van gewaardeerde betrokkenheid direct negatief wordt beïnvloed.

§ 7.3 Tot Slot

De respondenten identificeren vier factoren als essentieel om een sense of belonging te ervaren, namelijk (1) ergens thuis voelen (2) betekenisvolle relaties ontwikkelen zowel binnen de eigen groep als met Nederlanders (3) integratie in de Nederlandse samenleving door frequente micro-interacties met Nederlanders en (4) een duidelijk perspectief hebben voor de toekomst.

Ex-AMV's in de gemeente Breda ervaren slechts in beperkte mate een sense of belonging. Hierbij valt op dat veel respondenten rapporteren zich eenzaam te voelen, het moeilijk vinden zich te wortelen in de Nederlandse cultuur, contact te maken in het dagelijks leven met anderen buiten de directe omgeving van het Koetshuis en school. Bovendien wordt onzekerheid en stuurloosheid ervaren als het gaat om een toekomstdoel. Dit lijkt door te werken in het geloof in de eigen capaciteiten en in de daadkracht om de regie te nemen in een eigen betekenisvol leven. Op basis van deze conclusies zijn in hoofdstuk 9 enkele adviezen geformuleerd om beter in te spelen op de behoeftes van de ex-AMV's door sense of belonging een rol te geven in de begeleiding.

Hoofdstuk 8: Discussie

Middels dit onderzoek wordt aangetoond dat ex-AMV's woonachtig in de gemeente Breda nog grote stappen te maken hebben richting zelfredzaamheid op het maatschappelijk, materieel en sociaal domein. In samenwerking met de respondenten is uiteengezet welke barrières zij ervaren om zelfredzamer te zijn.

In het theoretisch kader is het belang geschetst van sense of belonging als primaire motivator onder nieuwkomers om te investeren in een waardevolle toekomst in het nieuwe thuisland (Arredondo, 1984). Daar tegenover staat dat het gebrek hieraan leidt tot eenzaamheid, isolatie, vervreemding en motivatieproblemen voor het opbouwen van een betekenisvol leven. Hoewel al wetenschappelijke literatuur bestaat dat onderzoek doet naar sense of belonging onder volwassen en kind vluchtelingen, is er nog maar weinig bekend over hoe sense of belonging zich ontwikkelt vluchtelingen in de fase van adolescentie naar volwassenheid. Dit onderzoek laat zien dat ex-AMV's in de gemeente Breda sense of belonging ervaren wanneer (1) ze zich thuis voelen (2) voldoende geïntegreerd zijn (3) er zowel met Nederlanders als medevluchtelingen diepgaande relaties zijn en (4) het hebben van een toekomstperspectief.

De respondenten melden dat een gebrek aan sense of belonging ten gevolge van het ontbreken van een van de vier bovenstaande aspecten zorgen voor ervaringen van onveiligheid, segregatie, eenzaamheid en doelloosheid. Hoewel dit onderzoek niet ambieert noch pretendeert causaliteit tussen sense of belonging en zelfredzaamheid aan te tonen, kan wel degelijk gesteld worden dat sense of belonging een voedingsbodem voor hun ervaringen en gedragingen vormt. Focus op puur de bevordering van materiële zelfredzaamheid is niet voldoende om de negatieve ervaringen die het gebrek aan sense of belonging veroorzaken te mitigeren. Hiermee doet dit onderzoek een oproep aan beleidsmakers om sense of belonging een prominente plek te geven in de begeleiding naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid.

Dit onderzoek heeft een aantal beperkingen, die zullen worden besproken, gevolgd door suggesties voor vervolgonderzoek. De eerste tekortkoming betreft de generaliseerbaarheid – de mate waarin de resultaten ook gelden in een andere context- van de resultaten. Aangezien een aantal van de sociaal contextuele factoren, zoals het Koetshuis, de ervaring van sense of belonging inkaderen maar ook specifiek gelden voor de gemeente Breda is vervolgonderzoek met andere contextuele factoren nodig om hier iets zinvol over te zeggen. Relevant voor vervolgonderzoek zou zijn om de generaliseerbaarheid van deze resultaten te toetsen door een onderzoek te doen naar sense of belonging onder ex-AMV's wat gemeente-overstijgend is.

Daarentegen was het doel van dit onderzoek niet om sterke externe validiteit te bereiken, maar om een diepgaande analyse van de perspectieven en ervaringen van ex-AMV's te geven. Een tweede tekortkoming die reflectie vereist betreft de rol van de onderzoeker in het onderzoeksproces. De lengte van het onderzoeksproces, en de voorgaande periode van het opbouwen van een vertrouwensband met de respondenten, heeft ervoor gezorgd dat de objectieve blik van de onderzoeker werd vertroebeld. Dit brengt risico's voor een *bias* met zich mee. Daarnaast heeft de observatie als risico dat de interviews met bepaalde verwachtingen gevoerd werden, wat ervoor kan zorgen dat de interviewer de gegeven antwoorden beïnvloedde. In dit onderzoek is niet gekeken naar de invloed van genderrollen op de ontwikkeling van sense of belonging en zelfredzaamheid. Echter laat onderzoek zien dat genderrollen wel degelijk een grote rol spelen in het gedrag van ex-amv's (Welling et al., 2014). Wanneer vervolgonderzoek gedaan wordt naar sense of belonging onder ex-AMV's zou het relevant zijn om dit een plek te geven in het onderzoek.

Hoofdstuk 9: Beleidsadvies

In dit hoofdstuk zal advies geboden worden op basis van de empirische bevinden uit hoofdstuk 6 en 7. Deze resultaten zullen vergeleken worden met wat naar voren is gekomen uit de interviews met de medewerkers in het Koetshuis. Daarnaast zijn werknemers die hun culturele achtergrond met de ex-AMV's delen gebruikt als klankbord. Met hen is specifiek nagedacht hoe de onderstaande interventies kunnen inspelen op de culturele verschillen, om zo maximaal effect te hebben. Als laatste wordt onderaan elk advies in een tabel uiteengezet wat de verwachte kosten, korte termijn baten, lange termijn baten en implementeerbaarheid zullen zijn. De verwachting wordt ingeschat minimaal (---), (--), (-), (0), (+), (++) tot maximaal (+++). Voor al deze aspecten geldt, hoe hoger de score hoe gunstiger de schatting. Dit ook voor het kopje kosten dat hoe meer plusjes, hoe gunstiger de verwachting is. Met andere woorden, hoe meer plusjes onder kosten hoe minder geld verwacht wordt om te investeren.

§ 9.1 Verantwoordelijkheid en Verwachtingen

Uit paragraaf §6.1 blijkt dat de respondenten zich niet thuis voelen in het Koetshuis om verschillende redenen. De respondenten geven aan dat ze zich gedwongen voelen in het Koetshuis te wonen. Daarnaast vertellen ze ofwel dat hen is verteld dat ze tijdelijk in het Koetshuis blijven en verwachten binnen een korte periode te verhuizen, ofwel dat ze zich tot op zekere hoogte voorgelogen voelen over de periode die ze in het Koetshuis moeten wonen. Verder vertellen respondenten dat de regels die zij hebben in het Koetshuis ervoor zorgen dat ze geen eigenaarschap van het Koetshuis ervaren.

“It doesn't feel like home, and thats why I do not take responsibility for cleaning. It does not feel like my stuff.” (Fikru)

Het voelt niet als 'hun eigendom' omdat door externen regels worden opgelegd waaraan ze zich moeten houden, de belangrijkste zijnde dat ze geen vrienden en familie in het Koetshuis mogen laten logeren. Het gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel om schoon te maken wordt verklaard vanuit een gevoel gebrek aan eigenaarschap te hebben. Dit zou mogelijkerwijs ook een verklaring zijn voor oplopende huurachterstanden: er wordt niet voldoende verantwoordelijkheid ervaren, die voortvloeit uit eigenaarschap of rentmeesterschap.

Interessant genoeg geven alle respondenten wél aan het vervelend te vinden dát het vies is in het Koetshuis. Er lijkt een contradictie te bestaan in belangen en gedragingen van respondenten. Om deze contradictie te doorbreken moet worden teruggegrepen op de

intrinsieke motivatietheorie van Ryan en Deci (2000). Deze theorie stelt dat hoe meer externe regels en represailles gelegd worden op een individu, en daarmee hoe minder vrijheid een individu heeft om zijn of haar eigen keuze te maken, hoe minder verantwoordelijkheid het individu neemt voor de situatie (Ryan & Deci, 2000). Sterker nog, een overdaad aan regels kan zorgen voor demotivatie, lijdzaamheid en verzet, zelfs als de regels in lijn liggen met de eigen belangen (Decherf, 2017).

Er lijkt een vicieuze cirkel te ontstaan, waarin de respondenten ofwel denken een hele korte periode in het Koetshuis te blijven wonen, ofwel het gevoel hebben voorgelogen te zijn, ofwel door de vele regels zich niet op hun gemak te voelen en geen eigenaarschap te ervaren. Het gebrek aan eigenaarschap zorgt daarmee weer voor het gebrekkig schoonhouden van de gemeenschappelijke ruimtes wat op zichzelf weer negatieve invloed heeft op het ‘thuis gevoel’. Vanuit deze kennis lijken twee adviezen relevant te zijn, die concreet zijn naar aanleiding van de interviews met de werknemers.

“De kern zou moeten liggen in transparantie en het temperen van verwachtingen. Veel bewoners begrijpen niet hoe lang ze moeten wachten. Ze begrijpen het proces niet. Ik zeg niet dat in de KWE’s expres verkeerde informatie gegeven wordt hoor, maar, eh, ja, er worden daar wel verkeerde verwachtingen gewekt over hoe lang ze moeten wachten voor ze een nieuw huis krijgen.” (Teamleider Vluchtelingenwerk Nederland)

De ex-AMV’s zouden beter moeten worden meegenomen in het proces van verhuizing naar het Koetshuis en hierbij ook niet de illusie krijgen dat ze tijdelijk, in de zin van enkele maanden, in het Koetshuis zullen verblijven. Zoals uit de empirische observaties is gebleken heeft het gevoel van tijdelijkheid immers een negatief gevolg voor de mate van *sense of belonging*. Dit kan worden verkregen door middel van transparantie voorafgaand aan de verhuizing, naar het Koetshuis en het temperen van verwachtingen.

Ten tweede moet worden ingespeeld op eigenaarschap van het Koetshuis en verantwoordelijkheid van de ex-AMV’s door het teruggeven van de autonomie. Het teruggeven van de autonomie hierover impliceert dat de bewoners uiteindelijk elkaar moeten aanspreken op hun verantwoordelijkheid. Een van de werknemers stelt het volgende:

“Ja, dan maken ze de keuken niet schoon hè. En dan is het vies maar ze moeten wel koken dus dan gaan ze naar een andere keuken en dan hebben zij er last van. Ja, het is moeilijk. Hierdoor hebben alle bewoners van elkaar last.” (Werknemer A)

Een advies om het bovenstaande proces te voorkomen zou zijn om bewoners van een gang verantwoordelijkheid te geven over de keuken en badkamer die daarbij hoort. Dit betekent ook

dat het gebruik van deze keuken en deze badkamer alleen voor de gang bestemd is. Het aanspreken op verantwoordelijkheid vanuit cultuur-sensitief oogpunt zou volgens de teamleider van Vluchtelingenwerk Nederland moeten gebeuren via sleutelfiguren:

“Het is eigenlijk heel primitief. Ze bewegen in stammen, en elke stam heeft een leider. Als je de leider bereikt, de sleutelfiguur, dan bereik je de rest.”

Kosten	Korte Termijn baten	Lange termijn baten	Implementeerbaarheid
++	++	+	+

§ 9.2 Verbinding in Dagelijkse Activiteiten

Door de respondenten wordt de wens geuit om meer in contact te komen met Nederlanders in het dagelijks leven. Het gevoel gesegegreerd te zijn van de rest van Nederland werkt daarmee het proces in de richting van integratie en zelfredzaamheid tegen. De regie hiervoor zou idealiter bij de ex-AMV's zelf moeten liggen. Echter noemen zij contextuele barrières die hen hierin belemmeren. Er lijkt sprake te zijn van een vicieuze cirkel waarin respondenten vertellen de taal en de (onbekende) cultuur als barrière te zien om initiatief te nemen in contact met Nederlanders en, doordat Nederlanders geen onderdeel zijn van hun dagelijks leven langzaam Nederlands leren, en langzaam settelen doordat ze weinig meekrijgen van de Nederlandse cultuur. De primaire connecties die genoemd worden door de respondenten met de Nederlandse samenleving is via Buddy to Buddy. Echter lijkt dit niet voldoende te zijn, door het vrijblijvende karakter ervan. De respondenten die een buddy hebben vertellen dat ze hun buddy maximaal eens in de twee weken zien, en daarbij afhankelijk zijn van het schema van de buddy.

De sleutel ligt hier bij handvaten bieden om de verantwoordelijkheid zelf te nemen. Daarbij moet een structurele basis gelegd zijn, het liefst zo vroeg mogelijk dus voordat de ex-AMV's meerderjarig zijn. Dit heeft voordelen op meerdere niveaus: het neemt de gepercipieerde barrière van cultuur- en taalverschillen weg zodat ex-AMV's eerder in het stadium komen waarbij ze zich comfortabel genoeg voelen om initiatief en dus verantwoordelijkheid hierin te nemen. Ten tweede versoepelt het de overgang van minder- naar meerderjarig die door zowel de respondenten, als de werknemers als te hard gezien wordt. De verhuizing wordt als een grote verandering gezien. Het effect hiervan zou gemitigeerd kunnen worden door andere aspecten van het leven stabiel te laten blijven.

Een manier om meerdere raakvlakken tussen de (ex-)AMV's en Nederlanders te creëren zou bijvoorbeeld kunnen via inschrijven bij sportverenigingen. De respondenten vertellen dit

zelf ook graag te willen. De sportwens verschilt daarbij van leren zwemmen, tot aansluiten bij voetbalverenigingen en hockeyclubs. De wil en ambitie is er onder de respondenten. Echter wordt genoemd dat ze ofwel niet weten hoe ze dit zelf moeten regelen, ofwel er het geld niet voor hebben. Het advies luidt dan ook: Ondersteun respondenten in het vinden van raakvlakken met Nederlanders, om zo in te spelen op een toename in micro interacties. Dit kan door te investeren in een sportfonds voor jonge vluchtelingen, en in personen die de respondenten hierbij ondersteunen. Idealiter zou dit al rond moeten zijn voordat de respondent meerderjarig is om de overgang minder hard te maken.

Kosten	Korte Termijn baten	Lange termijn baten	Implementeerbaarheid
+	+	++	-

§ 9.3 Doorbegeleidingstermijn en Persoonsgebonden Budget

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat ex-AMV's nogal wat problemen hebben waar tegenaan gelopen wordt. Het houdt niet op bij ondersteuning op het gebied van budgetplanning, huurachterstanden voorkomen en zorgverzekeringen regelen. Ook bij connecties maken met de Nederlandse maatschappij lijken problemen ervaren te worden. Dat deze jongeren net wat meer ondersteuning nodig hebben is daarmee duidelijk.

I: "Merk je verschil tussen deze jongeren en de gemiddelde statushouder in wat ze nodig hebben?"

R: "Je zeker, een enorm verschil. Ze hebben wat anders nodig, ze hebben meer nodig."

I: "Heb je het gevoel dat je ze dit kunt geven?"

R: "Nee, eigenlijk niet. Ik heb eigenlijk meer tijd nodig. Ze vertrouwen anderen heel langzaam. Fikru bijvoorbeeld, de eerste maanden die hij hier was liep hij gelijk de ruimte uit als hij me zag. Hij moet mijn hulp vragen, maar daar is hij nog niet aan toe." (Werknemer B)

"Ze hebben echt een bagage, al dan niet van wat er gebeurt in eigen land of wat ze meemaken op de vlucht hierheen. Ze hebben begeleiding nodig, maar wat ze nog meer nodig hebben is liefde. Het is echt de liefde die ze eigenlijk missen, dat stukje missen ze. Ze moeten altijd voor zichzelf vechten."
(Werknemer E)

De respondenten die een band hebben opgebouwd met een mentor of een voogd als minderjarige noemen het verdrietig te vinden toen ze afscheid moesten nemen omdat ze meerderjarig werden. Dit wordt bevestigd door de professionals:

"Als ze 18 zijn dan stopt alles, alle begeleiding stopt in 1 keer. Dat is voor hun heel moeilijk, ze worden aan hun lot overgelaten. Ismail vertelde dat hij zijn mentor van Just echt heel erg miste, zij was als een moeder. Nou, niet echt een moeder, maar zij betekende heel veel voor hem en zij moest

hem dan loslaten. Hij vraagt haar nu nog steeds privé om hulp en ik zie echt verschil bij hem. Het gaat echt beter met hem dan met de anderen.” (Werknemer E)

Behalve dat de ex-AMV's met mentor hoger lijken te scoren op de zelfredzaamheidsmatrix, en het voor hen zelf erg verdrietig is als het contact stopt als ze meerderjarig worden ervaren ook de professionals hierdoor een barrière in de mate waarin zij hulpverlening kunnen bieden.

“Ik mis echt de nazorg, degene in wie de ex-AMV's vertrouwen hebben en die mij dan in de tussentijd kunnen helpen om hun te helpen. Ik kan ze niet helpen tot ze het vertrouwen in me hebben. Het duurt echt 8 maanden soms. Ze hebben zoiets van, jij bent van de gemeente dus ik hou afstand. Ik zou dat wel willen, dat de mentor en ik minimaal de eerste maanden samen kunnen begeleiden. Dan is het wat minder hard en komen ze minder snel in de problemen.”

Concreet wordt geadviseerd om te investeren in een doorbegeleidingstermijn van minimaal een jaar. Zo kan de begeleiding worden gestopt wanneer de ex-AMV's het vertrouwen hebben in de aanwezige professionals, zodat zij ook hun werk kunnen doen. Om dit te realiseren moet er geïnvesteerd worden in een overgangsbudget.

In zekere zin is de problematiek rondom de harde knip van begeleiding van alleenstaande minderjarige vluchtelingen niet anders dan die van Nederlandse kwetsbare jongeren. De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving³ roept gemeentes op om te experimenteren met investeringen in het bundelen van verschillende financieringsstromen in een overgangsbudget onder regie van de gemeente (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Zeker als de doelstelling blijft om integraal te werken maatwerk te bieden aan ex-AMV's wordt naar aanleiding van dit onderzoek met klem geadviseerd om in een integraal persoonsgebonden budget te investeren waar aanspraak op gemaakt kan worden tussen 16 en 21 jaar. Ten eerste omdat dit meer recht doet aan de langere en biologische transformatie van een jongere, gezien de leeftijdsgrens van 18 jaar bewezen een arbitraire betekenisloze leeftijdsgrens is. Ten tweede omdat dit mogelijkheden biedt om zorg af te stemmen op vraag. Ten derde omdat integraal begeleiden vrijwel onmogelijk wordt door bestedings- en minimumeisen en aparte labels, omdat vanuit financiën toch weer per beleidsterrein gedacht moet worden. Een interessant instrument om dit te realiseren is de Social Impact Bond Jongvolwassenen⁴, ontwikkeld door de gemeentes Enschede, Eindhoven, Hengelo, Utrecht, Leiden en Amsterdam (16-27, n.d.).

³ Lees het hele rapport van de Raad voor Volksgezondheid (2018) via https://www.raadrvs.nl/uploads/docs/RVS_leefijdsgrenzen_online.pdf

⁴ Lees hier meer over via <http://www.16-27.nl/assets/Uploads/073-2018014factsheet-1627Social-Impact-Bond-Jongvolwassenendef.pdf>

Kosten	Korte Termijn baten	Lange termijn baten	Implementeerbaarheid
++	-	+++	-

§ 9.4 Toekomstplan en Perspectief

Onduidelijkheid, wachten en het gebrek aan een toekomstplan zorgt voor weinig perspectief voor de jongeren. Het gevoel dat er een gebrek aan perspectief is, is tweedelig. Idealiter wordt er in samenwerking met de jongeren, op het moment dat ze minderjarig zijn, een toekomstplan gemaakt (Nidos, n.d.). Dit geldt daarentegen niet voor alle ex-AMV's, puur omdat ze niet allemaal in een KWE of KWG gewoond hebben en daarmee niet allemaal een voogd van Nidos of een begeleider van Juzt gehad. De respondenten die wél als minderjarige een toekomstplan gemaakt hebben, ervaren onduidelijkheid hoe ze hiermee verder moeten gaan. Dit, terwijl het gevoel ergens naartoe te werken en te ervaren dat dit doel te behalen is, de primaire motivatie is voor elk mens om regie te nemen in zijn of haar eigen leven (16-27, n.d.).

Concreet wordt geadviseerd om vanaf minderjarige leeftijd een toekomstplan te maken, en daarbij met name aandacht te besteden aan de hoe-vraag en de wie-vraag. Behalve dat met de jongeren een plan wordt geformuleerd op basis van ambities en dromen is het essentieel om dit plan te concretiseren. Wat moet de jongeren doen om dit doel te bereiken? Hierbij mag zeker wat verwacht worden van de jongere zelf. Echter, moet niet vergeten worden dat deze jongeren een gebrekkige kennis hebben van de sociale kaart van Breda en Nederland, het onderwijssysteem en andere zaken. Expliciet maken *hoe* dit doel bereikt moet worden neemt eventuele onzekerheid weg⁵.

Dit betekent daarentegen niet dat als de jongeren de informatie gekregen heeft hij of zij het vanaf dat moment zelf kan doen. Ook nadat de meerderjarige leeftijd is bereikt, zullen er vragen zijn. Hierin is het belangrijk om het toekomstplan tot op zekere hoogte te verankeren. *Wie* kan de jongeren benaderen als hij of zij vragen heeft, en *wie* houdt de voortgang in de gaten? De gemiddelde Nederlandse jongere zal hierin gemotiveerd worden door een ouder, en kan ook aan een ouder vragen stellen als hij of zij vastloopt en hulp nodig heeft. Echter ervaren de respondenten hier een gebrek aan. Met een herhaling van de onderstaande quotes wordt dit nogmaals geïllustreerd:

⁵ Lees meer over het maken van een stappenplan in de handreiking voor gemeentes bij de overgang van jeugd naar volwassenheid van Vereniging van Nederlandse Gemeenten: <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Handreiking-van-jeugdnaarvolwassenheid.pdf>

“Als je een stage hebt dan is het duidelijk: deze plek moet ik heen om grafisch vormgeven te leren. Nu ik geen stage heb vind ik het onduidelijk. Ik moet een beetje wachten tot ik stage krijg. Ik weet niet wat ik moet doen, dus dan is het wachten.” (Kyran)

“Ik ben een tijdje terug langs zaken gegaan om te kijken of ze een stagiair nodig hadden maar dat was niet zo. Een vriendin van mij had ook haar mentoren gevraagd en rondgevraagd maar dat was niet gelukt, dat maakt het wel moeilijk.” (Jamilah)

Het is van belang dat de mentor met wie het toekomstplan is opgesteld, ervoor zorgt dat de nieuwe personen in het leven van de ex-AMV hiervan op de hoogte is. Op deze manier kan geborgd worden dat de jongere het idee heeft ergens naartoe te kunnen gaan met hulp of begeleidingsvragen.

Daarnaast is het belangrijk om in de gaten te houden of alle jongeren wel een dusdanig toekomstplan hebben. Er wordt bijvoorbeeld door een aantal respondenten genoemd dat ze slechts kortetermijn doelen hebben, of helemaal geen doel hebben. Dit is funest voor de daadkracht die hand in hand gaat met de verwachting van zelfredzaamheid van jongeren. Ook jongeren die net 18 zijn op het moment dat ze in Nederland komen hebben baat bij het opstellen van een toekomstplan. Zoals eerder gesteld is de leeftijd van 18 slechts een arbitraire grens die relatief weinig zegt over de capaciteiten en zorgvragen van een jongere.

Kosten	Korte Termijn baten	Lange termijn baten	Implementeerbaarheid
++	+	+++	++

Literatuurlijst

- 16-27. (n.d.). Social Impact Bond Jongvolwassenen. Retrieved June 19, 2018, from <http://www.16-27.nl/gemeenten/social-impact-bond/>
- Ager, A., & Strang, A. (2004). The experience of integration: A qualitative study of refugee integration in the local communities of Pollokshaws and Islington. *Home Office Online Report 55/04*, 1–30. <https://doi.org/10.1080/13691830802586195>
- Antonsich, M. (2010). Searching for belonging - An analytical framework. *Geography Compass*. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x>
- Arredondo, P. M. (1984). Identity themes for immigrant young adults. *Adolescence*, 19(76), 977–993. Retrieved from <http://ezproxy.deakin.edu.au/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=1985-09252-001&site=ehost-live&scope=site>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Becker, H. S. (1958). Problems of Inference and Proof in Participant Observation
PROBLEMS OF INFERENCE AND PROOF IN PARTICIPANT OBSERVATION *.
Source American Sociological Review, 23(6), 652–660.
<https://doi.org/10.1177/0003122412444721>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–68. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6 SPEC. ISS.), 697–712.
<https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Blumer, H. (1954). What is Wrong with Social Theory? *American Sociological Review*, 19(1), 3. <https://doi.org/10.2307/2088165>
- Bovens, M., Keizer, A. G., & Tiemeijer, W. (2017). Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid. *WRR Rapporten Aan de Regering.*, 97, 186. Retrieved from <https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/rapporten/2017/04/24/weten-is-nog-geen-doen/R097-Weten-is-nog-geen-doen.pdf>
- Bowen, G. A. (2006). Grounded Theory and Sensitizing Concepts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(3), 12–23. <https://doi.org/10.1177/160940690600500304>
- Brar-Josan, N. (2015). *Developing A Sense of Belonging During Resettlement Amongst*

Former Refugee Young Adults.

- Bryman, A. (2012). *Social research methods Bryman*. OXFORD University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Buddy to Buddy. (n.d.). Over Buddy to Buddy Breda. Retrieved May 19, 2018, from
<http://www.buddytobuddy.nl/breda/overbuddytobuddy/>
- Centraal Orgaan opvang Asielzoekers. (n.d.). Locaties voor jongeren. Retrieved from
<https://www.coa.nl/nl/opvanglocaties/locaties-voor-jongeren>
- Centraal Orgaan opvang Asielzoekers. (2016). Taakstelling huisvesting amv. Retrieved April 12, 2018, from <https://www.coa.nl/nl/voor-gemeenten/huisvesting-vergunninghouders/taakstelling-huisvesting-amv>
- Charmaz, K. (2011). Coding in Grounded Theory Practice. *Constructing Grounded Theory*, 43–71.
- Coleman, J. S. (1986). Social Theory, Social Research, and a Theory of Action. *American Journal of Sociology*, 91(6), 1309–1335. <https://doi.org/10.1086/228423>
- Creswell, J., & Miller, D. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Determining Validity in Qualitative Inquiry*, 39(3), 124–130.
<https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903>
- De Raad van de Europese Unie. (2003). RICHTLIJN 2003/86/EG VAN DE RAAD inzake het recht op gezinshereniging, 12–18.
- De Vroome, T., Verkuyten, M., & Martinovic, B. (2014). Host national identification of immigrants in the Netherlands. *International Migration Review*, 48(1), 1–27.
<https://doi.org/10.1111/imre.12063>
- Decherf, H. (2017). Je moet dit je mag niet dat! Hoe motiverend is het stellen van regels in de klas? *Faculteit Psychologie En Pedagogische Wetenschappen*, 2016–2017. Retrieved from https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/376/916/RUG01-002376916_2017_0001_AC.pdf
- Delhey, J., & Newton, K. (2003). Who trusts?: The origins of social trust in seven societies. *European Societies*, 5(2), 93–137. <https://doi.org/10.1080/1461669032000072256>
- Diener, E., & Crandall, R. (1978). *Ethics in social and behavioral research. Ethics in social and behavioral research.*
- Dorling, D., Vickers, D., Thomas, B., Pritchard, J., & Ballas, D. (2008). *Changing UK. The way we live now*. Sheffield.
- Duyvendak, J. W. (2011). *The politics of home: Belonging and nostalgia in Western Europe and the United States. The Politics of Home: Belonging and Nostalgia in Western*

- Europe and the United States*. <https://doi.org/10.1057/9780230305076>
- Faircloth, B. S., & Hamm, J. V. (2005). Sense of belonging among high school students representing 4 ethnic groups. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(4), 293–309. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-5752-7>
- Gemeente Breda. (2017). *Deelproject: huisvesting statushouders*.
- Gemeente Breda. (2018). *Een nieuw thuis: format deelplan huisvesting statushouders*.
- Gruijter, M. de. (2016). Introductie en ondersteuning van nieuwe vluchtelingen in gemeenten. Retrieved from <https://www.kis.nl/project/introductie-en-ondersteuning-van-nieuwe-vluchtelingen-gemeenten>
- Hagerty, B., Lynch-sauer, J., Patusky, K., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of Belonging : A Vital Mental Health Sense of Belonging. *Archives of Psychiatric Nursing*, VI(3), 172–176. [https://doi.org/10.1016/0883-9417\(92\)90028-H](https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H)
- Hagerty, B., & Williams, R. (1999). The effects of sense of belonging, social support, conflict, and loneliness on depression. *Nursing Research*, 48(4), 215–219. <https://doi.org/10.1097/00006199-199907000-00004>
- Hagerty, B., Williams, R. A., Coyne, J. C., & Early, M. R. (1996). Sense of belonging and indicators of social and psychological functioning. *Archives of Psychiatric Nursing*, 10(4), 235–244. [https://doi.org/10.1016/S0883-9417\(96\)80029-X](https://doi.org/10.1016/S0883-9417(96)80029-X)
- Healy, M., & Perry, C. (2000). Comprehensive criteria to judge validity and reliability of qualitative research within the realism paradigm. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 3(3), 118–126. <https://doi.org/10.1108/13522750010333861>
- Hogarth, K. (2011). Contested Belonging: The Experiences of Racialized Immigrant Women in Canada. *International Journal of Diversity in Organisations, Communities & Nations*, 10(5), 63–74.
- Hyman, I., Vu, N., & Beiser, M. (2000). Post-migration stresses among Southeast Asian refugee youth in Canada: A research note. *Journal of Comparative Family Studies*.
- Immigratie en Naturalisatiedienst. (n.d.). Asielzoeker. Retrieved April 4, 2018, from <https://ind.nl/asiel/Paginas/Asielzoeker.aspx>
- Juzt. (n.d.). Wie we zijn. Retrieved March 4, 2018, from <https://www.juzt.nl/dit-is-juzt/wie-we-zijn/>
- Konings, F., & Dijkmans, I. (2017). Verkenning ten behoeve van maatwerk AMV-aanpak Gemeente Breda. Retrieved April 5, 2018, from <https://ind.nl/asiel/Paginas/Asielzoeker.aspx>
- Korac, M. (2003). Integration and how we facilitate it: A comparative study of the settlement

- experiences of refugees in Italy and the Netherlands. *Sociology*, 37(1), 51–68.
<https://doi.org/10.1177/0038038503037001387>
- Laganà, F., Elcheroth, G., Penic, S., Kleiner, B., & Fasel, N. (2013). National minorities and their representation in social surveys: Which practices make a difference? *Quality and Quantity*, 47(3), 1287–1314. <https://doi.org/10.1007/s11135-011-9591-1>
- Lauriks, S., Buster, M., de Wit, M., van de Weerd, S., Kamann, T., van den Boom, W., & Fassaert, T. (2017). Handleiding Zelfredzaamheid-Matrix 2017. *GGD Amsterdam*.
- McCarthy, C., & Marks, D. F. (2010). Exploring the health and well-being of refugee and asylum seeking children. *Journal of Health Psychology*, 15(4), 586–595.
<https://doi.org/10.1177/1359105309353644>
- Menzies, D., & Davidson, B. (2002). Authenticity and belonging: The experience of being known in the group. *Group Analysis*. <https://doi.org/10.1177/053331602400934016>
- Morse, J., & Richards, L. (2002). *Read me first for a users guide to qualitative methods*. 2002. Retrieved from <https://us.sagepub.com/en-us/nam/readme-first-for-a-users-guide-to-qualitative-methods/book236735>
- Mos, E. (2015). *Syrische zelfredzaamheid op Nederlandse bodem*. Universiteit Utrecht.
- Mouter, N., Noordegraaf, D. V., & Noordegraaf, D. M. V. (2012). Intercoder reliability for qualitative research. In *12th TRAIL Congresss*.
- Mulder, J. (2014). *Zelfmotivatie voor zelfredzaamheid*. Universiteit Utrecht. Retrieved from <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/298407>
- NIDOS. (2018). Over Nidos. Retrieved February 27, 2018, from <https://www.nidos.nl/>
- Nidos, & VNG. (2017). Handreiking overdracht van amv ' s die 18 jaar worden.
- Nooij, A. T. J. (1970). Richtingen in de methodologie en de keuze van pretenties. *Sociologische Gids*, 19(3), 229–238.
- Nuttman-Shwartz, O., & Dekel, R. (2009). Ways of coping and sense of belonging in the face of a continuous threat. In *Journal of Traumatic Stress* (Vol. 22, pp. 667–670).
<https://doi.org/10.1002/jts.20463>
- Oosterbaan, A. (2014). ‘ Vluchtelingen in Nederland hebben meer nodig dan een huis .’ Universiteit Utrecht. Retrieved from <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/297959>
- Pharos. (2017a). 18-PLUSSERS (EX-AMV'S). Retrieved from <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/asielzoekers-en-vluchtelingen/asielzoekers-en-vluchtelingen/18-plussers-ex-amv-s>
- Pharos. (2017b). *Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (amv's)*. Retrieved from http://www.pharos.nl/documents/doc/factsheet_alleenstaande_minderjarige_vreemdeling

en.pdf

- Raad voor Volksgezondheid en Samenleving. (2018). *Leeftijds grenzen. Betere kansen voor kwetsbare jongeren*. Retrieved from https://www.raadrvs.nl/uploads/docs/RVS_leeftijdsgrenzen_online.pdf
- Rijksoverheid. (n.d.). Hoe verloopt het aanvragen van Asiel? Retrieved February 4, 2018, from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/vraag-en-antwoord/procedure-asielzoeker>
- Rijksoverheid. (2017a). *Huisvestingstaakstelling vergunninghouders*. Retrieved from https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/publicaties/2017/10/06/huisvesting-taakstelling-vergunninghouders-1e-helft-2018/Bijlage+A+circulaire+1e+helft+2018_TAAKSTELLING.pdf
- Rijksoverheid. (2017b). *Regeerakkoord 2017: "Vertrouwen in de toekomst."* Retrieved from <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst>
- ROC West-Brabant. (n.d.). Internationale Schakelkas (ISK). Retrieved February 27, 2018, from <https://www.rocwb.nl/isk>
- Ryan, R., & Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Schippers, M. (2017). *Kinderen, gevlucht en alleen*. (G. van der Krogt, Ed.). Eindhoven: van de Garde I Jeme.
- Sporton, D., & Valentine, G. (2007). *Identities on the Move: the integration experiences of Somali refugee and asylum seeker young people*. Retrieved from https://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.268533!/file/identities_on_the_move.pdf
- Tolk- en vertaalcentrum (TVCN). (n.d.). Over Ons. Retrieved May 12, 2018, from <https://www.tvcn.nl/nl/over-ons/>
- Trudeau, D. (2006). Politics of belonging in the construction of landscapes: Place-making, boundary-drawing and exclusion. *Cultural Geographies*, 13(3), 421–443. <https://doi.org/10.1191/1474474006eu366oa>
- Veldman, W. (1997). Oorlogstrauma bij vluchtelingen in de frontlinies. *Tijdschrift Voor Psychotherapie*, 23(4), 144–157. Retrieved from <https://link-springer-com.proxy.library.uu.nl/article/10.1007/BF03061848>
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2010). *Designing a research project. Designing a research project* (Vol. 1). <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>

- VNG|OTAV, & Platform Opnieuw Thuis. (2016). *Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV'ers)*. Retrieved from <https://vng.nl/files/vng/20160531-factsheet-amv.pdf>
- Welling, R., Slaats-Willemse, D., Schers, H., & van de Laar, F. (2014). Psychische problematiek bij kinderen en jongeren. *Huisarts En Wetenschap*, 57(12), 647. <https://doi.org/10.1007/s12445-014-0329-x>
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research. Design and Methods. Case Study Research* (Vol. 5). <https://doi.org/10.1097/FCH.0b013e31822dda9e>
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice*, 40(3), 197–214. <https://doi.org/10.1080/00313220600769331>

Bijlage 1: Zelfredzaamheids-Matrix

DOMEIN	1 Acute problematiek	2 Niet zelfredzaam	3 Beperkt zelfredzaam	4 Voldoende zelfredzaam	5 Volledig zelfredzaam
Financiën	<ul style="list-style-type: none"> • geen inkomsten • groeiende complexe schulden 	<ul style="list-style-type: none"> • te weinig inkomsten om te voorzien in basisbehoeften <i>of</i> spontaan/ongepast uitgeven • groeiende schulden 	<ul style="list-style-type: none"> • inkomsten uit uitkering om te voorzien in basisbehoeften • gepast uitgeven • eventuele schulden zijn tenminste stabiel <i>of</i> inkomsten/ schuld wordt beheerd door derden 	<ul style="list-style-type: none"> • inkomsten uit werk/ (basis) pensioen/ vrijwillige inkomensvoorziening om te voorzien in basisbehoeften • eventuele schulden zijn in eigen beheer • eventuele schulden verminderen 	<ul style="list-style-type: none"> • uitsluitend inkomsten uit werk/ (basis) pensioen/ vrijwillige inkomensvoorziening • aan het eind van de maand is geld over • geen schulden
Werk & Opleiding	<ul style="list-style-type: none"> • geen werk(-traject)/ opleiding <i>of</i> werk zonder adequate toerusting/verzekering • geen werk-zoekactiviteiten 	<ul style="list-style-type: none"> • geen werk(-traject) maar wel werk-zoekactiviteiten <i>of</i> 'papier' opleiding (ingeschreven maar niet volgend) <i>of</i> dreigend ontslag/ drop-out 	<ul style="list-style-type: none"> • werktraject gericht op participatie <i>of</i> werkt niet naar vermogen <i>of</i> volgt opleiding maar loopt achter <i>of</i> vrijwillig baanloos zonder sollicitatieplicht 	<ul style="list-style-type: none"> • werktraject gericht op re-integratie <i>of</i> tijdelijk werk <i>of</i> volgt opleiding voor startkwalificatie <i>of</i> vrijgesteld van werk en opleiding 	<ul style="list-style-type: none"> • vast werk <i>of</i> volgt opleiding hoger dan startkwalificatie
Tijdsbesteding	<ul style="list-style-type: none"> • afwezigheid van activiteiten die plezierig/nuttig zijn <i>of</i> geen structuur in de dag • onregelmatig dag-nacht ritme 	<ul style="list-style-type: none"> • nauwelijks activiteiten die plezierig/nuttig zijn • nauwelijks structuur in de dag • afwijkend dag-nacht ritme 	<ul style="list-style-type: none"> • onvoldoende activiteiten die plezierig/nuttig zijn maar voldoende structuur in de dag <i>of</i> enige afwijkingen in het dag-nacht ritme 	<ul style="list-style-type: none"> • voldoende activiteiten die plezierig/nuttig zijn • dag-nacht ritme heeft geen negatieve invloed op het dagelijks functioneren. 	<ul style="list-style-type: none"> • alle tijd is plezierig/ nuttig besteed • gezond dag-nacht ritme
Huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> • dakloos <i>of</i> in nachtopvang 	<ul style="list-style-type: none"> • voor wonen ongeschikte huisvesting <i>of</i> huur <i>of</i> hypotheek is niet betaalbaar <i>of</i> dreigende huisuitzetting 	<ul style="list-style-type: none"> • veilige, stabiele huisvesting maar slechts marginaal toereikend <i>of</i> in onderhuur <i>of</i> niet-autonome huisvesting 	<ul style="list-style-type: none"> • veilige, stabiele en toereikende huisvesting • (huur)contract met bepalingen <i>of</i> gedeeltelijk autonome huisvesting <i>of</i> ingeschreven als inwonend 	<ul style="list-style-type: none"> • veilige, stabiele en toereikende huisvesting • regulier (huur)contract • autonome huisvesting
Huiselijke relaties	<ul style="list-style-type: none"> • sprake van geweld in huiselijke kring/ kindermishandeling/ verwaarlozing 	<ul style="list-style-type: none"> • aanhoudende relationele problemen met leden van het huishouden <i>of</i> dreigend geweld in huiselijke kring/ kindermishandeling/ verwaarlozing 	<ul style="list-style-type: none"> • erkent relationele problemen met leden van het huishouden • probeert negatief relationeel gedrag te veranderen 	<ul style="list-style-type: none"> • relationele problemen met leden van het huishouden zijn niet (meer) aanwezig <i>of</i> woont alleen 	<ul style="list-style-type: none"> • steunt en wordt gesteund binnen het huishouden • communicatie met leden van het huishouden is consistent open
Geestelijke gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> • geestelijke noodsituatie • een gevaar voor zichzelf/ anderen 	<ul style="list-style-type: none"> • aanhoudende geestelijke aandoening maar geen gevaar voor zichzelf/ anderen • functioneren is ernstig beperkt door geestelijk gezondheidsprobleem • geen behandeling 	<ul style="list-style-type: none"> • geestelijke aandoening • functioneren is beperkt door geestelijk gezondheidsprobleem • behandeling is minimaal <i>of</i> beperking bestaat ondanks goede behandeltrouw 	<ul style="list-style-type: none"> • minimale tekenen van geestelijke onrust die voorspelbare reactie zijn op stressoren in het leven • functioneren is marginaal beperkt door geestelijke onrust • goede behandeltrouw <i>of</i> geen behandeling nodig 	<ul style="list-style-type: none"> • geestelijk gezond • niet meer dan de dagelijkse beslommeringen/ zorgen

Noot: overgenomen van Lauriks, S., Buster, M., de Wit, M., van de Weerd, S., Kamann, T., van den Boom, W., & Fassaert, T. (2017). Handleiding Zelfredzaamheid-Matrix 2017. *GGD Amsterdam*.

DOMEIN	1 Acute problematiek	2 Niet zelfredzaam	3 Beperkt zelfredzaam	4 Voldoende zelfredzaam	5 Volledig zelfredzaam
Lichamelijke gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> • een noodgeval/ kritieke situatie • direct medische aandacht nodig 	<ul style="list-style-type: none"> • (chronische) lichamelijke aandoening die medische behandeling vereist • functioneren is ernstig beperkt door lichamelijke gezondheidsprobleem • geen behandeling 	<ul style="list-style-type: none"> • lichamelijke aandoening • functioneren is beperkt door lichamelijke gezondheidsprobleem • behandeltrouw is minimaal of beperking bestaat ondanks goede behandeltrouw 	<ul style="list-style-type: none"> • minimaal lichamelijk ongemak dat samenhangt met dagelijkse activiteiten • functioneren is marginaal beperkt door lichamelijk ongemak • goede behandeltrouw of geen behandeling nodig 	<ul style="list-style-type: none"> • lichamelijk gezond • gezonde leefstijl (gezonde voeding en voldoende bewegen)
Middelengebruik	<ul style="list-style-type: none"> • ernstige stoornis in het gebruik van middelen • gebruik veroorzaakt lichamelijke/geestelijke problemen die directe behandeling vereisen zoals overdosering/ drugspsychotische/ hartproblemen/ ademhalingsproblemen 	<ul style="list-style-type: none"> • stoornis in het gebruik van middelen (verslaving) • gebruik veroorzaakt/ verergert lichamelijke/geestelijke problemen • geen behandeling 	<ul style="list-style-type: none"> • gebruik van middelen • aan middelengebruik gerelateerde problemen thuis/ op school/ op het werk maar geen lichamelijke/geestelijke problemen • behandeltrouw is minimaal of beperking bestaat ondanks goede behandeltrouw 	<ul style="list-style-type: none"> • gebruik van middelen of geen middelengebruik ondanks hunkering of behandeling met potentieel verslavende middelen zonder bijgebruik • geen aan middelengebruik gerelateerde problemen 	<ul style="list-style-type: none"> • geen middelengebruik anders dan alcohol • eventueel alcoholgebruik binnen de normen voor verantwoord gebruik • geen hunkering naar gebruik van middelen
Basale ADL	<ul style="list-style-type: none"> • een gebied van de basale ADL wordt niet uitgevoerd • verhongering of uitdroging of bevulling/vervulling 	<ul style="list-style-type: none"> • meerdere gebieden van de basale ADL worden beperkt uitgevoerd 	<ul style="list-style-type: none"> • alle gebieden van de basale ADL worden uitgevoerd maar een enkel gebied van de basale ADL wordt beperkt uitgevoerd 	<ul style="list-style-type: none"> • geen beperkingen in de uitvoering van de basale ADL • gebruikt hulp(middel) zoals wandelstok/ rollator/ incontinentiemateriaal/hulp bijvoeden 	<ul style="list-style-type: none"> • geen beperkingen in de uitvoering van de basale ADL • geen gebruik van hulp(middelen)
Instrumentele ADL	<ul style="list-style-type: none"> • meerdere gebieden van de instrumentele ADL wordt niet uitgevoerd • woningvervulling of onder-/overmedicatie of geen administratie of voedselvergiftiging 	<ul style="list-style-type: none"> • een enkel gebied van de instrumentele ADL wordt niet uitgevoerd of uitvoering op meerdere gebieden is beperkt 	<ul style="list-style-type: none"> • alle gebieden van de instrumentele ADL worden uitgevoerd • uitvoering van een enkel gebied van de instrumentele ADL is beperkt 	<ul style="list-style-type: none"> • geen beperkingen in de uitvoering van de instrumentele ADL • gebruikt hulp(middel) zoals begeleiding bij reizen met openbaar vervoer/ regelen bankzaken/ klein onderhoud huis/ grote schoonmaak 	<ul style="list-style-type: none"> • geen beperkingen in de uitvoering van de instrumentele ADL • geen gebruik van hulp(middelen)
Sociaal netwerk	<ul style="list-style-type: none"> • ernstig sociaal isolement • geen contact met familie • geen steunende contacten of alleen belemmerende contacten 	<ul style="list-style-type: none"> • weinig contact met familie • nauwelijks steunende contacten • veel belemmerende contacten 	<ul style="list-style-type: none"> • enig contact met familie • enkele steunende contacten • weinig belemmerende contacten 	<ul style="list-style-type: none"> • voldoende contact met familie • voldoende steunende contacten • nauwelijks belemmerende contacten 	<ul style="list-style-type: none"> • gezond sociaal netwerk • veel steunende contacten • geen belemmerende contacten
Maatschappelijke participatie	<ul style="list-style-type: none"> • niet van toepassing door crisissituatie of in 'overlevingsmodus' of veroorzaakt ernstige overlast 	<ul style="list-style-type: none"> • maatschappelijk geïsoleerd of veroorzaakt overlast 	<ul style="list-style-type: none"> • nauwelijks participeren in maatschappij (bijwonen) of uitsluitend zorgtaken 	<ul style="list-style-type: none"> • enige maatschappelijke participatie (meedoen) maar er zijn hindernissen zoals vervoer/ zorgtaken/ kinderopvang 	<ul style="list-style-type: none"> • actief participeren in de maatschappij (bijdragen)
Justitie	<ul style="list-style-type: none"> • zeer regelmatig (maandelijks) contact met politie of openstaande zaken bij justitie 	<ul style="list-style-type: none"> • regelmatig (meerdere keren per jaar) contact met politie of lopende zaken bij justitie 	<ul style="list-style-type: none"> • incidenteel (eens per jaar) contact met politie of voorwaardelijke straf/ voorwaardelijke invrijheidstelling 	<ul style="list-style-type: none"> • zelden (minder dan eens per jaar) contact met politie of strafblad 	<ul style="list-style-type: none"> • geen contact met politie • geen strafblad

Noot: overgenomen van Lauriks, S., Buster, M., de Wit, M., van de Weerd, S., Kamann, T., van den Boom, W., & Fassaert, T. (2017). Handleiding Zelfredzaamheid-Matrix 2017. GGD Amsterdam.

Bijlage 2: Voorbeeldscore

Figuur 4

Beoordelingscriteria materiële zelfredzaamheid

DOMEIN	1 Acute problematiek	2 Niet zelfredzaam	3 Beperkt zelfredzaam	4 Voldoende zelfredzaam	5 Volledig zelfredzaam
Financiën	<ul style="list-style-type: none"> • geen inkomsten • groeiende complexe schulden 	<ul style="list-style-type: none"> • te weinig inkomsten om te voorzien in basisbehoeften of spontaan/ongepast uitgeven • groeiende schulden 	<ul style="list-style-type: none"> • inkomsten uit uitkering om te voorzien in basisbehoeften • gepast uitgeven • eventuele schulden zijn tenminste stabiel of inkomen/schuld wordt beheerd door derden 	<ul style="list-style-type: none"> • inkomsten uit werk/ (basis) pensioen/ vrijwillige inkomensvoorziening om te voorzien in basisbehoeften • eventuele schulden zijn in eigen beheer • eventuele schulden verminderen 	<ul style="list-style-type: none"> • uitsluitend inkomsten uit werk/ (basis) pensioen/ vrijwillige inkomensvoorziening • aan het eind van de maand is geld over • geen schulden
Huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> • dakloos of in nachtopvang 	<ul style="list-style-type: none"> • voor wonen ongeschikte huisvesting of huur of hypotheek is niet betaalbaar of dreigende huisuitzetting 	<ul style="list-style-type: none"> • veilige, stabiele huisvesting maar slechts marginaal toereikend of in onderhuur of niet-autonome huisvesting 	<ul style="list-style-type: none"> • veilige, stabiele en toereikende huisvesting • (huur)contract met bepalingen of gedeeltelijk autonome huisvesting of ingeschreven als inwonend 	<ul style="list-style-type: none"> • veilige, stabiele en toereikende huisvesting • regulier (huur)contract • autonome huisvesting

Noot: Aangepast van de Zelfredzaamheid-matrix (Lauriks et al., 2017)

Figuur 3

Voorbeeld bepaling score materiële zelfredzaamheid

Materiële zelfredzaamheid	1. Acute problematiek	2. Niet zelfredzaam	3. Beperkt zelfredzaam	4. Voldoende zelfredzaam	5. Volledig zelfredzaam
Financiën		Voldoet niet want schulden zijn stabiel en heeft voldoende inkomsten om te voorzien in basisbehoeften.	Voldoet wel aan bovenstaande criteria, want heeft inkomsten uit uitkering en schulden zijn stabiel.	Voldoet niet aan bovenstaande criteria, want voorziet niet in eigen basisbehoefte uit inkomen, en schulden verminderen niet	Voldoet niet aan de bovenstaande criteria, want heeft wél schulden en heeft géén inkomen
Huisvesting		Voldoet niet aan bovenstaande criteria, want heeft wél geschikte huisvesting, géén dreigende uitzetting, géén (onbetaalbare) hypotheek.	Voldoet wel aan bovenstaande criteria, want heeft niet-autonomie maar wel veilige, en stabiele huisvesting	Voldoet niet aan bovenstaande criteria, want heeft niet voldoende autonomie om zaken in huis zelf te repareren/vervangen.	Voldoet niet aan bovenstaande criteria, want woning wordt voorzien door de gemeente en is daarmee niet autonoom.

Voldoet niet, dus dit is eindoordeel Start

Voldoet, dus check! Voldoet niet Voldoet niet

Bijlage 3: Codeboom

<i>Theorie sense of belonging</i>	Familiecode	Dichte code	Axiale code
Randvoorwaarde voor ontwikkeling sense of belonging	Thuis voelen (106)	Definitie (54) Plaatsgebonden (52)	Veilig (20) Vrij (10) Stabiel (12) Comfortabel (12) Nederland (6) Breda (11) Het Koetshuis (35)
Stabiele en betekenisvolle relaties Gewaardeerde betrokkenheid	Betekenisvolle relaties (72)	Ervaren barrières in ontwikkelen van relaties (12) Verhouding formele en informele relaties (44) Eenzaamheid als gevolg gebrek (10)	Gesloten cultuur (12) Tijdgebrek Nederlanders (10) Taal (12_ Informele betekenisvolle relaties (18) Formele betekenisvolle relaties (32) Eigen groep (15) Buddy (4) Mentor (25)
Fit Frequente, alledaagse interacties	Mate van integratie (119)	Perceptie van culturele factoren (49) Perceptie houding samenleving (37) Ervaring barrières (21)	Positief (35) Negatief (14) Positief (36) Negatief (1) Locatie Koetshuis (7) Afgesloten leven (12) Taal (2)

		Sociale isolatie door gebrek aan micro interacties (12)	
Gewaardeerde betrokkenheid	Toekomstperspectief (45)	Doel lange termijn (26)	Baan Zelfstandigheid Eigen huis Inburgeren Taal leren
		Doel korte termijn (19)	

Bijlage 4: Topiclist

Gespreksonderwerp: algemeen

- Hoe oud ben je?
- Wat zijn je hobbies?
- Als je een cursus kan doen, wat zou je dan willen doen?
- Hoe ziet een gewone dag eruit voor jou? (opstaan – school – thuiskomen etc.)

Gespreksonderwerp: tijdlijn

- Hoe lang geleden ben je in Nederland aangekomen? Hoe oud was je toen?
- Wat was jouw eerste indruk van Nederland?
- Waar heb je allemaal gewoond? (AZC, opvang, koetshuis?)
- Kan je je nog de verhuizing herinneren van (vorige woonlocatie naar koetshuis). Hoe heb je die ervaren? Spreek jij jouw mentor nog?

Gespreksonderwerp: thuis voelen

- Wat betekent ‘thuis’ voor jou? Welke associaties heb je daarbij?
- Ervaar jij dit ergens?
- Voel jij je thuis in Nederland? → Doorvragen, waarom?
- Voel jij je thuis in Breda, het koetshuis? → Doorvragen, waarom?

Gespreksonderwerp: het Koetshuis/het dagelijks leven

- Wat vind je van het koetshuis? [positief/negatief, niet te lang op ingaan]
- Voel jij je op je gemak in het Koetshuis?
- Voel jij je thuis in het Koetshuis?
- Naar wie ga je toe als je hulp nodig hebt met iets? (een brief van de belasting) → doorvragen over wie dit is, vertrouw je diegene etc.

Gespreksonderwerp: netwerkschets

- Met wie ga je veel om? Samen eten, koken, leuke dingen doen?
- Wie is belangrijk in jouw leven?
- Hoe vaak heb je spontaan een gesprekje met iemand/ kom je iemand tegen?

Gespreksonderwerp: toekomst, sociale zelfredzaamheid, gewaardeerde betrokkenheid

- Kan jij voor mij jouw toekomst beschrijven? Wat zie je dan?
- Voel jij je gesteund?

Gespreksonderwerp: cultuur (clash), *fit*, familiarity

- Kan jij jouw cultuur beschrijven?
- Hoe zie jij de Nederlandse cultuur? (→ associaties etc.)
- Wat is typisch voor jouw cultuur? Voel je je gemakkelijk bij dit uiten?